

У.А. Шынкарэнка Н.М. Молчан Н.А. Непрахіна

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

Апрацоўка тканін 6–8

У. А. Шынкарэнка Н. М. Молчан Н. А. Непрахіна

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

Апрацоўка тканін

Вучэбны дапаможнік для 6—8 класаў
першага аддзялення дапаможнай школы
з беларускай мовай навучання

*Дарушчана
Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

2-е выданне, перапрацаванае

Мінск «Народная асвета» 2019

Праваобладатель Народная асвета

УДК 646.21/24(075.3=161.3)-056.313

ББК 74.3

Ш62

Пераклад з рускай мовы *Н. М. Алганавай*

Рэцэнзент

метадычнае аб'яднанне настаўнікаў працоўнага навучання
дзяржаўнай установы адукацыі

«Рудзенская дапаможная школа-інтэрнат»
(настаўнік вышэйшай кваліфікацыйнай катэгорыі,
намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце *Л. В. Комлік*)

Умоўныя абазначэнні:

— пытанні і заданні перад чытаннем тэксту;

— пытанні і заданні для паўтарэння і замацавання;

— практычная работа;

— лабараторная работа;

— практыкаванне;

— асноўныя паняцці.

ISBN 978-985-03-3037-6

© Шынкарэнка У. А., Молчан Н. М., Непрахіна Н. А., 2012

© Шынкарэнка У. А., Молчан Н. М., Непрахіна Н. А., 2019, са змяненнямі

© Алганавы Н. М., пераклад на беларускую мову, 2019

© Афармленне. УП «Народная асвета», 2019

Правообладатель Народная асвета

УВОДЗІНЫ

Дарагі сябра!

Цяпер урокі працоўнага навучання будуць праходзіць у швейнай майстэрні. На занятках па апрацоўцы тканін ты зведаеш шмат новага аб уласцівасцях тканін, навучышся будаваць чарцяжы вырабаў, рабіць выкрайкі, выконваць раскрой тканіны, шыць вырабы па тэхналагічных картах.

Каб вырабы атрымліваліся якаснымі, неабходна быць акуратным і дакладным у рабоце, умець правільна выкарыстоўваць рабочыя інструменты і машыннае абсталяванне, выконваць правілы бяспекі.

Гэты вучэбны дапаможнік дазволіць табе авалодаць новымі прыёмамі работы па пашыве розных вырабаў з тканін, пазнаёміць з правіламі догляду адзення з натуральных і штучных тканін. Атрыманая на ўроках працоўнага навучання ўменні і навукі ты будзеш уда-сканальваць, выконваючы практычныя работы.

Работа ў швейнай майстэрні дапаможа табе атрымаць веды па вельмі цікавай прафесіі — прафесіі швачкі. Гэтыя работнікі швейнай прамысловасці ствараюць неабходнае ўсім адзенне, бялізну, прадметы ўпрыгожання жылля (шторы, фіранкі, пакрывалы) і іншае.

Жадаем поспехаў у авалоданні навыкамі па апрацоўцы тканін!

Аўтары

6-ы КЛАС

§ 1. Арганізацыя і абсталяванне швейнай майстэрні

Швейная майстэрня (майстэрня па апрацоўцы тканін) — гэта памяшканне, дзе выконваюцца работы па пашыве вырабаў з тканіны. У школьнай швейнай майстэрні (мал. 1) вылучаюць тры ўчасткі — класны ўчастак, участак для машынных работ, участак для вільготна-цеплавой апрацоўкі.

На класным участку майстэрні стаяць сталы і зручныя крэслы са спінкай. Тут ты будзеш працаваць з вучэбным дапаможнікам, а таксама выконваць прак-

Мал. 1. Швейная майстэрня

тычныя работы па пабудове чарцяжоў, вырабе выкраек, раскроі тканіны, апрацоўцы дэталёў крою і інш. Неабходныя для гэтага інструменты і прылады захоўваюцца ў спецыяльных скрынках на сталах. Рацыянальнае размяшчэнне матэрыялаў, інструментаў, прыстасаванняў мае вялікае значэнне для паспяховага навучання. На рабочым месцы павінны знаходзіцца толькі дэталі, якія апрацоўваюцца, і неабходныя інструменты і прыстасаванні. Рабочае месца павінна быць абсталявана зручным крэслам са спінкай. Выкананне гэтых патрабаванняў дазваляе менш стамляцца.

Участак для машынных работ абсталяваны швейнымі машынамі.

Участак для вільготна-цеплавой апрацоўкі абсталяваны прасамі, размешчанымі на спецыяльных сталах або прасавальных дошках (мал. 2). Паверхня прасавальнай дошкі абцягнута сукном або льняной тканінай. На прасавальнай дошцы ёсць падстаўка для праса. На падлозе каля стала знаходзіцца гумавае дыванок.

Прасавальную дошку размяшчаюць побач з электрычнай разеткай. Ставяць дошку так, каб падчас працы шнур праса не перакручваўся і не трапляў пад падэшву праса.

Мал. 2. Прасавальная дошка з падстаўкай для праса

1. Назаві ўчасткі школьнай швейнай майстэрні.
2. Пералічы віды работ, якія выконваюцца на класным участку.

3. Чым абсталяваны ўчастак для машынных работ?
4. Якое абсталяванне неабходна для выканання прасавальных работ?
5. Што павінна знаходзіцца побач з прасавальнай дошкай?

§ 2. Ахова працы, правілы паводзін і бяспекі, санітарна-гігіенічныя патрабаванні на занятках

1. Успомні і назаві правілы бяспекі пры рабоце з колючымі і рэжучымі інструментамі.
2. Успомні правілы бяспекі пры выкананні вільготна-цеплавой апрацоўкі, вусна дапоўні сказы:
  - Стаў прас толькі на ... .
  - Адключай прас толькі за ... .
  - Сачы, каб падэшва праса не датыкалася да ... .
  - Падчас прасавання пад нагамі павінен знаходзіцца ... .

Работа ў швейнай майстэрні патрабуе высокай арганізаванасці і дакладнага выканання наступных **правілаў**:

- ▶ працаваць у спецадзенні (фартуху, касынцы);
- ▶ захоўваць рабочую форму ў спецыяльна адведзеным месцы;
- ▶ беражліва абыходзіцца з абсталяваннем майстэрні;
- ▶ правільна захоўваць матэрыялы і незакончаныя работы;
- ▶ уключаць машыны і працаваць на іх толькі з дазволу настаўніка;
- ▶ правільна размяшчаць інструменты на рабочым месцы;
- ▶ працаваць на сваім рабочым месцы;
- ▶ прыбіраць рабочае месца пасля работы;
- ▶ інструменты агульнага карыстання захоўваць у спецыяльна вызначаным месцы.

Небяспечнымі фактарамі пры рабоце ў швейнай майстэрні з'яўляюцца:

- рэжучыя і колючыя інструменты;
- часткі машын і механізмаў, якія рухаюцца;
- высокае напружанне ў электрычнай сетцы;
- гарачая паверхня праса;
- шум, вібрацыя.

У швейнай майстэрні неабходна выконваць **санітарна-гігіенічныя правілы**:

- ▶ падтрымліваць чысціню і парадак на сваім рабочым месцы і ў майстэрні;
- ▶ сачыць за асабістай гігіенай;
- ▶ забяспечваць адпаведны тэмпературны і вільготнасны рэжым;
- ▶ праводзіць рэгулярныя праветрыванні;
- ▶ забяспечваць раўнамерную асветленасць усяго памяшкання.

Да любой работы можна прыступаць толькі пасля вывучэння правілаў бяспечнага яе выканання. Прытрымліванне правілаў бяспекі забяспечыць ахову твайго арганізма ад ператамлення, ад фізічных траўмаў, у тым ліку апёкаў, уздзеяння электрычнага току.

Падчас выканання заданняў па апрацоўцы тканіны неабходна прытрымлівацца правілаў бяспекі пры рабоце на швейных машынах; пры рабоце з колючымі і рэжучымі інструментамі; пры рабоце з нажніцамі; пры выкананні вільготна-цеплавой апрацоўкі.

Працуючы ў швейнай майстэрні, ты павінен выконваць усе правілы паводзін і бяспекі, а таксама прытрымлівацца санітарна-гігіенічных патрабаванняў.

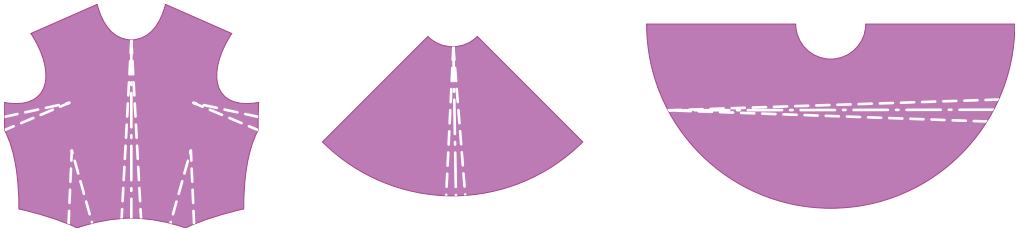
1. Пакажы месцы захоўвання спецыяльнай вопраткі, незакончаных работ, інструментаў агульнага карыстання.
2. Размясці на рабочым стале інструменты для выканання ручных швоў.
3. Выберы інструменты, неабходныя для выканання чарцяжоў, тэхнічных рысункаў.
4. Назаві небяспечныя фактары пры рабоце ў швейнай майстэрні.
5. Якія санітарна-гігіенічныя правілы неабходна выконваць у швейнай майстэрні?
6. Што можа здарыцца, калі не выконваць правілы паводзін і бяспекі на занятках у майстэрні?

§ 3. Прафесіі рабочых швейнай прамысловасці. Швачка

Выраб адзення — адно з самых старажытных рамёстваў. Яно з'явілася, калі людзі навучыліся апрацоўваць шкуры жывёл. У цяперашні час адзенне шыюць на прадпрыемствах швейнай прамысловасці і ў атэлье. З прадукцыяй гэтых прадпрыемстваў мы сустракаемся ўсюды. Швейныя вырабы — гэта адзенне, бялізна, галаўныя ўборы, пасцельная і сталовая бялізна, гардзінныя вырабы і многае іншае.

Давай пазнаёмімся з некаторымі прафесіямі рабочых швейнай прамысловасці.

Лякальшчык — рабочы, які вырабляе лякалы з розных матэрыялаў. **Лякала** — гэта шаблон дэталі швейнага вырабу (мал. 3). Яго выразаюць на спецыяльных машынах. Каб зрабіць лякала, трэба ўмець працаваць на гэтых машынах, ведаць віды і ўласцівасці прымя-

Мал. 3. Лякалы

няемых матэрыялаў, тэхніку правядзення разлікаў і пабудовы чарцяжоў.

Раскладчык лякал выконвае іх раскладку і абводку контураў, вымярае плошчу лякал. Ён павінен ведаць правілы выканання гэтых работ, віды і ўласцівасці матэрыялаў, нормы іх расходу.

Насцільшчык выконвае насціланне матэрыялаў для раскрою на машынах (мал. 4) або ўручную. Ён павінен

Мал. 4. Машына для насцілання тканіны

Мал. 5. Раскройная машина

ведаць віды і ўласцівасці матэрыялаў, правілы іх падбору і насцілу.

Раскройшчык на машынах (мал. 5) або ўручную выразае дэталі крою. Ён павінен ведаць віды і ўласцівасці матэрыялаў, прызначэнне, канфігурацыю і колькасць раскройваемых дэталяў, прыёмы іх раскрою.

Закройшчык — майстар па раскроі матэрыялаў для пашыву адзення. Ён здымае меркі з заказчыка, выбірае фасон, робіць раскрой вырабу, прымерку, падгонку па фігуры. Закройшчык павінен ведаць напямкі моды, метады канструявання і тэхналогію пашыву, а таксама прынцыпы мастацкага аздаблення адзення.

Швачка — самая распаўсюджаная прафесія ў швейнай прамысловасці. Швачка выконвае загатоўку асоб-

ных дэталяў і вузлоў вырабаў, а таксама іх злучэнне з дапамогай швейных машын. Гэта прафесія патрабуе ўмення карыстацца рознымі прыстасаваннямі і інструментамі, хуткіх і дакладных рухаў, увагі і ўседлівасці. Швачка павінна ведаць віды і ўласцівасці матэрыялаў і ўлічваць іх пры пашыве.

лякальшчык, раскладчык лякал, насцільшчык, раскройшчык, закройшчык, швачка

1. На якіх прадпрыемствах шыюць адзенне?
2. Пералічы прафесіі рабочых швейнай прамысловасці, з якімі ты пазнаёміўся.
3. Што павінен ведаць раскройшчык?
4. Хто здымае меркі з заказчыка?
5. Якія віды работ выконвае швачка?
6. Прадоўжы сказы:
  - Швейныя вырабы — гэта ... .
  - Лякала — гэта ... .
  - Насцільшчык павінен ведаць ... .

МАШЫНАЗНАЎСТВА

§ 4. Нажняя швейная машына, яе прызначэнне і будова

Адзенне, пасцельную і сталовую бялізну і іншыя вырабы шыюць на швейных машынах. Злучэнне дэталяў на машыне больш моцнае, чым пры шыцці ўручную, а работа выконваецца значна хутчэй. Машынным строчкі больш роўныя і частыя. Выкарыстанне швейнай машыны паскарае і аблягчае працу, павышае якасць работы.

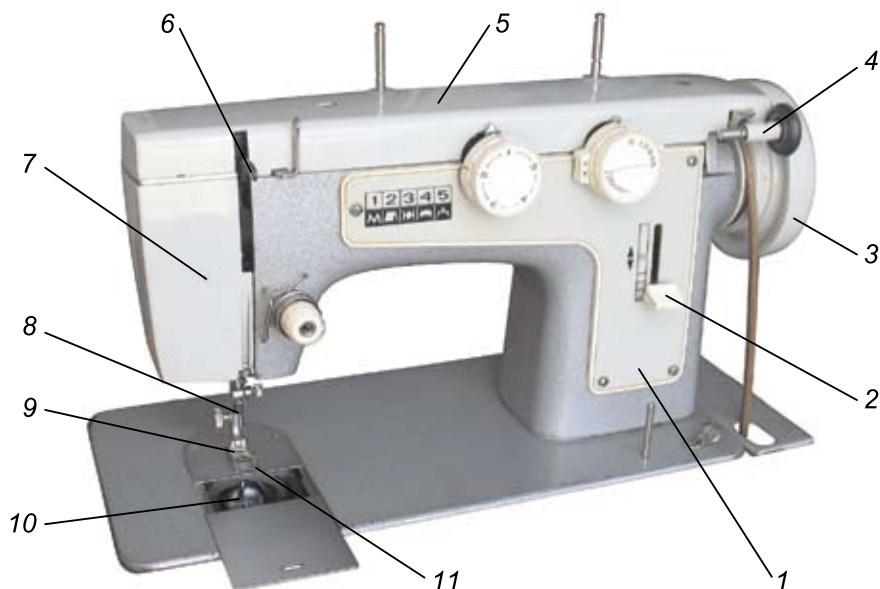

Мал. 6. Швейная машина з нажным прывадам:

- 1 — адкідная крышка; 2 — пярэднія дзверцы; 3 — педаль; 4 — шатун;
 5 — пускавое кола; 6 — прывадны рэмень; 7 — нерухомая крышка;
 8 — платформа; 9 — махавое кола; 10 — корпус

З агульнай будовай нажнай швейнай машыны (мал. 6) мы ўжо знаёмы. Сама назва гэтай машыны гаворыць аб тым, што яна прыводзіцца ў рух з дапамогай педалі рытмічнымі рухамі ног.

Корпус (мал. 7) — гэта металічная частка швейных машын усіх відаў. Ён размяшчаецца на платформе і складаецца са стойкі (1), рукава (5), франтавой часткі (7). Пад платформай знаходзяцца чаўночнае прыстаўанне (10) і рухавік тканіны. Зубы рухавіка тканіны

Мал. 7. Корпус швейнай машыны

бачны ў проразі іголкавай пласціны (11). На рукаве знаходзіцца махавое кола (3) і маталка (4). На стойцы размешчаны рэгулятар даўжыні шыўка і адваротнага ходу машыны (2). У франтавой частцы знаходзяцца рабочыя механізмы — іголка (8), лапка (9) і ніткапрыцягвальнік (6).

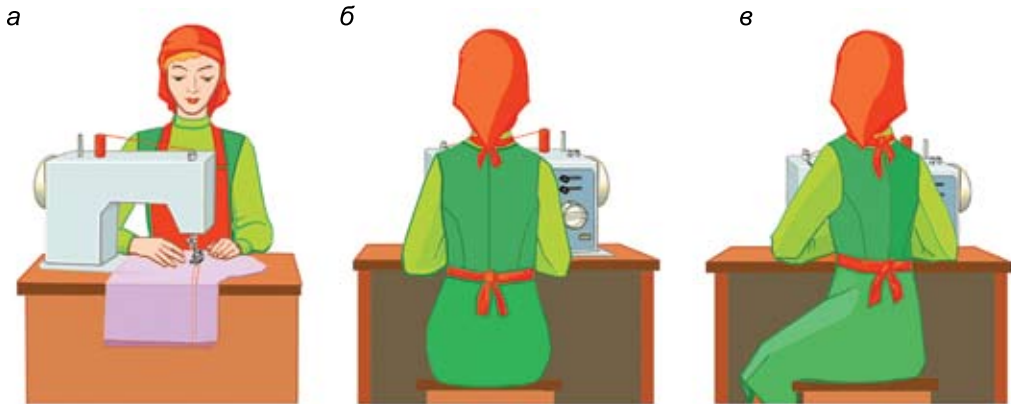
платформа, стойка, рукаў, франтавая частка

1. Якія работы выконваюць на швейнай машыне?
2. Чаму выкарыстанне швейнай машыны робіць работу больш лёгкай?
3. Разгледзь малюнак 6. Пакажы абазначаныя на ім часткі швейнай машыны: педаль, пускавое кола, прывадны рэмень.
4. Назаві часткі корпуса швейнай машыны.
5. Якія ўстройства размешчаны на рукаве швейнай машыны?
6. Пакажы і назаві рабочыя механізмы ў франтавой частцы.

§ 5. Арганізацыя рабочага месца, рабочая поза і правілы бяспекі пры рабоце на нажнай швейнай машыне

Працаваць на швейнай машыне неабходна, прыняўшы правільную рабочую позу (мал. 8, а, б). Гэта дазваляе менш стамляцца, павышае працаздольнасць, прадухіляе магчымыя траўмы.

Мал. 8. Пасадка за швейнай машынай з нажным прывадам:
а, б — правільная рабочая поза; в — няправільная рабочая поза

Трэба выконваць наступныя **правілы** пасадкі за нажнай швейнай машынай:

- ▶ швейная машына павінна размяшчацца так, каб святло падала з левага боку;
- ▶ адлегласць ад чалавека, які працуе, да нерухомай крышкі машыны павінна быць 10—15 см;
- ▶ адлегласць ад вачэй чалавека, які працуе, да дэталі павінна быць каля 30 см;

- ▶ крэсла павінна стаяць на-супраць іголке машыны;
- ▶ сядзець трэба прама на ўсёй паверхні крэсла, злёгка нахіліўшы корпус і галаву ўперад;
- ▶ ногі павінны стаяць на педалі, правая нага крыху высунута ўперад;
- ▶ рукі падчас работы павінны ляжаць на платформе машыны (мал. 9).

Мал. 9. Становішча рук на платформе

Пры рабоце на нажнай швейнай машыне трэба асцерагацца:

- праколу пальцаў машынай іголкай, шпількамі;
- удару ніткапрыцягвальнікам;
- зацягвання частак адзення або валасоў у махавое кола.

Каб гэта не адбывалася, трэба строга выконваць правілы бяспекі.

Перад пачаткам работы трэба:

- ▶ апрануць спецадзенне;
- ▶ схваць валасы пад касынку, зашпіліць усе гузікі;
- ▶ праверыць рабочае месца, прыбраць пабочныя прадметы;
- ▶ пераканацца ў спраўнасці машыны (на халастым хаду).

Падчас работы:

- ▶ нельга блізка нахіляцца да частак машыны, якія рухаюцца;
- ▶ не рэкамендуецца размяшчаць інструменты каля махавога кола;
- ▶ забараняецца трымаць пальцы рук блізка да лапкі;
- ▶ прыводзіць машыну ў рух трэба плаўным націсканнем на педаль;
- ▶ нельга спыняць рукой махавое кола;
- ▶ забараняецца дакранацца да іголки працуючай машыны.

Пасля заканчэння работы на швейнай машыне трэба зняць ногі з педалі, прыбраць рабочае месца.

1. Назаві правілы пасадкі за нажной швейнай машынай.
2. Дзе павінны знаходзіцца рукі падчас работы на швейнай машыне?
3. Чаго трэба асцерагацца пры рабоце на нажной швейнай машыне?
4. Назаві правілы бяспекі пры рабоце на нажной швейнай машыне.
5. Для чаго трэба правяраць работу машыны на халастым хаду?

П Асваенне правільнай рабочай позы.

§ 6. Прывадны, перадатачны і рабочыя механізмы, іх узаемадзеянне

Швейныя машыны маюць шэраг механізмаў: прывадны, перадатачны, рабочыя.

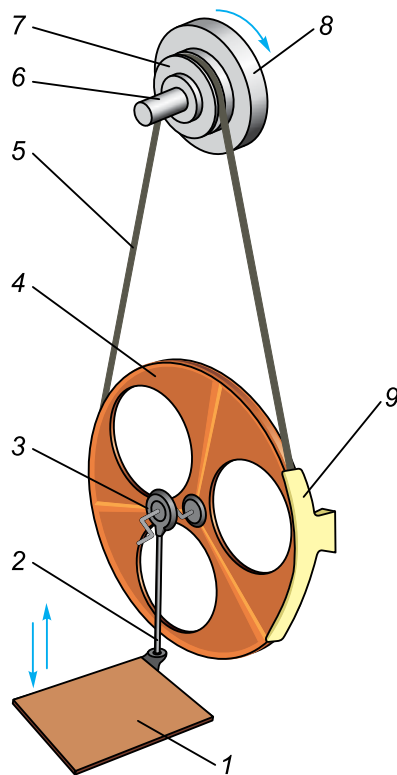
Прывадны механізм (мал. 10) прыводзіць у дзеянне швейную машыну. Чалавек, які працуе, націскае нагамі на педаль (1). Гэты рух пры дапамозе шатуна (2) і крывашыпа (3) перадаецца на пускавое кола (4). Пускавое кола мае жолаб, у якім знаходзіцца прывад-

ны рэмень (5). Ён надзяваецца на шкіў махавага кола (7). Так пускавое кола злучаецца з махавым колам (8). Пускавое кола і рэмень спераду закрыты шчыткам (9) для бяспечнай работы на швейнай машыне. Пасля работы рэмень здымаюць з пускавага кола з дапамогай адводкі.

Перадачны механізм перадае рух ад прываднага механізма да рабочых механізмаў. Ён складаецца з махавага кола (8) і галоўнага вала (6) (гл. мал. 10).

Рабочыя механізмы ўдзельнічаюць у выкананні машынай строчкі. Да іх адносяцца: механізм іголки, механізм чаўнака, механізм ніткапрыцягвальніка, механізм рухавіка тканіны. (Прыціскная лапка ўваходзіць у механізм рухавіка тканіны.)

Рабочыя механізмы злучаны з галоўным валам. Галоўны вал злучаны з прывадным механізмам і перадае рух рабочым механізмам. Гэта забяспечвае зладжаную работу швейнай машыны.

Мал. 10. Прывадны і перадачны механізмы

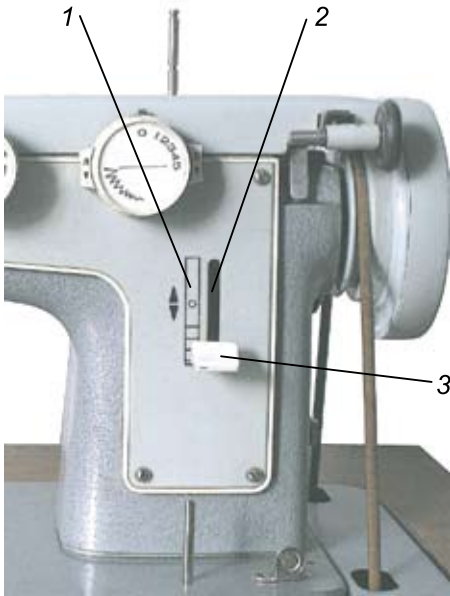
прывадны механізм, шатун, крывашып, пускавое кола, прывадны рэмень, перадачны механізм, шкіў, галоўны вал, рабочыя механізмы

1. Якія механізмы забяспечваюць работу швейнай машыны?
2. Як называецца механізм, які прыводзіць у дзеянне швейную машыну?
3. З якіх частак складаецца прывадны механізм?
4. Закончы сказ:
  - Перадатчны механізм перадае рух ад ... .
5. Назаві рабочыя механізмы швейнай машыны, якія ўдзельнічаюць у выкананні машынай строчки.

§ 7. Рэгулятар даўжыні шыўка. Адваротны ход машыны

Рэгулятар даўжыні шыўка (мал. 11) размешчаны на стойцы корпуса швейнай машыны. З яго дапамогай устаўляюць даўжыню шыўка — адлегласць паміж двума праколамі іголки. Даўжыня шыўка залежыць ад таўшчыні апрацоўваемай тканіны. Чым большая таўшчыня тканіны, тым большай павінна быць даўжыня шыўка, і наадварот. Пры выкананні аздабляльных строчак даўжыня шыўка можа быць павялічана да 4 мм.

Мал. 11. Рэгулятар даўжыні шыўка

Рэгулятар даўжыні шыўка мае шкалу з дзяленнямі (1), проразь (2), рычаг рэгулятара (3).

Шкала дзеліцца на дзве часткі — верхнюю і ніжнюю. На ніжняй частцы нанесены дзяленні. На верхняй частцы

дзяленняў няма. Рычаг рэгулятара можна свабодна перасоўваць па проразі ўверх і ўніз.

Калі рычаг устаноўлены дакладна пасярэдзіне шкалы, то тканіна не прасоўваецца. Калі рычаг устанавіць ніжэй сярэдзіны шкалы, то тканіна будзе перамяшчацца ад швачкі. Калі рычаг устанавіць вышэй сярэдзіны шкалы, то тканіна будзе перамяшчацца ў адваротным напрамку — на швачку (машына робіць адваротны ход).

Адваротны ход машыны выкарыстоўваюць пры выкананні машыннага замацавання строчкі ў пачатку і ў канцы шва. Для гэтага, пачаўшы выконваць строчку, машыну пераводзяць на адваротны ход, устанавіўшы рэгулятар вышэй сярэдзіны шкалы, і працягваюць працаваць. Тканіна пачынае рухацца ў адваротным напрамку. Затым, выканаўшы замацаванне — строчку даўжынёй ад 7 да 10 мм, рычаг рэгулятара пераводзяць у пачатковае становішча. У канцы строчкі ніткі абразаюць.

адваротны ход, машыннае замацаванне

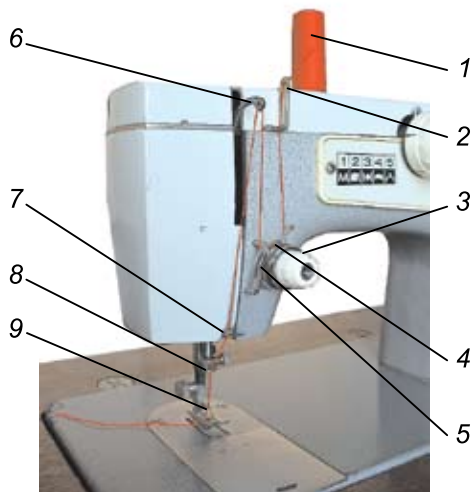
1. Для чаго выкарыстоўваецца рэгулятар даўжыні шыўка?
2. Пакажы, дзе размешчаны рэгулятар даўжыні шыўка.
3. Раскажы пра будову рэгулятара даўжыні шыўка.
4. Для чаго выкарыстоўваюць адваротны ход швейнай машыны?

1. Выкананне пробных строчак з рознай даўжынёй шыўка.
2. Выкананне машыннага замацавання строчкі.

§ 8. Парадак запраўкі верхняй і ніжняй нітак

Запраўка верхняй ніткі (мал. 12) выконваецца ў наступнай паслядоўнасці. Бабіну з ніткамі ўстанаўліваюць на катушачны стрыжань (1). Далей нітку працягваюць у нітканакіравальнік (2), затым яе праводзяць паміж шайбамі рэгулятара нацяжэння (3) пад спружыну (4) і кручок (5). Потым нітку прасоўваюць у вушка ніткапрыцягвальніка (6), у нітканакіравальнікі (7, 8) і ўцягваюць у вушка іголки (9) з боку доўгага жалабка.

Мал. 12. Запраўка верхняй ніткі

Гэту паслядоўнасць трэба строга захоўваць. Недакладнасць пры запраўцы верхняй ніткі прыводзіць да непаладак у рабоце швейнай машыны.

Запомні!

Верхнюю нітку неабходна запраўляць у напрамку ад бабіны да іголки.

Ніжняя нітка ў швейнай машыне падаецца са шпулькі. Шпульку з намотанай ніткай надзяваюць на стрыжань шпульнага каўпачка (мал. 13, а). Далей нітку заводзяць у проразь на корпусе каўпачка і пад прыціскную пласціну (мал. 13, б).

Мал. 13. Запраўка ніжняй ніткі

Запомні!

Нітка са шпулькі павінна ісці ў напрамку проразі на корпусе шпульнага каўпачка або супраць хода гадзіннікавай стрэлкі.

Шпульны каўпачок са шпулькай устаўляюць у чаўночнае прыстасаванне, прытрымліваючы за зашчэпку і злёгку паварочваючы так, каб установачны палец трапіў у паз чаўночнага прыстасавання (мал. 13, в).

Затым ніжнюю нітку выводзяць наверх (мал. 13, з).

Для гэтага:

- верхнюю нітку бяруць у левую руку;
- правай рукой махавое кола паварочваюць на сябе так, каб іголка апусцілася ўніз, а потым паднялася ў крайняе верхняе становішча;
- пацягнуўшы за верхнюю нітку, пятлю ніжняй ніткі выводзяць наверх.

шпулька, шпульны каўпачок

1. Чаму трэба строга захоўваць паслядоўнасць запраўкі верхняй ніткі?
2. На што ўстанаўліваюць бабіну з ніткамі?
3. У якім напрамку запраўляюць верхнюю нітку?
4. З якога боку ўцягваюць нітку ў вушка іголки?
5. Пакажы і назаві дэталі, неабходныя для запраўкі ніжняй ніткі.
6. Назаві дэталі, на якую намотваюць ніжнюю нітку.
7. Пакажы, як устаўляюць шпульку ў шпульны каўпачок.
8. Пакажы, як выводзяць ніжнюю нітку наверх.

П Запраўка верхняй і ніжняй нітак.

§ 9. Падрыхтоўка машыны да работы. Умовы выканання роўнай строчкі

Парадак падрыхтоўкі нажной швейнай машыны да работы наступны:

1. Надзець прывадны рэмень на пускавое кола і шкіў махавога кола.
2. Падняць прыціскную лапку і дастаць з-пад яе абрэзак тканіны.

3. Заправіць верхнюю і ніжнюю ніткі.

4. Завесці канцы нітак пад лапку.

5. Пакласці падрыхтаваную тканіну на іголкавую пласціну.

Для таго каб швейная машына працавала спраўна і выконвала якасную строчку, трэба:

- перад пачаткам шыцця ўвесці іголку ў тканіну, прытрымліваючы канцы нітак;
- паставіць ніткапрыцягвальнік у верхняе становішча;
- апусціць лапку;
- зрабіць 2—3 праколы іголкай, паварочваючы махавое кола ўручную на сябе;
- выканаць строчку, работаючы нагамі;
- падняць іголку ўверх, падняць лапку;
- рухам ад сябе выняць дэталі, абрэзаць ніткі, пакінуўшы канцы даўжынёй 10—15 см;
- завязаць канцы нітак у пачатку і ў канцы строчки, абрэзаць ніткі.

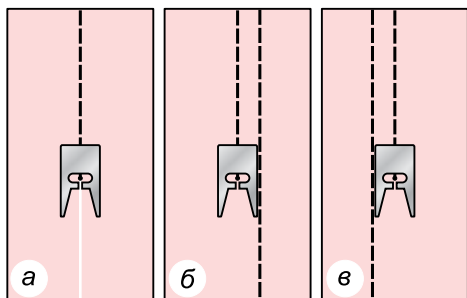
Запомні!

Махавое кола ў бытавых машынах заўсёды трэба паварочваць на сябе.

Калі неабходна павярнуць строчку, іголку апускаюць уніз, паднімаюць лапку і паварочваюць дэталі ў адпаведным напрамку.

Для выканання роўнай строчки можна пазначыць крэйдай лінію на тканіне або арыентавацца па лапцы. Крэйдавую лінію пры выкананні строчки

Мал. 14. Выраўноўванне строчкі:

а — па крэйдавай лініі;

б, в — па лапцы

накіроўваюць паміж ражкамі лапкі (мал. 14, а). Арыентуючыся па лапцы, строчку можна выконваць на шырыню правага ражка лапкі, ураўноўваючы яго са строчкай або зрэзамі дэталю (мал. 14, б). Аналагічна можна арыентавацца па левым ражку лапкі (мал. 14, в).

1. У якім напрамку паварочваюць махавае кола?
2. У якім становішчы павінен знаходзіцца ніткапрыцягвальнік перад пачаткам шыцця?
3. Што трэба апусціць раней: іголку ці лапку?
4. У якім напрамку вымаюць дэталі з-пад лапкі?
5. Па чым можна арыентавацца для выканання роўнай строчкі?

Падрыхтоўка машыны да работы, выкананне пробных строчак.

§ 10. Будова маталкі, правілы выканання намоткі ніткі на шпульку

Для намоткі ніткі на шпульку выкарыстоўваецца **маталка**. Яна складаецца з наступных дэталю: катушачны стрыжань, **нацяжное прыстасаванне**, **шпіндаль маталкі з зашчапкай**.

Маталка прыводзіцца ў рух вярчэннем махавага кола машыны. Для намоткі ніткі на шпульку машыну пераводзяць з **рабочага ходу**, калі прыводзіцца ў дзеянне рабочыя механізмы (іголка, чаўнок, ніткапрыцягвальнік і інш.), на **халасты ход**, калі прыводзіцца ў рух толькі махавае кола. Гэта дазваляе пазбягаць па-

ломак машыны. Перавод машыны на халасты ход выконваюць паваротам **шрубы-раз'яднальніка** (мал. 15). Пры гэтым левай рукой прытрымліваюць махавое кола, а правай рукой паварочваюць шрубу-раз'яднальнік на сябе. Пры пераводзе машыны на рабочы ход шрубу-раз'яднальнік трэба павярнуць ад сябе.

Мал. 15. Шруба-раз'яднальнік

Намотку ніткі на шпульку (мал. 16) выконваюць па наступным **плане**:

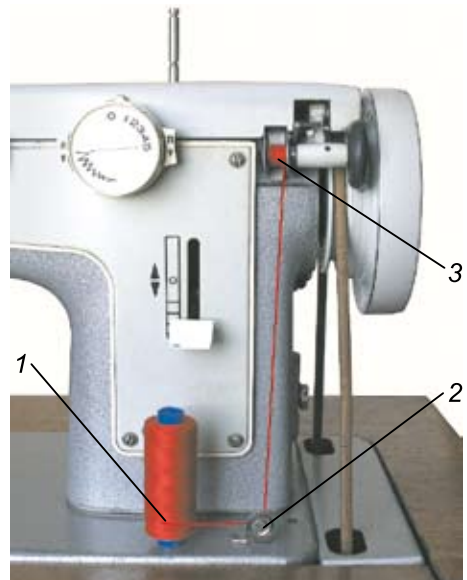
1. Перавесці машыну на халасты ход.

2. На катушачны стрыжань платформы паставіць бабіну з ніткамі.

3. Завесці нітку паміж шайбамі нацяжнага прыстасавання.

4. Уручную наматаць некалькі віткоў ніткі на шпульку.

5. Надзець шпульку на шпіндаль маталкі і прыціснуць язычком зашчэпкі да махавога кола.

Мал. 16. Намотка ніткі на шпульку:
1 — бабіна з ніткамі;
2 — нацяжное прыстасаванне;
3 — шпулька

6. Наматаць раўнамерна нітку на шпульку, працуючы педаллю.

**маталка, нацяжное прыстасаванне, шпіндаль
маталкі, язычок зашчапкі, рабочы ход,
халасты ход, шруба-раз'яднальнік**

1. Для чаго служыць маталка?
2. З якіх дэталей складаецца маталка?
3. Для чаго выкарыстоўваецца шруба-раз'яднальнік?
4. Устаў прапушчаныя словы ў наступныя сказы:
  - Завесці нітку паміж ... нацяжнага прыстасавання.
  - Надзець шпульку на ... і прыціснуць ... да махавага кола.

1. Перавод машыны на рабочы і халасты ход.
2. Намотка ніткі на шпульку.

§ 11. Вільготна-цеплавая апрацоўка швейных вырабаў

Тканіну, дэталі швейных вырабаў, гатовыя вырабы апрацоўваюць з дапамогай нагрэтага праса. Работа, выкананая з выкарыстаннем цяпла і вільгаці, называецца **вільготна-цеплавой апрацоўкай**. Ад гэтай апрацоўкі ў многім залежыць знешні выгляд і якасць гатовага вырабу.

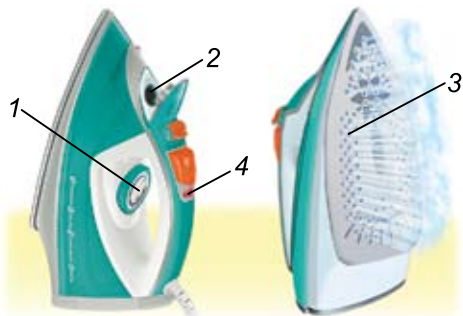
Вільготна-цеплавую апрацоўку выконваюць як у працэсе пашыву вырабу, так і пры канчатковым яго аздабленні. Каб павысіць якасць вільготна-цеплавой апрацоўкі, прымяняюць пульверызатар і прапрасавальнік. З дапамогай **пульверызатара** перад прасаваннем

раўнамерна ўвільгатняюць тканіну, дэталі або выраб.

Прапрасавальнік — кавалак ільняной або баваўнянай белаі тканіны. Перад прасаваннем яго ўвільгатняюць і праз яго выконваюць вільготна-цеплавую апрацоўку.

Сучасныя электрычныя прасы (мал. 17) маюць рэгулятары тэмпературы нагрэву — **тэрмарэгулятары**, а таксама **параўвільгатняльнікі**. Апошнія выкарыстоўваюцца для раўнамернага ўвільгатнення тканіны падчас прасавання. У спецыяльную ёмістасць (2) заліваецца вада. Пара падаецца з адтулін, размешчаных на падэшве праса (3). У большасці прасаў у ручцы ёсць сігнальная лямпачка (4). Яна загараецца пры ўключэнні праса ў электрычную сетку і гасне пры дасягненні прасам зададзенай тэмпературы.

На тэрмарэгулятары праса (мал. 18) ёсць сімвалы, якія абазначаюць ступень нагрэву: адна кропка — слабы, дзве кропкі — сярэдні, тры кропкі — моцны нагрэў праса. На ім таксама могуць быць пазначаны назвы тканін. Тэрмарэгулятар устанаўліваецца на сімвал, які адпавядае сімвалу на ярлыку швейнага вырабу.

Мал. 17. Прас з тэрмарэгулятарам і параўвільгатняльнікам

Мал. 18. Тэрмарэгулятар

Правілы бяспекі пры рабоце з прасам:

- ▶ працаваць, стоячы на гумавым дыванку;
- ▶ уключаць і выключаць прас сухімі рукамі;
- ▶ не пакідаць уключаны прас без догляду;
- ▶ ставіць прас на спецыяльную падстаўку;
- ▶ сачыць, каб падэшва праса не дакраналася да шнура;
- ▶ устанаўліваць указальнік тэрмарэгулятара ў адпаведнасці з відам тканіны;
- ▶ пасля работы ставіць прас на падстаўку і выключаць;
- ▶ адключаць прас толькі за вілку.

Існуюць наступныя **правілы** выканання вільготна-цеплавой апрацоўкі:

- перад работай праверыць чысціню падэшвы праса;
- устанавіць указальнік тэрмарэгулятара ў адпаведнасці з відам тканіны;
- выраб, яго дэталі прасаваць справа налева ў напрамку ніткі асновы;
- пасля кожнай машынай строчкі дэталі увільгатняць, прыпрасоўваць да поўнага высыхання;
- адпрасаваны выраб пакідаць у распраўленым выглядзе да поўнага высыхання.

**вільготна-цеплавая апрацоўка, пульверызатар,
прапрасавальнік, тэрмарэгулятор,
параўвільгатняльнік**

1. Як называецца работа, выкананая з дапамогай цяпла і вільгаці?
2. Для чаго выкарыстоўваюць пульверызатар?
3. Назаві абазначэнні або надпісы, якія ёсць на тэрмарэгулятары.
4. Якое правіла не выканаў навучэнец, калі, выключаючы прас, узяўся за провад?
5. Ты дома прасаваў бялізну. Табе патэлефанаваў сябар. Ты пайшоў у іншы пакой і гутарыш з ім. Што можа здарыцца?

Устаноўка тэрмарэгулятара на адпаведныя сімвалы вільготна-цеплавой апрацоўкі: бавоўна, лён; шэрсць; шоўк, нейлон.

§ 12. Шывок, строчка, машынныя швы

Асноўным спосабам злучэння дэталяў адзена з'яўляецца нітачнае злучэнне, калі два або некалькі слаёў тканіны змацоўваюць шыўкамі.

Шывок — гэта перапляценне нітак у тканіне паміж двума праколамі іголки. **Даўжыня шыўка** — гэта адлегласць паміж праколамі іголки. Машынныя шыўкі двухнітачныя. Яны выконваюцца дзвюма ніткамі: верхняй (іголкавай) і ніжняй (чаўночнай). Усе шыўкі павінны быць аднолькавымі і роўнымі, а ніткі — зацягнутымі раўнамерна.

Строчка — гэта рад аднолькавых шыўкоў, якія паўтараюцца. Машынныя строчки прызначаны для пастаяннага злучэння дэталяў.

Месца злучэння дэталяў строчкай называецца **швом**. Можна выконваць швы рознай шырыні. **Шырыня шва** — гэта адлегласць ад зрэзаў дэталяў да строчки. Шырыня шва залежыць ад тэхналагічных патрабаванняў.

Машынныя швы бываюць злучальнымі, краявымі і аздабляльнымі.

Да злучальных швоў адносяцца сшывальныя швы. Для апрацоўкі зрэзаў прымяняюць краявыя швы: падгінальнае шво з адкрытым зрэзам, падгінальнае шво з закрытым зрэзам. Аздабляльнымі швамі ўпрыгожваюць швейныя вырабы.

шывок, даўжыня шыўка, строчка, шво, шырыня шва

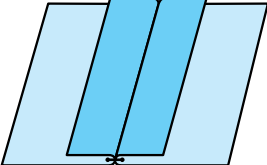

1. Што такое шывок?
2. Як называецца адлегласць паміж двума праколамі іголки?
3. Што такое строчка?
4. Як называецца месца злучэння дэталей?
5. Што такое шырыня шва?

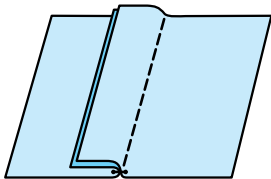
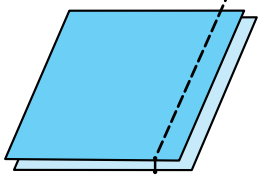
§ 13. Сшывальнае шво

Сшывальнае шво прызначана для пастаяннага злучэння дэталей вырабу. Гэта шво прымяняецца пры пашыве жаночага, мужчынскага і дзіцячага адзення. Шырыня сшывальнага шва можа быць ад 5 мм да 15 мм. З правага боку бачна злучэнне дэталей вырабу, з левага боку бачны зрэзы шва. Зрэзы сшывальнага шва можна запрасаваць у адзін бок, можна распрасаваць у розныя бакі (табл. 1).

Табліца 1. Віды сшывальных швоў

Назва	Малюнак	Прымяненне
Сшывальнае шво ўраспра-соўку		Злучэнне частак і зрэзаў дэталей (бакавых, плечавых і інш.). Шырыня шва 10—15 мм

Працяг

Назва	Малюнак	Прымяненне
Сшывальнае шво ўзапра-соўку		Злучэнне зрэзаў дэталяў (бакавых, плечавых і інш.). Шырыня шва 10—15 мм
Сшывальнае шво на рабро		Злучэнне дэталяў з тка-нін, якія не асыпаюцца. Шырыня шва 5—7 мм

1. Назаві віды сшывальных швоў.
2. У якім шве зрэзы раскладваюць на два бакі?
3. У якім шве зрэзы адгінаюць на адзін бок?
4. Для чаго прымяняюць сшывальнае шво на рабро?
5. Знайдзі сшывальныя швы на сваім адзенні.

ПР Выкананне сшывальнага шва ўраспрасоўку і ўза-прасоўку на ўзоры.

Для работы неабходны чатыры дэталі даўжынёй 25 см, шырынёй 10 см.

Ход работы

1. Вызначыць правыя бакі дэталяў. Складзі дзве дэ-талі правымі бакамі ўнутр.

2. Ураўнаваць зрэзы. Правесці крэйдавую лінію на адлегласці 10 мм ад зрэзаў.

3. Сфастрыгаваць дэталі. Такім чынам падрыхтаваць два ўзоры.

4. Сшыць дэталі па пазначаных лініях. Замацаваць пачатак і канец кожнай строчкі, завязаўшы ніткі (або машынным замацаваннем).

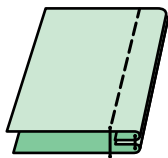
5. Выцягнуць сфастрыгавальныя ніткі.

6. На адным узоры швы распрасаваць, на другім запрасаваць.

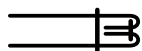
Патрабаванні да якасці швоў: шырыня швоў аднолькавая і роўна 10 мм; машынныя строчкі роўныя; канцы строчак замацаваны; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна (да поўнага прылягання зрэзаў).

§ 14. Двойное шво

Двойное шво адносяць да злучальных швоў. Шво выконваецца дзвюма строчкамі. Шырыня шва ў гатовым выглядзе 5—7 мм. Гэта моцнае шво з закрытымі зрэзамі. Двойное шво выкарыстоўваюць пры пашыве навалачак, падкоўдранікаў, начных кашуль, піжам, таму яго называюць **бялізнавым**.

Мал. 19. Двойное шво

рыстоўваюць пры пашыве навалачак, падкоўдранікаў, начных кашуль, піжам, таму яго называюць **бялізнавым**.

двойное шво, бялізнавае шво

1. Устаў прапушчаныя словы ў наступныя сказы:

- Двойное шво адносяць да ... швоў.
- Двойное шво выконваюць ... строчкамі.

2. Дзе прымяняюць двойное шво?

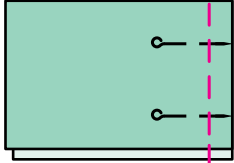
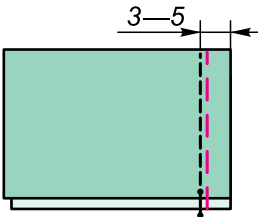
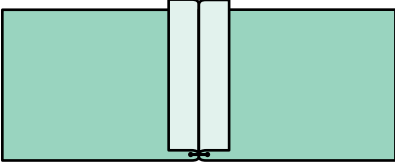
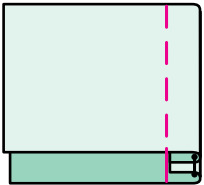
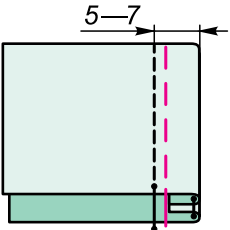
3. Якая шырыня двойнога шва ў гатовым выглядзе?

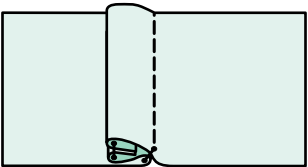

ПР Выкананне двойнога шва на ўзоры па тэхналагічнай карце.

Для работы неабходны дзве дэталі даўжынёй 30 см, шырынёй 10 см.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Скласці дэталі левымі бакамі ўнутр, ураўнаваць зрэзы, сашпіліць, сфастрыгаваць
2		Выканаць першую строчку. Шырыня шва 3—5 мм
3		Выцягнуць сфастрыгавальныя шыўкі, расправаць шво
4		Вывернуць узор на левы бок, выпрастаць шво, выфастрыгаваць
5		Выканаць другую строчку. Шырыня шва 5—7 мм

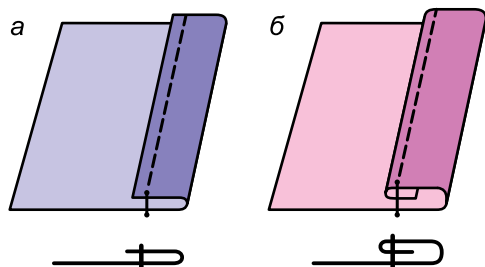
Этап	Малюнак	Указанні
6		Выцягнуць ніткі выфастрывання, прыпрасаваць шво

Патрабаванні да якасці шва: шырыня шва аднолькавая і роўна 5—7 мм; машынныя строчкі роўныя; канцы строчак замацаваны; шво добра прыпрасавана.

§ 15. Падгінальныя швы. Выкананне падгінальных швоў з адкрытым і закрытым зрэзамі

Падгінальныя швы — гэта краявыя швы. Яны прымяняюцца для апрацоўкі зрэзаў дэталю, засцерагаюць іх ад асыпання. Выбар шва залежыць ад асыпальнасці зрэзаў тканіны. Мы вывучым падгінальныя швы двух відаў:

- падгінальнае шво з адкрытым зрэзам (мал. 20, а);
- падгінальнае шво з закрытым зрэзам (мал. 20, б).

Мал. 20. Падгінальнае шво:
а — з адкрытым зрэзам;
б — з закрытым зрэзам

Краявымі швамі можна апрацоўваць краі сурвэтак, ручнікоў, прасцін, абрусаў; верхнія зрэзы мяшэчкі, навалачкі, гаспадарчай сумкі. Гэтымі швамі апрацоўваюць ніжнія зрэзы спадніц, рукавоў, а таксама іншых вырабаў і іх ча-

стак. У краявых швах з левага боку бачны падгін тканіны.

Пры апрацоўцы вырабу падгінальным швом з адкрытым зрэзам падгін тканіны выконваюць адзін раз. Пры выкананні падгінальнага шва з закрытым зрэзам тканіну падгінаюць два разы. Падгін тканіны замацоўваюць машынай строчкай.

падгінальнае шво з адкрытым зрэзам, падгінальнае шво з закрытым зрэзам

1. Назаві віды краявых швоў.
2. Для чаго прымяняюць краявыя швы?
3. Што бачна з левага боку краявых швоў?
4. Як замацоўваюць падгін тканіны?
5. Вызначы віды падгінальных швоў на ўзорах швейных вырабаў.

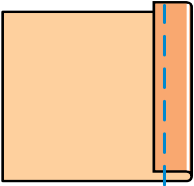
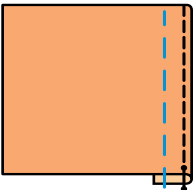
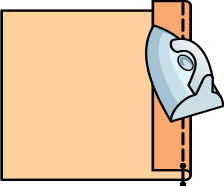

Выкананне падгінальнага шва з адкрытым зрэзам па тэхналагічнай карце.

Для работы патрэбна адна дэталі даўжынёй 30 см, шырынёй 10 см.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		На правым баку дэталі крэйддай правесці лінію на адлегласці 7—10 мм ад зрэзу

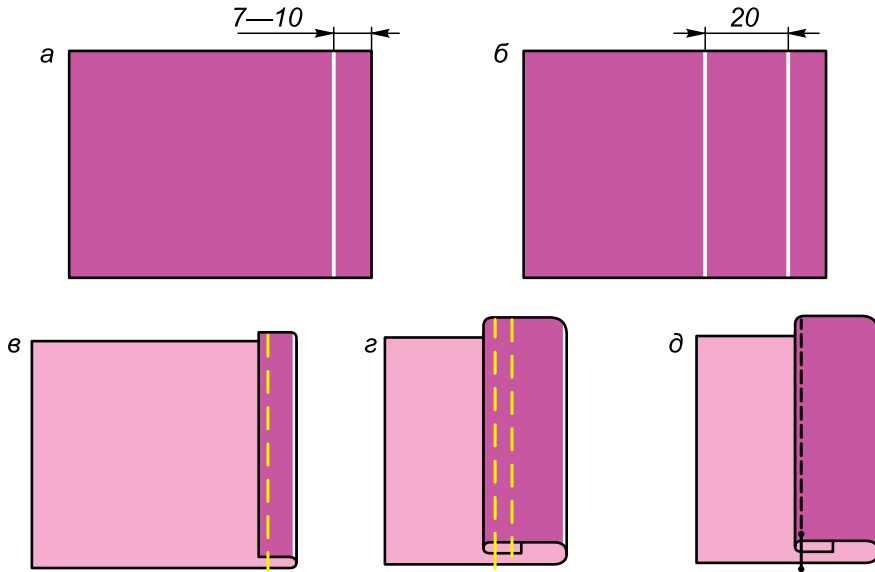
Этап	Малюнак	Указанні
2		Падагнуць зрэз па крэйдавай лініі на левы бок, зафастрыгаваць
3		Выканаць строчку на адлегласці 1—3 мм ад згібу ніткамі пад колер тканіны. Строчку зрабіць па правым баку дэталі
4		Выцягнуць ніткі зафастрыгавання. Прыпрасаваць шво

Патрабаванні да якасці шва: шырыня падгіну аднолькавая па ўсёй даўжыні дэталі і роўна 7—10 мм; машынная строчка роўная; строчка выканана на адлегласці 1—3 мм ад згібу; канцы строчак замацаваны; даўжыня замацавання — 10 мм; шво прыпрасавана.

ПР Выкананне падгінальнага шва з закрытым зрэзам. Для выканання работы патрэбна адна дэталі даўжынёй 30 см, шырынёй 10 см.

Ход работы

1. На правым баку дэталі правесці крэйдавую лінію на адлегласці 7—10 мм ад зрэзу (мал. 21, а).

Мал. 21. Выкананне падгінальнага шва з закрытым зрэзам

2. На правым баку дэталі правесці другую лінію — лінію шырыні падгіну — на адлегласці 20 мм ад першай лініі (мал. 21, б).

3. Падагнуць зрэз дэталі на левы бок па першай лініі, зафастрыгаваць (мал. 21, в).

4. Перагнуць падгін на левы бок па другой лініі, зафастрыгаваць (мал. 21, г).

5. Выканаць строчку на адлегласці 1—2 мм ад унутранага краю падгіну. Строчку зрабіць па левым баку дэталі.

6. Выцягнуць ніткі зафастрыгавання (мал. 21, д).

7. Прыпрасаваць шво.

Патрабаванні да якасці шва: шырыня падгіну аднолькавая па ўсёй даўжыні дэталі і роўна 20 мм; машынная строчка роўная; строчка выканана на адлегла-

сці 1—2 мм ад унутранага краю падгіну; канцы строчак замацаваны, даўжыня замацавання — 10 мм; шво прыпрасавана якасна.

1. Раскажы аб выкананні падгінальнага шва з адкрытым зрэзам.
2. Раскажы аб выкананні падгінальнага шва з закрытым зрэзам.
3. Аформі ўзоры выкананых швоў у альбом.

МАТЭРЫЯЛАЗНАЎСТВА

§ 16. Віды тэкстыльных валокнаў. Валокны расліннага паходжання

Валокны, з якіх вырабляюць тканіны, называюцца тэкстыльнымі. Спачатку з валокнаў атрымліваюць пражу. Затым з пражы на фабрыках вырабляюць тканіну.

Усе валокны дзеляцца на дзве вялікія групы: натуральныя валокны і хімічныя валокны. **Натуральныя валокны** — гэта валокны прыроднага паходжання. **Хімічныя валокны** — гэта валокны, атрыманыя на прадпрыемствах хімічнай прамысловасці.

Мал. 22. Бавоўнік

Да натуральных валокнаў адносяць валокны расліннага і жывёльнага паходжання. Натуральныя валокны расліннага паходжання падзяляюць на **насенныя** і **лубяныя**. Да насенных валокнаў расліннага паходжання адносяць валакно бавоўны. Яго атрымліваюць з насенных каробчак **бавоўніку** (мал. 22). Гэтыя каробчкі ўтвараюцца пасля цвіцнення бавоўніку. Бавоўна — трывалае ва-

лакно даўжынёй 6—40 мм. Яно ахутвае насенне бавоўніку. У перыяд паспявання каробачка раскрываецца, і з яе пушыстай масай выходзіць валакно бавоўны.

Бавоўну збіраюць бавоўнаўборачнымі машынамі. Неапрацаваную бавоўну называюць бавоўнай-сырцом. Сабраная **бавоўна-сырэц** ідзе на бавоўнаачышчальныя заводы. Там валакно аддзяляюць ад насення і розных прымесей. З гэтага валакна атрымліваюць высака якасную пражу, таму бавоўну называюць «белым золатам».

Валакно бавоўны звычайна белага колеру. Яно мае выгляд плоскай скручанай стужачкі без бляску. На вобмацак валакно мяккае, цеплаватае.

Валокны бавоўны валодаюць высокай **гіграскапічнасцю**: хутка паглынаюць і аддаюць вільгаць. Яны маюць высокую **тэрмаўстойлівасць**, таму награванне нават да 130 °С (прасаванне, кіпячэнне) выклікае нязначнае пагаршэнне іх механічных уласцівасцей. На разрыў валокны моцныя. Але пад уздзеяннем сонечнага святла яны паступова губляюць гэту ўласцівасць. Падпаленая бавоўна гарыць жоўтым полымем, мае пах паленай паперы. Згарае цалкам, пакідаючы шэры попел.

Да лубяных валокнаў расліннага паходжання адносяць валакно лёну. **Лён** — аднагадовая травяністая расліна (мал. 23). Валакно лёну атрымліваюць з яго сцябла, якое дасягае даўжыні 70—100 см. У Беларусі лён вы-

Мал. 23. Лён

рошчваецца з даўніх часоў. Нашы кліматычныя ўмовы спрыяльныя для яго росту.

Лён убіраюць ільнокамбайнамі і апрацоўваюць на церабільных машынах. Ад сцёблаў аддзяляюць насенныя каробачкі і атрымліваюць ільняную салому. Гэту салому накіроўваюць на фабрыку, дзе яе вымочваюць, сушаць, мнуць, трэплюць. Пасля трапання лёну атрымліваюць ачышчанае льняное валакно, значна даўжэйшае за валакно бавоўны. Яно ідзе на прадзільныя фабрыкі.

Валакно лёну светла-шэрага або цёмна-шэрага колеру з невялікім бляскам. Яно мае выгляд верацяна. Навобмацак валакно цвёрдае, халаднаватае. Пасля кіпячэння становіцца больш светлым і мяккім.

Карыснай уласцівасцю льнянога валакна з'яўляецца яго гіграскапічнасць. Валокны лёну характарызуюцца слабай расцяжнасцю і нізкай пругкасцю, таму льняныя тканіны моцна скамечваюцца. Уласцівасці лёну блізкія да ўласцівасцей бавоўны, але ў параўнанні з бавоўнай яго гіграскапічнасць, тэрмаўстойлівасць, устойлівасць да сонечнага святла крыху вышэйшыя. Валокны лёну лёгка падпальваюцца, гараць жоўтым полымем з утварэннем шэрага попелу.

**натуральныя валокны, хімічныя валокны,
насенныя валокны, лубяныя валокны,
бавоўнік, бавоўна-сырэц, лён, ільняная салома,
гіграскапічнасць, тэрмаўстойлівасць**

1. Назаві віды раслінных валокнаў.
2. З якіх раслін іх атрымліваюць?
3. Пералічы ўласцівасці валакна бавоўны.

4. Аб якіх уласцівасцях ільнянога валакна ты даведаўся?

5. Параўнай уласцівасці валокнаў бавоўны і лёну. Запоўні ў сшытку табліцу.

Табліца 2. Уласцівасці валокнаў бавоўны і лёну

Валакно	Колер	Бляск	Даўжыня, мм	Мяккасць	Моцнасць
Баваўнянае					
Льняное					

§ 17. Атрыманне тканіны з раслінных валокнаў

Працэс атрымання тканіны з раслінных валокнаў даволі складаны. Ён уключае некалькі стадый: першасную апрацоўку, прадзенне, ткацтва, аздабленне.

Першасная апрацоўка бавоўны ўключае такія этапы:

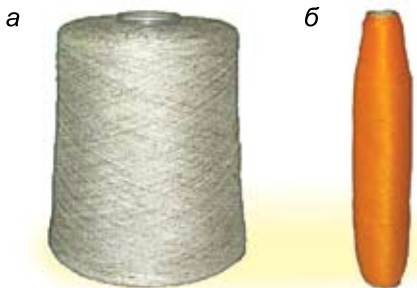
- аддзяленне ад бавоўны-сырцу насення і ачышчэнне ад смецця (пры гэтым атрымліваецца баваўнянае валакно);
- сартаванне валокнаў па даўжыні: спачатку аддзяляюць доўгія валокны (20—40 мм), затым кароткія (6—20 мм).

Першасная апрацоўка лёну больш складаная, чым першасная апрацоўка бавоўны, паколькі яго валокны скрытыя ў сцёблах. Яна складаецца з наступных этапаў:

- ачышчэнне сцёблаў лёну ад насенных каробчак;
- вымочванне сцёблаў у вадзе, атрыманне **трасты** і яе сушка;
- апрацоўка трасты на мяльных машынах, дзе валакно ачышчаецца ад драўнянага слоя (пры гэтым атрымліваецца лён-сырэц);

- трапанне лёну-сырцу на льнотрапальных машынах, яго прачэсванне;
- сартаванне валокнаў: доўгае тонкае валакно аддзяляюць ад адходаў.

Прадзенне — гэта працэс, у выніку якога з падрыхтаванага валакна атрымліваюць пражу. Для атрымання пражы валокны апрацоўваюць на розных машынах. Спачатку яны апрацоўваюцца на стужкавых, а затым на роўнічных машынах. На прадзільных машынах роўніцу выцягваюць і скручваюць у пражу пэўнай таўшчыні. Атрыманую нітку намотваюць у выглядзе **бабіны** або **пачатка** (мал. 24).

Мал. 24. а — бабіна; б — пачатак

Такім чынам, з валокнаў бавоўны і лёну атрымліваюць моцную пражу. Затым пражы ідзе на ткацкія прадпрыемствы. Там з яе вырабляюць тканіну.

Ткацтва — гэта працэс вырабу тканіны з пражы. Тканіну атрымліваюць на ткацкіх фабрыках шляхам перапляцення нітак.

Адрозніваюць падоўжныя і папяročныя ніткі. Падоўжныя ніткі называюць **ніткамі асновы**, папяročныя ніткі — **ніткамі ўтку**. Ніткі асновы ідуць удоўж кавалка тканіны. Яны вельмі моцныя, доўгія, тонкія, больш скручаныя і гладкія. Пры расцяжэнні не мяняюць сваёй даўжыні. Ніткі ўтку ідуць упоперак кавалка тканіны. Яны менш моцныя, больш тоўстыя і кароткія. Пры расцяжэнні павялічваюць сваю даўжыню.

Каб тканіна стала прыгожай і прыемнай навобмацка, праводзіцца спецыяльная **апрацоўка**. Яна можа ўключаць наступныя этапы: адбельванне, фарбаванне, пячатанне, заключную апрацоўку. На апошнім этапе тканіне надаюць стандартную шырыню, затым выдаляюць перакосы. Тады ж ёй надаюць гладкасць, а баваўнянай тканіне — бляск.

Ткацтвам людзі займаюцца са старажытных часоў. Мастацтва народнага ткацтва перадавалася з пакалення ў пакаленне. Для афарбоўкі тканін прымянялі натуральныя фарбавальнікі з кветак, траў, кары дрэў, таму тканыя вырабы мелі няяркія колеры. У Беларусі на працягу стагоддзяў тканыя вырабы атрымлівалі ў хатніх умовах ручным спосабам. Так выраблялі адзенне і прадметы побыту: абрусы, сурвэткі, ручнікі і інш. (мал. 25). Яны не толькі прызначаліся

Мал. 25. Прадметы народнага ткацтва:
а — абрус і сурвэткі; б, в — ручнікі

для гаспадарчых мэт, але і выкарыстоўваліся ў якасці ўпрыгажэння жылля, былі абавязковым атрыбутам народных свят.

Традыцыйнае для беларускага народнага ткацтва спалучэнне колераў — чырвоны, белы і чорны, а таксама карычневы, зялёны і жоўты. Для аздаблення беларускіх тканых вырабаў выкарыстоўваліся геаметрычныя і раслінныя арнаменты.

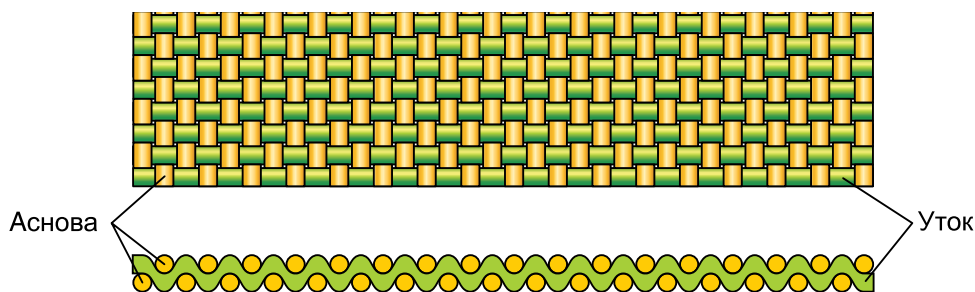
траста́, прадзенне, бабіна, пачатак, ткацтва, ніткі асновы, ніткі ўтку

1. Назаві этапы атрымання тканін з раслінных валокнаў.
2. У чым заключаецца першасная апрацоўка бавоўны?
3. Раскажы аб першаснай апрацоўцы лёну.
4. Якія этапы ўключае ў сябе працэс спецыяльнай апрацоўкі тканіны?
5. Якія спалучэнні колераў пражы характэрны для беларускага народнага ткацтва?

§ 18. Будова тканіны

Мы ўжо ведаем, што тканіну атрымліваюць шляхам перапляцення нітак асновы і ўтку. Самае простае — палатнянае перапляценне (мал. 26). Яно мае адноль-

Мал. 26. Палатнянае перапляценне

кавы ткацкі малюнак з правага і левага бакоў. У палатняным перапляценні ніткі асновы і ўтку пераплецены праз адну нітку. Гэта надае тканіне высокую трываласць, стойкасць да зносу.

Аднакаляровыя тканіны палатнянага перапляцення маюць роўную матавую паверхню. Яна аднолькавая з правага і левага бакоў. Такія тканіны называюць **двухбаковымі**. Тканіну з пячатным малюнкам на правым баку называюць **аднабаковай**. У аднабаковых тканін правы бок адрозніваецца ад левага.

У тканіны, вырабленай фабрычным спосабам, звычайна ёсць пруг. Ён умацоўвае краі тканіны. Пруг заўсёды размяшчаецца па падоўжным напрамку нітак у тканіне. На правым баку тканіны пруг выглядае больш роўным, чыстым, чым на левым баку.

Адлегласць ад пруга да пруга называюць **шырынёй тканіны**. Ад шырыні тканіны залежыць раскладка выкрайкі на яе паверхні. Шырыня тканіны можа складаць 80 см, 95 см, 105 см, 140 см і г. д.

Таўшчыня тканіны залежыць ад таўшчыні нітак, спосабу і шчыльнасці іх перапляцення, віду апрацоўкі. Таўшчыня тканіны ўплывае на велічыню прыпускаў, шырыню і віды швоў. Ад таўшчыні тканіны залежыць выбар швейных іголак і нітак для шыцця, рэжым вільготна-цеплавой апрацоўкі.

Як вядома, тканіна мае правы і левы бакі. Іх можна адрозніваць па малюнку, бляску, чысціні аздаблення, ворсе. Прыметы правага боку тканіны наступныя:

Мал. 27. Тканіна з пячатным малюнкам:
а — правы бок; б — левы бок

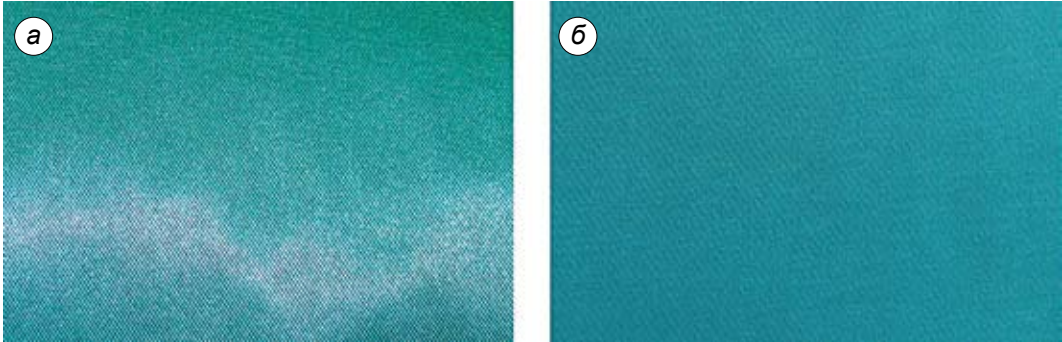
1) на правым баку тканіны пячатны малюнак больш яркі і выразны (мал. 27, а);

2) гладкафарбаваныя тканіны з правага боку маюць больш чыстую і гладкую паверхню. На правым баку менш вузельчыкаў і валаскоў, чым на левым. Тут добра бачны малюнак ткацкага перапляцення падоўжных і папярочных нітак;

3) у тканін з ворсам на правым баку ворс больш доўгі, чым на левым. На левым баку ворс кароткі або адсутнічае (мал. 28);

Мал. 28. Тканіна з ворсам:
а — правы бок; б — левы бок

Мал. 29. Тканіна з бляскам:
а — правы бок; б — левы бок

4) у тканін з бляскам правы бок бліскучы, а левы — не (мал. 29);

5) пруг тканіны на правым баку выглядае больш роўным, чыстым, чым на левым баку.

палатнянае перапляценне, двухбаковая тканіна, аднабаковая тканіна, пруг, шырыня тканіны, таўшчыня тканіны

1. Як пераплецены ніткі ў тканіне палатнянага перапляцення?
2. Чым адрозніваюцца двухбаковыя тканіны ад аднабаковых?
3. Як вызначаюць шырыню тканіны?
4. На што ўплывае таўшчыня тканіны?
5. Вызначы правы і левы бакі тканіны па прыметах:
  - пячатны малюнак выразны, яркі;
  - ёсць ворс на паверхні тканіны;
  - матавая паверхня тканіны з вузельчыкамі;
  - дрэнна бачны пячатны малюнак на тканіне;
  - гладкая бліскучая паверхня тканіны.
6. З прапанаваных настаўнікам узораў выберы тканіны, вырабленыя палатняным перапляценнем.

§ 19. Уласцівасці баваўняных і льняных тканін

Каб правільна выкарыстоўваць тканіны, трэба ведаць іх уласцівасці. Уласцівасці тканін залежаць ад уласцівасцей валокнаў, з якіх яны выраблены.

Уласцівасці баваўняных тканін. Баваўняныя тканіны маюць матавую (без бляску) шурпатую паверхню. Пры расцяжэнні зрэзы тканіны моцна цягнуцца па ўтку і амаль не цягнуцца па аснове.

Пры выцягванні ніткі з тканіны і разрыве яе на канцы ўтвараюцца тонкія пушыстыя валаконцы — ватка. Гарыць баваўняная тканіна яркім полымем, пры гэтым адчуваецца пах паленай паперы, пасля згарання ўтвараецца шэры попел.

Баваўняная тканіна мяккая, даволі моцная, лёгкая, скамечваецца пры нашэнні. Яна добра прапускае паветра, паглынае вільгаць, хутка сохне. Гэта тканіна добра мыецца, яна ўстойлівая да ўздзеяння сонечных промяняў, стварае адчуванне цяпла.

Пры раскроі зрэзы тканіны не асыпаюцца. Пры мыцці тканіна дае вялікую ўсадку па аснове. Прасуюць баваўняную тканіну з правага і левага бакоў па падоўжнай нітцы.

Уласцівасці льняных тканін. Паверхня тканіны гладкая, бліскучая. Льняная тканіна моцная, шурпатая, не расцягваецца па аснове і амаль не цягнецца па ўтку. Навобмацак стварае адчуванне прахалоды.

Пры выцягванні ніткі з тканіны і яе разрыве на канцы ўтвараецца пучок прамых валокнаў — пэндзілік. Пры гарэнні адчуваецца пах паленай паперы.

Льняная тканіна моцна скамечваецца, добра паглынае вільгаць і хутка сохне. Яна лёгка адмываецца і прасуецца. Прасуюць ільняную тканіну з правага і левага бакоў па падоўжнай нітцы. Тканіну не трэба перасушваць.

Параўнанне ўласцівасцей баваўняных і льняных тканін. Пры шыцці вырабаў трэба ўмець адрозніваць баваўняныя тканіны ад ільняных. Адрозніваць гэтыя тканіны можна па розных прыметах.

- Па знешнім выглядзе баваўняная тканіна шурпатая, не мае бляску, ніткі тонкія, аднолькавай таўшчыні. Льняная тканіна мае гладкую бліскучую паверхню, яе ніткі больш тоўстыя, нераўнамернай таўшчыні.
- Навобмацак баваўняная тканіна мяккая, здаецца цёплай. Ільняная тканіна жорсткая, стварае адчуванне прахалоды.
- Пры расцяжэнні па аснове льняная і баваўняная тканіны амаль не цягнуцца. Па ўтку баваўняная тканіна дае расцяжэнне, а льняная — не.
- Льняная тканіна мацнейшая за баваўняную. Баваўняная тканіна лёгка рвецца і па аснове, і па ўтку. Льняная тканіна рвецца з цяжкасцю. На разрыве баваўнянай ніткі бачна ватка. На разрыве льняной ніткі ўтвараецца пэндзлік.

1. Па якіх прыметах можна адрозніваць ільняныя і баваўняныя тканіны па знешнім выглядзе?
2. Як вызначыць навобмацак, дзе баваўняная тканіна, а дзе льняная?
3. Якая тканіна мякчэйшая?
4. Якая тканіна не цягнецца па ўтку?
5. Як адрозніваюць баваўняную і льняную тканіну на разрыў?

ЛР Вызначэнне баваўняных і льняных тканін па ўзорах.

Ход работы

1. Разгледзець узоры тканін. Падзяліць іх па знешнім выглядзе на дзве групы.

2. Праверыць тканіны на разрыў: узяць па адным узору з кожнай групы, знайсці падоўжную нітку, надрэзаць тканіну па падоўжнай нітцы і паспрабаваць адарваць палоску тканіны.

3. Адрэзаць ад кожнага ўзору па адной нітцы. Разарваць кожную нітку. Разгледзець у лупу, што бачна на разрыве (ватка ці пэндзлік).

§ 20. Асартымент баваўняных і льняных тканін

Асартымент баваўняных тканін, які ўключае паркаль, бязь, сацін, батыст, байку, мультан, фланель і інш., вельмі разнастайны. Большая частка яго — класічныя аднародныя тканіны (паркаль, бязь, сацін і інш.).

У цяперашні час тэкстыльная прамысловасць Беларусі выпускае баваўняныя тканіны з дабаўленнем хімічных валокнаў (віскозы, лаўсану, нітрону). Гэтыя валокны павялічваюць моцнасць, паляпшаюць знешні выгляд тканін. Асвоены выпуск баваўняных тканін з выкарыстаннем ільнянога валакна.

Асартымент ільняных тканін менш разнастайны. У ім пераважаюць чыстальняныя тканіны. Выпускаюцца і паўільняныя тканіны з дабаўленнем бавоўны, віскозы, лаўсану. Паўільняныя тканіны з дабаўленнем

бавоўны становяцца больш мяккімі, матавымі. Льняныя тканіны з дабаўленнем хімічных валокнаў больш трывалыя, амаль не скамечваюцца.

Па прызначэнні баваўняныя тканіны падзяляюцца на наступныя групы: бялізнавыя, плаццевыя, ручніковыя, хустачныя, падкладачныя, мэблева-дэкаратыўныя.

Льняныя тканіны па прызначэнні дзеляць на сталовыя, бялізнавыя, ручніковыя, адзежныя, дэкаратыўныя.

Вядома, што тканіны адрозніваюцца адна ад другой па колеры, малюнку, таўшчыні, моцнасці, па здольнасці прапускаць паветра і захоўваць цяпло. Гэтыя асаблівасці тканін называюць іх уласцівасцямі. Аб асобных уласцівасцях баваўняных і льняных тканін ты ўжо ведаеш. Усе ўласцівасці тканін дзеляць на групы: эстэтычныя, гігіенічныя, тэхналагічныя і інш.

Эстэтычныя ўласцівасці — гэта ўласцівасці знешняга выгляду тканіны: колер, бляск, шчыльнасць, празрыстасць і інш.

Гігіенічныя ўласцівасці — гэта ўласцівасці тканіны, якія ўплываюць на самаадчуванне чалавека. Да такіх уласцівасцей адносяцца: здольнасць тканіны паглынаць вільгаць, прапускаць паветра, захоўваць цяпло. У залежнасці ад гэтых уласцівасцей падбіраюць тканіны для летняга і зімовага адзення. Напрыклад, ільняныя тканіны маюць нізкія цеплаахоўныя ўласцівасці, таму не прыдатныя для вырабу зімовага адзення.

Да **тэхналагічных** адносяцца, напрыклад, такія ўласцівасці, як стойкасць да зносу, скамечванне і інш.

Стойкасць да зносу — гэта здольнасць тканіны захоўваць свае якасці падчас эксплуатацыі, а таксама

пасля мыцця, прасавання, чысткі. Калі выраб з тканіны доўга захоўвае добры выгляд, не змяняе свайго колеру, не сціраецца, то такую тканіну лічаць моцнай, стойкай да зносу. Льняныя тканіны трывалыя, стойкія да зносу. Трываласць баваўняных тканін ніжэйшая, чым ільняных.

Скамечванне — здольнасць тканін утвараць маршчыны і складкі. Недахоп ільняных тканін — моцнае скамечванне. Баваўняныя тканіны скамечваюцца менш. Для памяншэння скамечвання баваўняных і льняных тканін у іх склад дадаюць хімічныя валокны.

Хімічныя валокны ў сумесі з бавоўнай прымяняюцца для вырабу кашульных, плаццевых тканін. Знешне такія тканіны выглядаюць як натуральныя. Яны больш тонкія, добра трымаюць форму, не дэфармуюцца пры нашэнні, мыцці і прасаванні. Дабаўленне хімічных валокнаў павялічвае моцнасць тканін, стойкасць да зносу. Тканіна набывае прыемны знешні выгляд, шаўкавістасць. Аднак у некаторых тканінах у працэсе нашэння хімічныя ніткі лёгка зашморгваюцца і даюць пілінг (галачкі). Гэта псуе знешні выгляд тканіны. Вільготна-цеплавую апрацоўку такіх тканін праводзяць, паменшыўшы тэмпературу нагрэву праса.

Паляпшэнне ўласцівасцей ільняных тканін таксама адбываецца за кошт дабаўлення ў пражу хімічных валокнаў. Паўільняныя тканіны мала скамечваюцца, устойлівыя да трэння. Яны больш тонкія і мяккія, з яркім колерам або малюнкам. Ільняныя тканіны з дабаўленнем віскозы і бавоўны прымяняюцца для

пашыву кашуль і сукенак. Такія тканіны захоўваюць гігіенічныя ўласцівасці льну, добра мыюцца і прасуюцца. Прасаванне такіх тканін трэба праводзіць пры больш нізкіх тэмпературах. Усе пералічаныя ўласцівасці ўлічваюцца пры выбары тканіны для вырабу.

стойкасць да зносу, скамечванне

1. Якімі бываюць тканіны паводле складу?
2. Якімі бываюць тканіны паводле прызначэння?
3. Назаві гігіенічныя ўласцівасці тканін. У краме «Тканіны» выберы тканіны, прыдатныя для пашыву летняга адзення, зімовага адзення.
4. Раскажы аб тэхналагічных уласцівасцях тканін.
5. Для чаго ў тканіны дадаюць хімічныя валокны?

§ 21. Чарцёж швейнага вырабу

Розныя швейныя вырабы, напрыклад сурвэтка, навалачка, кашуля, піжама і інш., адрозніваюцца адзін ад аднаго. У іх рознае прызначэнне, знешні выгляд, уласцівасці. Але этапы работы па пашыве гэтых вырабаў аднолькавыя. Для атрымання любога вырабу трэба пабудаваць чарцёж і зрабіць выкрайку (лякала), падрыхтаваць тканіну, затым правільна размясціць выкрайку на тканіне, правесці разметку крэйдай і раскроіць тканіну. Пасля гэтага выраб шыюць і аздабляюць.

Такім чынам, пашыў любога швейнага вырабу ўключае тры этапы:

- 1) пабудову чарцяжа, выраб выкрайкі;
- 2) падрыхтоўку тканіны да раскрою, раскрой тканіны;
- 3) пашыў і аздабленне вырабу.

Чарцёж — гэта графічны відарыс вырабу або яго часткі (дэталі).

У 5-м класе мы атрымалі пачатковыя звесткі аб чарчэнні. Давай іх паўторым.

1. Чым адрозніваецца тэхнічны рысунак ад чарцяжа?
2. Назаві чарцёжныя інструменты.
3. Назаві лініі чарцяжа.

У 6-м класе мы атрымаем дадатковыя звесткі па чарчэнні. Усе чарцяжы выконваюць лініямі розных тыпаў. Тып і таўшчыня лініі залежаць ад яе прызначэння. Пры пабудове чарцяжоў выкарыстоўваюць лініі наступных тыпаў:

- суцэльная (асноўная і дапаможная) (мал. 30, а, б);
- штрыхавая (мал. 30, в);
- штрыхпункцірная (мал. 30, г).

а

б

в

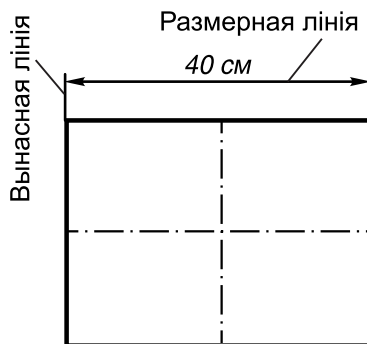
г

Мал. 30. Лініі чарцяжа

Суцэльная асноўная лінія прымяняецца для паказу контуру прадмета або дэталі. Суцэльная дапаможная лінія (яна танчэйшая за асноўную) прызначана для правядзення размерных ліній. Штрыхавой лініяй на чарцяжы праводзяць лініі нябачнага контуру і лініі згібаў. Штрыхпункцірная лінія выкарыстоўваецца для абазначэння восевых і цэнтравых ліній.

На чарцяжах абавязкова пазначаюць размеры. Для гэтага выкарыстоўваюць размерныя лініі, літары, лічбы і іншыя сімвалы. Пры нанясенні размераў пазначаюць сапраўдныя размеры дэталяў у міліметрах. Калі размеры трэба пазначыць у сантыметрах, то да ліку

дадаюць адзінку вымярэння (см). Размерныя лініі праводзяць паралельна з лініямі контуру дэталі на адлегласці 6—10 мм. Стрэлкі, якія абмяжоўваюць размерныя лініі, павінны ўпірацца ў вынасныя лініі. Кожны размер наносіцца адзін раз. Лікі надпісваюцца над размернай лініяй (мал. 31).

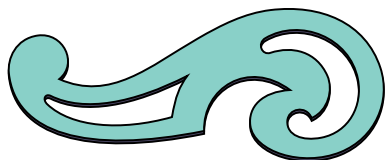

Мал. 31. Узор чарцяжа

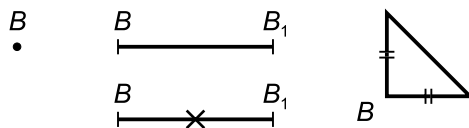
Чарцёж дэталі выконваюць чарцёжнымі інструментамі. Пры дапамозе лінейкі і вугольніка праводзяць прамыя лініі ў вертыкальным, гарызантальным і нахіленым напрамках, а таксама будуць вуглы. Вычэрчванне крывых ліній выконваюць па лякалах (мал. 32).

Тонкія лініі чарцяжа праводзяць цвёрдым алоўкам, лініі контуру і абводкі — мяккім.

Пры афармленні чарцяжоў і запісаў да іх выкарыстоўваюць спецыяльныя абазначэнні (мал. 33). Літарай абазначаюць пункт (напрыклад, B). Дзвюма літарамі абазначаюць пачатак і канец адрэзка (напрыклад, BB_1). Знакам « $=$ » абазначаюць роўныя адрэзкі, знакам « $\times$ » — дзяленне адрэзка на роўныя часткі. Для абазначэння вуглоў выкарыстоўваецца знак « $\sphericalangle$ ». Знакам « $\perp$ » абазначаюць перпендыкулярныя лініі.

Мал. 32. Лякала

Мал. 33. Абазначэнне адрэзкаў і пунктаў

Пасля пабудовы чарцяжа дэталі швейнага вырабу да контураў дэталі дадаюць прыпускі на апрацоўку зрэзаў і выконваюць абводку па новых лініях. Выразаўшы чарцёж па лініях абводкі, атрымліваюць **выкрайку**.

выкрайка

1. Назаві інструменты і прыстасаванні для правядзення ліній.
2. Якія інструменты і прыстасаванні патрэбны для пабудовы вуглоў?
3. Якім алоўкам праводзяць тонкія лініі на чарцяжы?
4. Якім алоўкам праводзяць лініі контуру?
5. Як абазначаюць адрэзкі?
6. Што абазначаюць знакам «=»?
7. Для чаго да контураў дэталі на чарцяжы дэталі швейнага вырабу дадаюць прыпускі?
8. Па якіх лініях выразаюць чарцёж, каб атрымаць выкрайку?

ПР Пабудова ліній, адрэзкаў, вуглоў.

Ход работы

1. Падзяліць ліст на 4 роўныя часткі штрыхпункцірнымі лініямі.

2. У левым верхнім вугле правесці гарызантальную, вертыкальную і нахіленую лініі.

3. У правым верхнім вугле пабудаваць прамы, востры і тупы вуглы.

4. У левым ніжнім вугле начарціць адрэзкі даўжынёй 6, 8 і 10 см, размясціўшы іх гарызантальна. Літарамі абазначыць пачатак і канец кожнага адрэзка.

5. У правым ніжнім вугле пабудаваць адрэзкі даўжынёй 6, 8 і 10 см, размясціўшы іх вертыкальна. Падзяліць кожны з іх на дзве роўныя часткі. Абазначыць сярэдзіны адрэзкаў спецыяльным знакам.

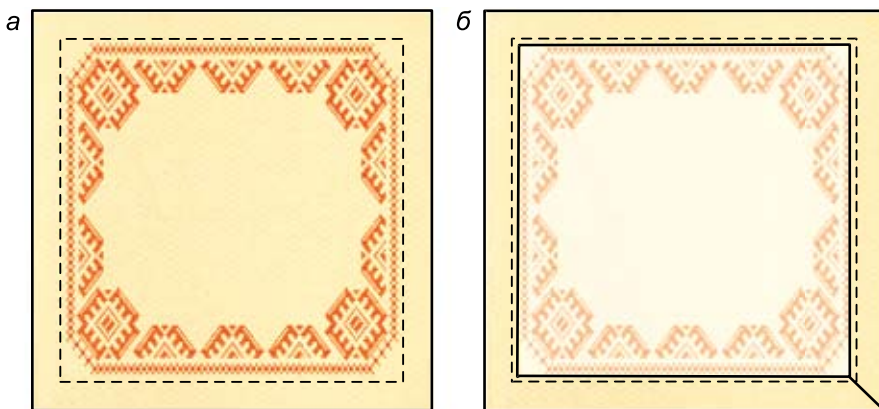
СУРВЭТКІ

§ 22. Звесткі аб сурвэтках

Сурвэткі — гэта вырабы, якія прымяняюць у побыце. Імі карыстаюцца у час яды, імі накрываюць хлеб, на іх ставяць пасуду. Сурвэткі выкарыстоўваюць таксама для ўпрыгожвання. Яны ўваходзяць і ў комплекты сталовай бялізны (абрус і 4—6 сурвэтак). Комплекты сталовай бялізны могуць стаць добрым падарункам або сувенірам. Часта сурвэткі аздабляюць вышыўкай. Гэта могуць быць кветкавыя кампазіцыі або беларускі арнамент.

Сурвэткі бываюць рознай формы (квадратнай, прамавугольнай, круглай і інш.) і рознага памеру (вялікія і маленькія). Аздабляюць іх вышыўкай, карункамі, аплікацыяй. Вырабляюць сурвэткі з ільнянай тканіны (суравой, адбеленай, гладкафарбаванай), а таксама з гладкафарбаванай баваўнянай тканіны.

Сурвэтка квадратнай формы, паказаная на малюнку 34, складаецца з адной дэталі. Стораны сурвэткі

Мал. 34. Сурвэтка: а — правы бок; б — левы бок

маюць аднолькавую даўжыню, таму для пабудовы чарцяжа яе выкрайкі неабходна адна мерка. Зрэзы сурвэткі апрацаваны краявым падгінальным швом з закрытым зрэзам. Шырыня шва роўна 40 мм, вуглы апрацаваны сшывальнымі швамі.

План работы па вырабе сурвэткі

1. Зняць мерку з узору або шаблону.
2. Пабудаваць чарцёж выкрайкі сурвэткі.
3. Вырабіць выкрайку.
4. Раскроіць тканіну.
5. Выканаць работы па пашыве сурвэткі.
6. Адпрасаваць гатовы выраб.

1. Для чаго прымяняюць сурвэткі?
2. Якую форму могуць мець сурвэткі?
3. Як можна упрыгожыць сурвэтку?
4. Назаві тканіны, якія выкарыстоўваюцца для вырабу сурвэтак.
5. Якая мерка патрэбна для пабудовы чарцяжа выкрайкі квадратнай сурвэткі?
6. Чаму для пабудовы чарцяжа выкрайкі квадратнай сурвэткі здымаюць адну мерку?
7. Разгледзь прапанаваныя настаўнікам сурвэткі. Выберы сурвэтку для падарунка. Растлумач свой выбар.

§ 23. Пабудова чарцяжа выкрайкі сурвэткі. Падрыхтоўка выкрайкі сурвэткі да раскрою

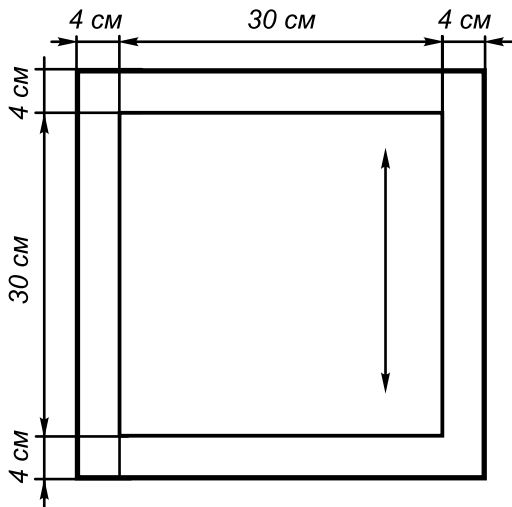
Для пабудовы чарцяжа выкрайкі сурвэткі квадратнай формы (мал. 35) неабходна мерка — даўжыня стараны. Мерку запісваюць так: даўжыня стараны вырабу $Dв = 30$ см. Да меркі даўжыні стараны дадаюць прыпуск на апрацоўку зрэзаў — 4 см з кожнай стараны.

Выконваюць наступныя вылічэнні:

$$\text{Дв } (30 \text{ см}) + \text{П } (4 \text{ см} \times 2) = 38 \text{ см.}$$

Затым з дапамогай лінейкі і вугольніка будуець чарцёж выкрайкі сурвэткі.

Падрыхтоўку выкрайкі пачынаюць з праверкі чарцяжа па наступных прыметах: стораны роўны 38 см; вуглы прамыя. Далей чарцёж выразаюць па контуры, пазначаюць лінію напрамку падоўжнай ніткі. На выкрайцы праводзяць лініі асноўнай дэталі сурвэткі з чатырох старон. Адлегласць ад зрэзаў выкрайкі да пазначаных ліній (шырыня прыпускаў на апрацоўку) роўна 4 см (гл. мал. 35).

Мал. 35. Чарцёж выкрайкі сурвэткі

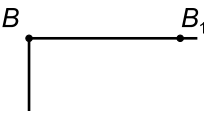
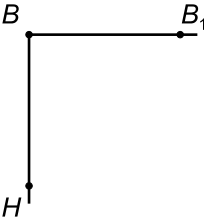
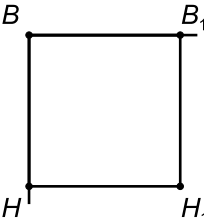
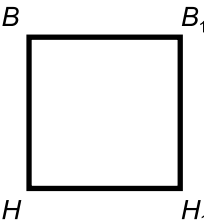
1. Якая мерка патрэбна для пабудовы чарцяжа выкрайкі квадратнай сурвэткі?
2. Чаму для пабудовы чарцяжа выкрайкі квадратнай сурвэткі дастаткова ведаць адну мерку?
3. Што дадаюць да меркі даўжыні вырабу?

Пабудова чарцяжа выкрайкі сурвэткі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Пабудаваць прамы вугал. Абазначыць вугал літарай <i>B</i>

Этап	Малюнак	Указанні
2		Адкласці мерку даўжыні стараны сурвэткі (38 см) ад пункта B управа, абазначыць літарай B_1
3		Адкласці мерку даўжыні стараны сурвэткі (38 см) ад пункта B уніз, абазначыць літарай H
4		Дабудаваць квадрат BB_1H_1H
5		Абвесці контур чарцяжа выкрайкі сурвэткі суцэльнай асноўнай лініяй

§ 24. Віды зрэзаў тканіны, уласцівасці зрэзаў

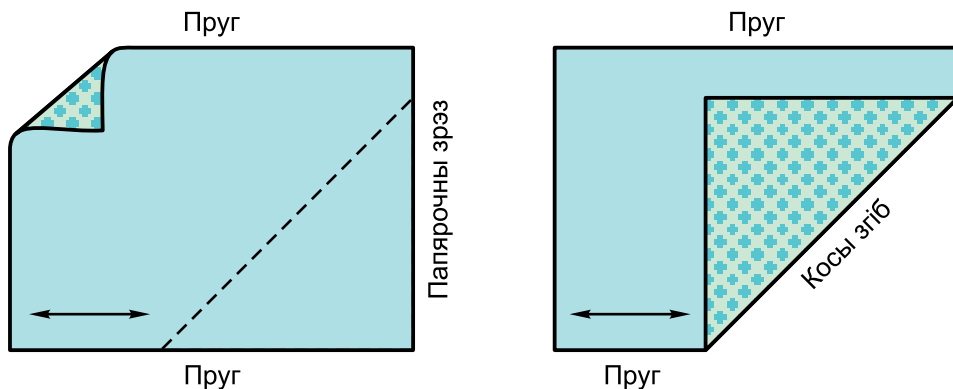
Як вядома, тканіна складаецца з нітак асновы і ўтку, або падоўжных і папярочных нітак, шчыльна пераплеценых паміж сабой. Пры разразанні тканіны парушаецца шчыльнасць перапляцення і даўжыня нітак.

Пры разразанні тканіны ў падоўжным напрамку атрымліваецца **падоўжны зрэз**. Ён не расцягваецца

пры пашыве і дае якаснае злучэнне дэталюў па швах, паколькі падоўжная нітка пры разразанні тканіны застаецца цэлай.

Калі тканіну разрэзаць у папярочным напрамку, атрымаецца **папярочны зрэз**. Ён моцна расцягваецца і асыпаецца, бо папярочная нітка менш моцная, больш мяккая, слабей скручана. Пры злучэнні дэталюў па папярочных зрэзах машынай строчкай уздоўж яе ўтвараецца зборка, якая пагаршае якасць машынных швоў.

Калі скласці тканіну так, каб яе папярочная нітка дакладна супала з падоўжнай, то атрымаецца косы згіб (мал. 36). Пры разразанні тканіны па косым згібе атрымліваецца **косы зрэз**. Пры гэтым парушаецца даўжыня і шчыльнасць падоўжных і папярочных нітак. У косым зрэзе няма цэлых нітак, таму ў яго самае вялікае расцяжэнне ў параўнанні з падоўжным і папярочным зрэсамі. Гэтыя ўласцівасці зрэзаў неабходна ўлічваць пры раскроі. Напрамак падоўжнай ніткі на выкрайцы трэба сумяшчаць з напрамкам падоўжнай ніткі на тканіне.

Мал. 36. Косы згіб

падоўжны зрэз, папярочны зрэз, косы зрэз

1. Назаві зрэзы тканіны.
2. Які зрэз тканіны менш за ўсё расцягваецца?
3. Чаму папярочны зрэз мае большае расцяжэнне, чым падоўжны?
4. Як трэба скласці тканіну, каб атрымаць косы згіб?
5. Чаму ў косага зрэзу самае вялікае расцяжэнне?
6. Вызначы на ўзорах падоўжны, папярочны, косы зрэзы.

§ 25. Падрыхтоўка тканіны да раскрою, раскрой тканіны для сурвэткі

Перад раскроем неабходна выканаць падрыхтоўку тканіны ў наступным парадку:

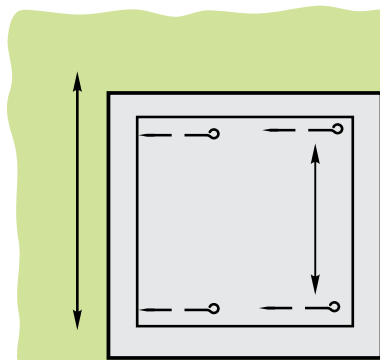
- праверыць якасць тканіны — ці няма разрываў, недахопаў у фарбаванні, — каб абысці гэтыя месцы пры раскладцы дэталёў выкрайкі на тканіне;
- вызначыць правы і левы бакі тканіны;
- вызначыць напрамак падоўжнай ніткі;
- прапрасаваць тканіну з увільгатненнем па падоўжнай нітцы, каб яна дала ўсадку;
- зрэзаць пруг.

Раскрой тканіны выконваецца па наступным плане:

1. Разаслаць тканіну на сталае левым бокам уверх.

2. Пакласці выкрайку на тканіну з улікам напрамку падоўжнай ніткі і эканоміі тканіны, прышпіліць (мал. 37).

3. Абвесці крэндай выкрайку. Прамыя лініі праводзіць па лінейцы.

Мал. 37. Раскладка выкрайкі сурвэткі

4. Адкалоць выкрайку.

5. Выказаць дэталі крою.

Патрабаванні да якасці крою:

- таўшчыня крэйдавых ліній павінна быць роўна 1 мм;
- зрэзы крою роўныя, без надрэзаў;
- вуглы дэталі прамыя.

1. Чаму перад раскром трэба правяраць якасць тканіны?
2. Для чаго перад раскром тканіну прапрасоўваюць?
3. Чаму перад раскром вызначаюць правы бок тканіны і падоўжную нітку?
4. На які бок тканіны накладваюць выкрайку?
5. Раскажы, у якім парадку выконваецца раскрой тканіны.
6. Назаві патрабаванні да якасці крою.

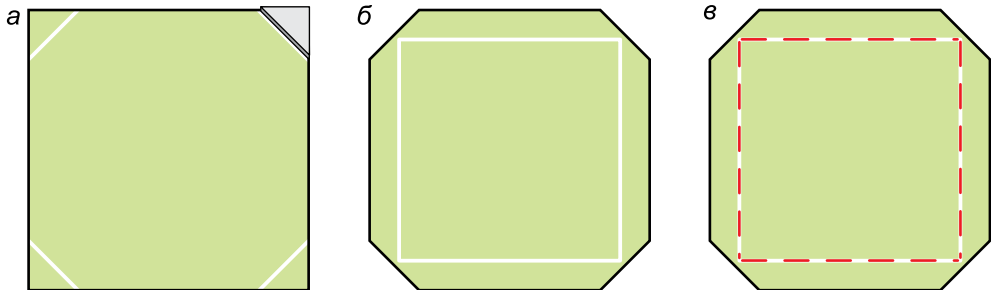

Падрыхтоўка тканіны да раскрою і раскрой тканіны для сурвэткі.

§ 26. Падрыхтоўка крою сурвэткі да апрацоўкі. Пашыў сурвэткі

Перад пашывам сурвэткі трэба падрыхтаваць яе крой да апрацоўкі па наступным плане:

1. Размеціць ражкі сурвэткі пры дапамозе шаблону, абрэзаць па лініях разметкі (мал. 38, а).

Мал. 38. Падрыхтоўка крою сурвэткі да апрацоўкі

2. Пазначыць на левым баку дэталі з чатырох бакоў на адлегласці 4 см ад зрэзаў лініі прыпускаў на апрацоўку швоў (мал. 38, б).

3. Пракласці прамыя шыўкі па лініях прыпускаў на апрацоўку швоў (мал. 38, в).

Раскажы аб падрыхтоўцы крою сурвэткі да апрацоўкі.

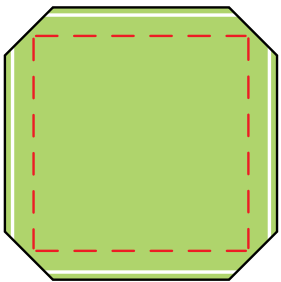
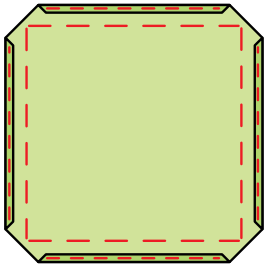

Выкананне падрыхтоўкі крою сурвэткі да апрацоўкі.

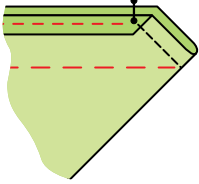
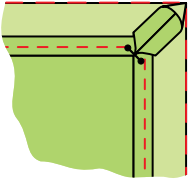
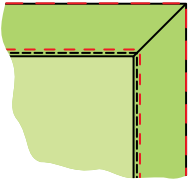
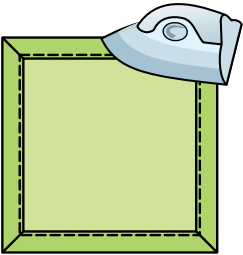

Выраб сурвэткі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		На правым баку дэталі крэйдай пазначыць лініі падгіну зрэзаў сурвэткі на адлегласці 7—10 мм
2		Падагнуць спачатку папярочныя, затым падоўжныя зрэзы на левы бок па пазначаных лініях. Зрэзы зафастрыгаваць. Даўжыня шыўкоў 1 см

Працяг

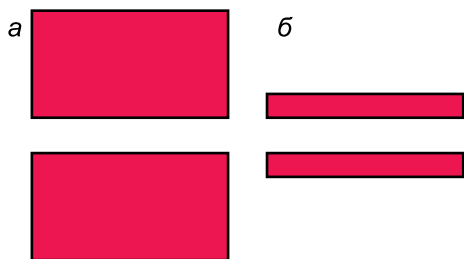
Этап	Малюнак	Указанні
3		Апрацаваць ражкі. Для гэтага скласці сурвэтку папалам касынкай, правым бокам унутр. Выраўнаваць зрэзы ражкоў, сшыць швом шырынёй 1 см
4		Швы распрасаваць. Вывернуць ражкі на левы бок, выпрастаць ражкі
5		Падагнуць прыпускі на падгін на левы бок. Зафастрыгаваць прамымі шыўкамі на адлегласці 5 мм ад унутранага краю падгіну
6		Пракласці строчку на адлегласці 1—2 мм ад унутранага краю падгіну. Выцягнуць ручныя шыўкі
7		Адпрасаваць гатовы выраб

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая; машынная строчка роўная; вуглы прамыя; выраб адпрасаваны якасна.

ПАВЯЗКА ДЛЯ ДЗЯЖУРНАГА

§ 27. Пабудова чарцяжа выкрайкі павязкі для дзяжурнага

Крой вырабу складаецца з дзвюх асноўных дэталю і дзвюх завязак (мал. 39). Асноўныя дэталі павязкі выкрайваюць з гладкафарбаванага паркалю або саці-

Мал. 39. Дэталі крою павязкі:
а — асноўныя дэталі; б — завязкі

ну, завязкі — з тасьмы. На адной дэталі павязкі для дзяжурнага вышыта літара «Д» (эмблема), якая азначае «дзяжурны».

Для пабудовы чарцяжа выкрайкі павязкі неабходна ведаць дзве меркі: даўжыню вырабу $Dв = 20$ см, шырыню вырабу $Шв = 10$ см.

Да мерак даўжыні і шырыні старон павязкі дадаюць прыпускі на апрацоўку зрэзаў — 1 см з кожнай стараны.

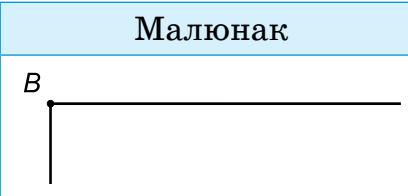
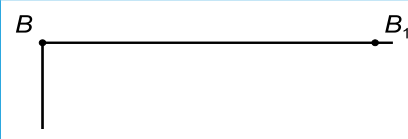
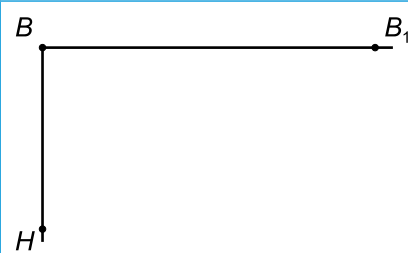
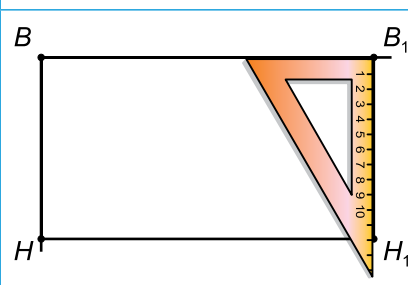
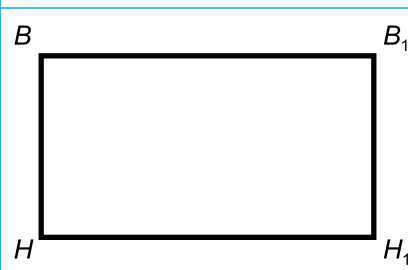

1. Назаві дэталі крою павязкі.
2. Якія меркі трэба ведаць для пабудовы чарцяжа выкрайкі павязкі?
3. Чаму для пабудовы чарцяжа выкрайкі павязкі трэба ведаць дзве меркі?
4. Чаму роўна велічыня прыпускаў на апрацоўку зрэзаў?

Пабудова чарцяжа выкрайкі павязкі для дзяжурнага па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Пабудаваць прамы вугал. Абазначыць вугал літарай B
2		Адкласці мерку даўжыні павязкі (22 см) ад пункта B управа, абазначыць літарай B_1
3		Адкласці мерку шырыні павязкі (12 см) ад пункта B уніз, абазначыць літарай H
4		Дабудаваць чарцёж выкрайкі дэталі з дапамогай лінейкі і вугольніка
5		Абвесці контур чарцяжа суцэльнай асноўнай лініяй

Раскажы аб пабудове чарцяжа выкрайкі павязкі для дзяжурнага.

§ 28. Выраб выкрайкі павязкі для дзяжурнага. Раскрой тканіны і пашыў павязкі

Выраб выкрайкі павязкі пачынаюць з праверкі чарцяжа па наступных прыметах: даўжыня дэталі 22 см, шырыня — 12 см; вуглы прамыя. Далей чарцёж выразаюць па контуры, праводзяць лінію напрамку па доўжнай ніткі (уздоўж даўжыні дэталі).

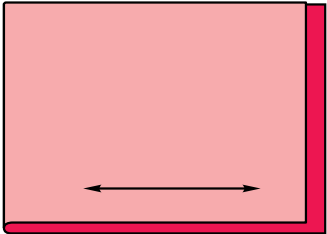
Перад раскроем трэба падрыхтаваць тканіну. Робіцца гэта таксама, як пры пашыве сурвэткі (гл. § 25).

Работы па пашыве павязкі праводзяць па **плане**:

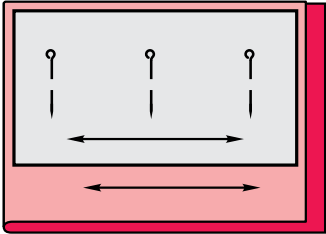
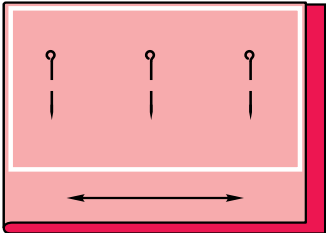

1. Вышыць эмблему на адной дэталі крою павязкі.
2. Прыфастрыгаваць завязкі. Пазначыць лініі машынных строчак на адлегласці 1 см ад зрэзаў.
3. Выканаць машынныя строчкі з чатырох старон па пазначаных лініях.
4. Вывернуць выраб на правы бок.
5. Выканаць дэкаратыўную строчку.
6. Адпрасаваць гатовы выраб.

ПР Выкананне раскрою тканіны для павязкі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Скласці тканіну папалам правым бокам унутр

Працяг

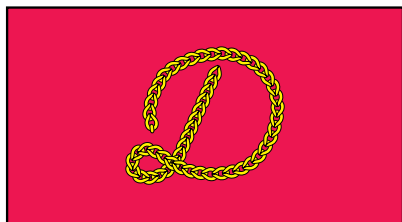
Этап	Малюнак	Указанні
2		Пакласці выкрайку на тканіну з улікам напрамку падоўжнай ніткі, прышпіліць
3		Абвесці крэйдай выкрайку, адкалоць выкрайку, сашпіліць тканіну
4		Выразаць дэталі павязкі

Патрабаванні да якасці раскрою: таўшчыня крэйдавых ліній роўна 1 мм; зрэзы крою роўныя, няравныя; вуглы дэталяў прамыя.

ПР Вышыўка эмблемы на дэталі крою па плане.

Ход работы

1. Нанесці на правы бок адной асноўнай дэталі малюнак літары.

Мал. 40. Вышыўка эмблемы

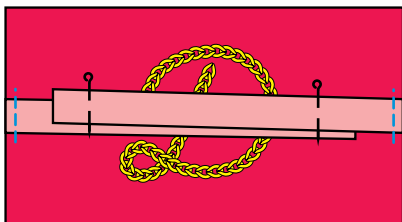
2. Выбраць ручны шывок для вышыўкі (сцябліністы, тамбурны, пяцельны), паўтарыць прыёмы яго выканання. Выканаць на дэталі аздабляльныя ручныя шыўкі па контуры рысунка (мал. 40).

Патрабаванні да якасці работы: шыўкі выкананы дакладна па контуры малюнка; нітка замацавана ў пачатку і ў канцы работы; ручныя шыўкі аднолькавыя.

ПР Прыфастрыгоўванне завязак да дэталі.

Ход работы

1. Вызначыць сярэдзіну дэталі на папярочных зрэзах шляхам складання, пазначыць крэйдавныя знакі.

Мал. 41. Прыфастрыгоўванне завязак да дэталі

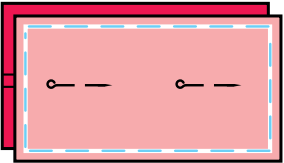
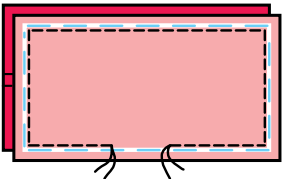
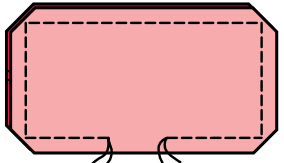
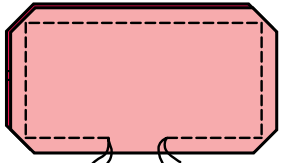
2. Накласці завязкі на правы бок дэталі па знаках, прыфастрыгаваць. Канцы завязак замацаваць шпількамі (мал. 41).

3. На левым баку другой дэталі з чатырох старон пазначыць шырыню шва на адлегласці 1 см ад зрэзаў.

Патрабаванні да якасці работы: завязкі прыфастрыгаваны дакладна пасярэдзіне; лініі шырыні шва праведзены на адлегласці 1 см ад краёў дэталі.

ПР Абшыванне асноўных дэталей павязкі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Накласці другую дэталю правым бокам на правы бок дэталі з завязкамі, ураўнаваць зрэзы, сашпіліць, сфастрыгаваць побач з пазначанай лініяй
2		Выканаць машынныя строчкі з чатырох бакоў па пазначанай лініі, пакінуць адтуліну (уваход) памерам 2—3 см
3		Адрэзаць ражкі побач з машыннай строчкай
4		Выцягнуць ніткі сфастрыгвання

Патрабаванні да якасці работы: машынная строчка праходзіць дакладна па пазначанай лініі; ражкі адрэзаны побач з машыннай строчкай.

ПР Выкананне аздабляльнай строчкі (з адначасовым застрочваннем адтуліны).

Ход работы

1. Вывернуць гатовы выраб на правы бок.
2. Адкалоць завязкі, выпрастаць швы і ражкі.
3. Выфастрыгаваць краі павязкі, адначасова зафастрыгаваўшы адтуліну (уваход).
4. Выканаць дэкаратыўную строчку на адлегласці 3—4 мм ад краю.

5. Выцягнуць ручныя шыўкі.

6. Адпрасаваць гатовы выраб.

Патрабаванні да якасці работы: краі павязкі роўныя; вуглы прамыя; машынная строчка роўная, выканана на адлегласці 3—4 мм ад краю павязкі; выраб адпрасаваны якасна.

Раскажы аб пашыве павязкі для дзяжурнага.

ШЫЦЦЁ АДНАДЭТАЛЁВАГА ВЫРАБУ З ПРЫМЯНЕННЕМ ДВАЙНОГА ШВА

§ 29. Звесткі аб навалачках

Навалачкі прымяняюць у побыце для гігіены сну. Яны засцерагаюць падушкі ад забруджвання. Навалачкі, як і падкоўдранікі і прасціны, адносяць да **пасцельнай бялізны**.

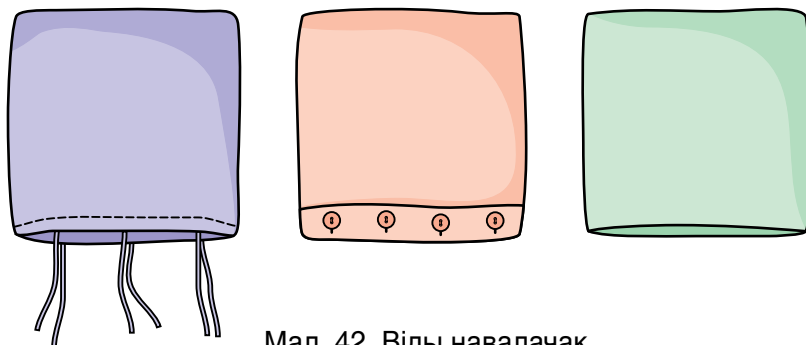
Для пашыву пасцельнай бялізны выкарыстоўваюць ільняныя і баваўняныя тканіны (паркаль, сацін, мадапалам, бязь). Гэтыя тканіны добра паглынаюць вільгаць, прапускаюць паветра, моцныя, добра прасуюцца.

Форма і размер навалачкі залежаць ад формы і размеру падушкі. Навалачкі могуць быць з завязкамі, з гузікамі, з клапанам (мал. 42).

Пры пашыве навалачак прымяняюць злучальнае дваіное шво і краявое падгінальнае шво з закрытым зрэзам.

Навалачка з клапанам складаецца з адной дэталі. Для таго каб навалачка трымалася на падушцы, робяць клапан даўжынёй 25 см.

Работы па пашыве навалачкі з клапанам праводзяць па наступным **плане**:

Мал. 42. Віды навалачак

1. Зняць меркі з падушкі.
2. Пабудаваць чарцёж выкрайкі навалачкі.
3. Зрабіць выкрайку.
4. Раскроіць тканіну для пашыву навалачкі.
5. Выканаць работы па пашыве навалачкі.
6. Адпрасаваць гатовы выраб, скласці.

Для пабудовы чарцяжа выкрайкі навалачкі трэба ведаць яе размер. Для гэтага сантыметровай стужкай здымаюць дзве меркі: мерку даўжыні і мерку шырыні.

Каб вызначыць, колькі тканіны спатрэбіцца для пашыву навалачкі з клапанам, робяць так. Мерку даўжыні падушкі памнажаюць на 2. Да атрыманай даўжыні дадаюць даўжыню клапана (25 см) і велічыню прыпускаў:

- 3 см (1 см 5 мм $\times$ 2) на апрацоўку папярочных зрэзаў;
- 2 см на ўсадку тканіны.

Да меркі шырыні падушкі дадаюць велічыню прыпускаў — 4 см (2 см $\times$ 2).

Прыклад. Размер навалачкі: Дв = 60 см, Шв = 60 см.

Разлік расходу тканіны па даўжыні:

$$(60 \text{ см} \times 2) + 25 \text{ см} + (1 \text{ см } 5 \text{ мм} \times 2) + 2 \text{ см} = 150 \text{ см.}$$

Разлік расходу тканіны па шырыні:
 $60 \text{ см} + 4 \text{ см} = 64 \text{ см}$.

навалачка з клапанам, пасцельная бялізна

1. Для чаго выкарыстоўваюць навалачкі?
2. Да якога віду швейных вырабаў адносяць навалачкі?
3. Назаві віды навалачак.
4. Здымі меркі з падушак.
5. Колькі дэталей патрабуецца для пашыву навалачкі з клапанам?
6. Якія швы прымяняюць пры пашыве навалачак?
7. Назаві меркі для пабудовы чарцяжа выкрайкі навалачкі.
8. Як разлічыць расход тканіны на навалачку па даўжыні?
9. Як разлічыць расход тканіны на навалачку па шырыні?
10. Прынясі навалачку з дома. Вызначы яе форму. Вымерай даўжыню і шырыню навалачкі.

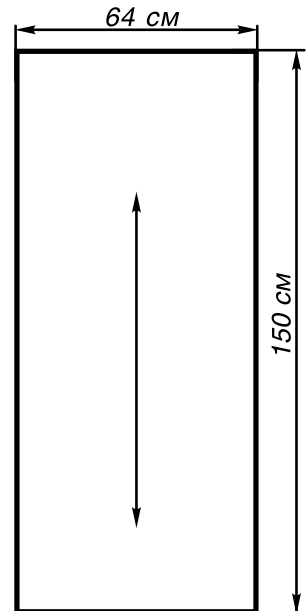
§ 30. Пабудова чарцяжа выкрайкі навалачкі

Пабудова чарцяжа выкрайкі навалачкі (мал. 43). Меркі падушкі:
 $Дв = 60 \text{ см}$, $Шв = 60 \text{ см}$.

Ход работы

1. Пабудаваць прамы вугал. Абзначыць яго літарай *В*.
2. Ад пункта *В* адкласці ўніз разлічаную даўжыню дэталі навалачкі (150 см). Абзначыць літарай *Н*.
3. Ад пункта *В* адкласці ўправа разлічаную шырыню дэталі навалачкі (64 см). Абзначыць літарай *В*₁.

Мал. 43. Чарцёж выкрайкі навалачкі

4. Пабудаваць прамавугольнік тонкай лініяй.
5. Абвесці контур чарцяжа суцэльнай асноўнай лініяй.

Раскажы аб пабудове чарцяжа выкрайкі навалачкі.

§ 31. Выраб выкрайкі навалачкі, раскрой тканіны і пашыў навалачкі

1. Успомні, як рабілі выкрайкі сурвэткі, павязкі.
2. Успомні, як рыхтавалі да раскрою тканіну для пашыву сурвэткі, павязкі.

ПР Выраб выкрайкі і падрыхтоўка тканіны да раскрою.

Ход работы

1. Праверыць чарцёж выкрайкі па прыметах: даўжыня дэталі 150 см, шырыня — 64 см, вуглы — прамыя.
2. Выказаць чарцёж па контуры.
3. Пазначыць напрамак падоўжнай ніткі.
4. Падрыхтаваць тканіну да раскрою.

ПР Раскрой тканіны.

Ход работы

1. Пакласці выкрайку на левы бок тканіны, сумясціць напрамкі падоўжных нітак на тканіне і выкрайцы, прышпіліць.
2. Абвесці дэталю тонкай крэйдавай лініяй (1 мм).
3. Адкалоць выкрайку. Выказаць дэталю па крэйдавых лініях.

Патрабаванні да якасці работы: зрэзы крою роўныя, без надрэзаў; вуглы крою прамыя.

Запомні!

Раскрой тканіны для пашыву навалачкі можна выконваць без выкрайкі. Пры гэтым неабходныя пабудовы робяць прама на левым баку тканіны.

План работы па пашыве навалачкі

1. Апрацаваць папярочныя зрэзы.
2. Выканаць разметку клапана. Складзі дэталь па метках.
3. Апрацаваць бакавыя зрэзы.
4. Вывернуць, адпрасаваць і складзі гатовы выраб.

ПР

Апрацоўка папярочных зрэзаў па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		На правым баку дэталі на адлегласці 5 мм ад зрэзу пазначыць лінію падгіну; на адлегласці 10 мм ад першай лініі пазначыць другую лінію
2		Падагнуць зрез на левы бок па першай пазначанай лініі. Зафастрыгаваць. Даўжыня шыўкоў 10 мм
3		Падагнуць зрез на левы бок па другой пазначанай лініі. Зафастрыгаваць. Даўжыня шыўкоў 10 мм

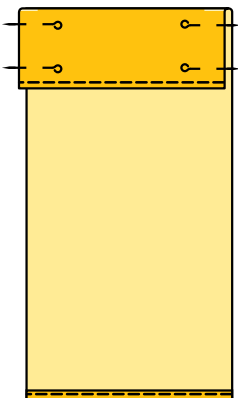
Працяг

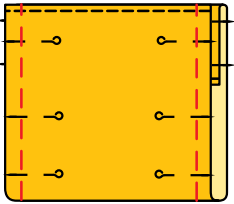
Этап	Малюнак	Указанні
4		Застрачыць прыпуск на падгін на адлегласці 1—2 мм ад унутранага краю падгіну. Выцягнуць шыўкі зафастрыгавання. Прыпрасаваць
5		У такой жа паслядоўнасці апрацаваць другі папярочны зрэз

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгінаў аднолькавая і роўна 10 мм; машынныя строчки роўныя; швы прыпрасаваны якасна.

ПР Апрацоўка бакавых зрэзаў навалачкі дваіным швом па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Адмераць даўжыню клапана, роўную 25 см, па лінейцы або па шаблоне. Паставіць меткі на правым баку. Перагнуць клапан па метках на левы бок, сашпіліць

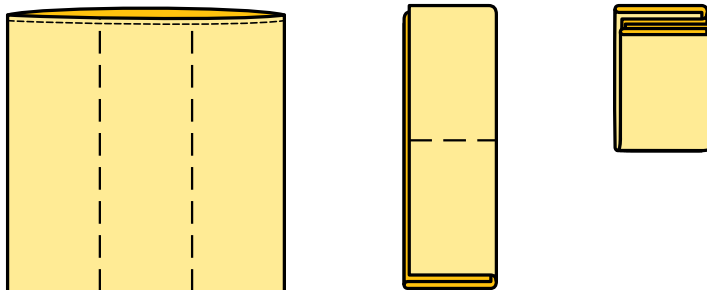
Этап	Малюнак	Указанні
2		Скласці дэталь навалачкі папалам, левым бокам унутр. Ураўнаваць бакавыя зрэзы, згіб клапана і папярочны край навалачкі. Сашпіліць, сфастрыгаваць
3		Сшыць бакавыя зрэзы швом шырынёй 5 мм. Выцягнуць шыўкі сфастрыгавання. Швы прыпрасаваць
4		Вывернуць выраб на левы бок, выпрастаць ражкі і швы. Выфастрыгаваць швы. Выканаць другія строчки. Шырыня швоў 7 мм. У пачатку і ў канцы строчак выканаць замацаванні. Выцягнуць ніткі фастрыгі. Швы прыпрасаваць

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчки роўныя; шырыня бакавога шва 7 мм; вуглы прамыя; швы прыпрасаваны.

ПР Прасаванне і складванне навалачкі.

Ход работы

1. Вывернуць навалачку на правы бок, выпрастаць ражкі. Адпрасаваць гатовы выраб.
2. Скласці навалачку па стандарце (мал. 44).

Мал. 44. Складванне навалачкі па стандарце

Патрабаванні да якасці работы: выраб адпрасаваны якасна, складзены па стандарце.

Раскажы аб вырабе выкрайкі, раскроі і пашыве навалачкі.

ДОГЛЯД АДЗЕННЯ

§ 32. Віды работ па доглядзе вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў

Чыстае, свежае, добра выпрасаванае адзенне радуе свайго ўладальніка. У ім ён адчувае сябе камфортна. На жаль, любое адзенне ў працэсе нашэння губляе форму. Пагаршаецца яго якасць і ўласцівасці. Каб рэчы, якія мы носім, заўсёды радавалі нас, трэба ўмець іх даглядаць.

Да асноўных відаў работ па доглядзе адзення адносяць: хімчыстку, мыццё, адбельванне, сушку, прасаванне. Спосаб догляду залежыць ад складу тканіны, з якой выраблена рэч. Вызначыць гэта можна па знешнім выглядзе, навобмацак і па **вытворчым ярлыку**. Ярлык ушываюць у бакавыя швы або ў лініі гарлавіны (з левага боку), прышываюць да швоў (напрыклад, у навалачках). Звычайна ярлык змяшчае назву

вырабу, звесткі аб размеры і складзе сыравіны, з якой ён зроблены. Акрамя таго, на ярлыку могуць быць надрукаваны спецыяльныя сімвалы — рэкамендацыі па доглядзе вырабаў (форзац 1). Яны аднолькавыя для ўсіх краін свету, у тым ліку для Беларусі, і дазваляюць вызначыць:

- ці можна мыць выраб;
- пры якой тэмпературы мыць выраб;
- якім сродкам можна праводзіць хімічэскую;
- якую ступень нагрэву праса выбраць для прасавання;
- ці можна адбельваць выраб;
- якім спосабам сушыць выраб.

Сталовую і пасцельную бялізну з бавоўны мыюць пры тэмпературы да 95°C , яе можна адбельваць, прасаванне моцна нагрэтым прасам. Каляровыя вырабы з бавоўны трэба мыць асобна ад белых пры тэмпературы, не вышэйшай за 60°C , з прымяненнем сінтэтычных мыйных сродкаў. Мыйныя сродкі могуць змяшчаць хімічны адбельвальнік. Тады тэмпература вады пры мыцці павінна быць не вышэйшай за 50°C . Трэба прымяняць мыйныя сродкі, прызначаныя для бавоўняных тканін.

Пры доглядзе лляных тканін трэба выконваць наступныя патрабаванні:

- мыць пры тэмпературы да 95°C ;
- прасаванне пры тэмпературы, не вышэйшай за 200°C ;
- увільгатняць тканіну пры выкананні прасавання;
- прасаванне з правага боку, каб тканіна набыла першапачатковы бляск.

вытворчы ярлык

1. Назаві віды работ па доглядзе вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў.
2. Што дазваляюць вызначыць спецыяльныя сімвалы на ярлыку?
3. Выберы тэмпературу нагрэву праса для лянных тканін.
4. Разгледзь ярлыкі, вызначы віды работ па доглядзе вырабаў.
5. Якую праграму на пральнай машыне трэба выбраць для мыцця пасцельнай бялізны з бавоўны?

§ 33. Рамонт адзення

Акуратным людзям рэчы служаць доўга. Каб адзенне служыла даўжэй, за ім патрэбен догляд. У працэсе нашэння можа парвацца тканіна, распароцца шво, адарвацца вешалка або гузік. Узнікае неабходнасць выканаць рамонт адзення. Ты ўжо ведаеш некаторыя віды рамонту адзення. Каб пасля рамонту адзенне выглядала акуратна, трэба ведаць парадак і спосабы яго выканання. Трэба таксама ўмець правільна падрыхтаваць выраб да рамонту і падабраць неабходныя матэрыялы, ніткі, гузікі.

1. Назаві віды работ па рамонце адзення.
2. Вызначы, якія віды рамонту патрабуюцца прапанаваным настаўнікам узорам.

§ 34. Прышыванне гузікаў

Гузікі (мал. 45) прымяняюцца для зашпільвання і аздаблення адзення. Яны бываюць розных колераў, размераў, формы (круглыя, авальныя, квадратныя, трохвугольныя і інш.). Гузікі вырабляюць з розных матэрыялаў: дрэва, пластмасы, шкла, металу, тканіны, скуры. Гузікі

Мал. 45. Віды гузікаў

адрозніваюць па прызначэнні (плаццевыя, палітовыя, касцюмныя, для штаноў, форменныя, дзіцячыя).

Гузікі выпускаюць са скразнымі адтулінамі або з вушкам. Ад віду гузікаў залежыць спосаб іх прышывання.

Запомні!

Гузікі прышываюць ніткай, складзенай удвая.

Гузікі са скразнымі адтулінамі прышываюць да адзення швейнымі ніткамі № 40—60 пад колер гузікаў. Пры прышыванні гузікаў з дзвюма адтулінамі выконваюць 4—5 шыўкоў, а гузікаў з чатырма адтулінамі — па 2—4 шыўкі ў кожную пару адтулін.

Гузікі з вушкам прышываюць 4—5 шыўкамі швейнымі ніткамі № 40—60 пад колер тканіны.

Да тоўстых палітовых тканін гузікі са скразнымі адтулінамі прышываюць 4—5 шыўкамі швейнымі ніткамі № 30—40 пад колер гузікаў, робячы стойку з нітак. Вышыня стойкі — ад 1 да 6 мм, у залежнасці ад таўшчыні тканіны (чым тканіна таўсцейшая, тым большая стойка).

Мал. 46. Вызначэнне месца прышывання гузіка

Пры рамонце адзення месца адарванага гузіка вызначаюць па рэштках нітак або следзе ад гузіка. Калі следу няма, то трэба зашпіліць выраб на ўсе гузікі і пазначыць з правага боку пятлі месца прышывання гузіка (мал. 46).

1. Для чаго прымяняюць гузікі ў адзенні?
2. Якімі бываюць гузікі па форме і размеры?
3. З якіх матэрыялаў вырабляюць гузікі?
4. Якімі бываюць гузікі па прызначэнні?
5. Якая вышыня стойкі пры прышыванні палітовых гузікаў?
6. Як вызначыць месца прышывання адарванага гузіка?
7. Устаў прапушчаныя словы ў наступных сказах:
  - Гузікі з дзвюма адтулінамі прышываюць ... шыўкамі.
  - Вышыня стойкі роўна ... мм.
  - Гузікі да паліто прышываюць ніткамі № ... .
8. У вучаніцы адарваўся гузік на блузцы зялёнага колеру. Якога колеру ніткі трэба выбраць для прышывання гузіка?
9. Падзялі прапанаваныя настаўнікам гузікі на групы па форме, па прызначэнні.
10. Выберы гузікі са скразнымі адтулінамі і з вушкам. Падбяры да іх ніткі для прышывання.

Прышыванне гузікаў са скразнымі адтулінамі.

Для выканання работ па прышыванні гузікаў патрэбны інструменты і прылады для ручных работ (іголка, нажніцы, аловак, напарстак); гузікі, швейныя ніткі розных колераў № 40—60.

Ход работы

1. Вызначыць форму гузіка, колер, размер, прызначэнне, матэрыял, з якога ён зроблены.
2. Падабраць па колеры, таўшчыні, размеры гузік і тканіну.
3. Падабраць ніткі па колеры і нумары ў адпаведнасці з выбарам тканіны і гузіка.
4. Прышыць гузікі.
5. Праверыць якасць работы.

Патрабаванні да якасці работы: гузікі прышыты моцна; нітка замацавана ў пачатку і ў канцы работы.

ПР Прышыванне гузікаў з вушкам.
Патрабаванні да якасці работы тыя ж.

ПР Прышыванне гузікаў на стойцы.
Патрабаванні да якасці работы: гузікі прышыты моцна; нітка замацавана ў пачатку і ў канцы работы; вышыня стойкі 1—6 мм; стойка з нітак пругкая.

- ?**
1. Што ўлічваюць пры падборы гузікаў?
  2. Раскажы аб прышыванні гузікаў са скразнымі адтулінамі і з вушкам.
  3. Якая вышыня стойкі пры прышыванні гузікаў на стойцы?

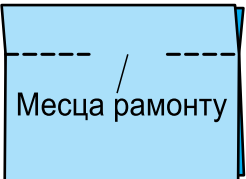
§ 35. Рамонт адзення па распоратым шве

Часам адзенне рвецца па шве. Гэта адбываецца ад рэзкіх рухаў або з-за зносу нітак, якімі шылі адзенне. Рамонт адзення можна выканаць сшывальным швом уручную або на швейнай машыне. Ніткі падбіраюць пад колер тканіны.

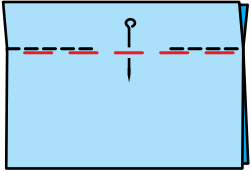
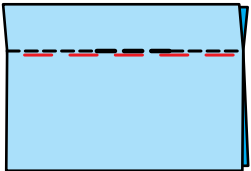
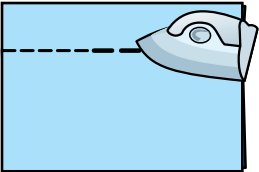
- ?**
1. Чаму адзенне рвецца па шве?
  2. Якое шво прымяняюць пры рамонце адзення па распоратым шве?
  3. Як падбіраюць ніткі для рамонту?

ПР Рамонт адзення па распоратым шве па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць месца рамонту. Выдаліць абрыўкі старых нітак, завязаць канцы нітак шва, якое распаролася, прыпрасаваць месца разрыву з двух бакоў

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
2		Ураўнаваць зрэзы, сашпіліць. Сфастрыгаваць побач з лініяй шва
3		Сшыць месца рамонту па следзе ад праколаў машынай строчкі на швейнай машыне або ручнымі шыўкамі. Завязаць і абрэзаць канцы нітак у пачатку і ў канцы строчкі
4		Выцягнуць ніткі фастрыгі. Прыпрасаваць шво, а затым распрасаваць або запрасаваць (па спосабе апрацоўкі ў вырабе)

Патрабаванні да якасці работы: строчка супадае са слядамі папярэдняй машынай строчкі; канцы строчкі замацаваны; шво адпрасавана якасна.

Раскажы аб рамонце адзення па распоратым шве.

§ 36. Рамонт адзення ў месцы разрыву тканіны

Пры неакуратным нашэнні на адзенні і бялізне могуць утварацца разрывы. У гэтым выпадку рамонт можна выканаць косымі ручнымі шыўкамі, падабраўшы ніткі пад колер тканіны. Нумар нітак за-

лежыць ад таўшчыні тканіны. Перад работай неабходна падрыхтаваць месца рамонту: расправіць і прыпрасаваць зрэзы разрыву, намагаючыся іх не расцягнуць.

1. Які шывок прымяняюць пры рамонце адзення ў месцы разрыву тканіны?
2. Як падбіраюць ніткі для рамонту?
3. Як рыхтуюць месца разрыву да работы?

Выкананне рамонту адзення ў месцы разрыву тканіны па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Скласці тканіну па месцы разрыву правым бокам унутр, ураўнаваць зрэзы, сашпіліць
2		Выканаць прамыя сфастрыгавальныя шыўкі ўздоўж лініі разрыву на адлегласці 5—7 мм ад зрэзу
3		Апрацаваць зрэзы частымі косымі шыўкамі. Выцягнуць ніткі сфастрыгавання
4		Прыпрасаваць месца рамонту, увільгатніўшы тканіну

Патрабаванні да якасці работы: косыя шыўкі дробныя, частыя, роўныя; прасаванне выканана якасна.

 Раскажы аб выкананні рамонту ў месцы разрыву тканіны.

§ 37. Выраб і прышыванне вешалкі

Вешалка — дэталі швейнага вырабу, якая выкарыстоўваецца для яго падвешвання. Напрыклад, вешалкі ёсць на паліто, халаце, ручніку і інш. Наяўнасць вешалкі ахоўвае швейныя вырабы ад разрываў і іншых пашкоджанняў. Вешалку робяць з той жа тканіны, што і выраб, або з іншага матэрыялу прыдатнага колеру. Прышываюць вешалку рознымі спосабамі:

- косымі ручнымі шыўкамі;
- сшывальнымі ручнымі шыўкамі;
- машынай строчкай.

- 1. Для чаго служыць вешалка?
 2. З чаго вырабляюць вешалкі?
 3. Назаві спосабы прышывання вешалкі да вырабу.
 4. Разгледзь узоры вырабаў, прапанаваныя настаўнікам. Вызначы, якім спосабам прышыта вешалка.
 5. На якім адзенні ў цябе ёсць вешалка?

 ПР Раскрой тканіны для вешалкі.
 Для выканання работы неабходны нажніцы, лінейка, крэйда, абрэзак тканіны пад колер вырабу.

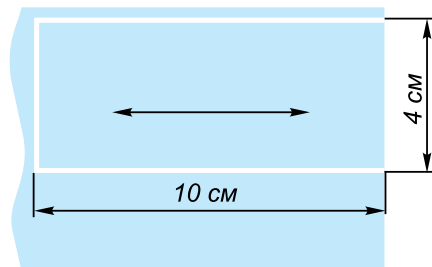
Ход работы

1. Вызначыць напрамак падоўжнай ніткі ў тканіне. Выраўнаваць зрэзы. Выканаць разметку дэталі вешалкі:

даўжыня — 10 см,
шырыня — 4 см (мал. 47).
2. Раскроіць тканіну.

**Патрабаванні да якасці ра-
боты:** крой вешалкі мае пра-
мавугольную форму; размер
крою адпавядае зададзеным
размерам; зрэзы крою роў-
ныя, без надрэзаў.

Мал. 47. Разметка вешалкі

ПР Выраб вешалкі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць сярэдзіну крою вешалкі, склаўшы дэталю удоўж. Пазначыць крэйдай лінію сярэдзіны на левым баку
2		Падагнуць падоўжныя зрэзы на левы бок да пазначанай лініі, зафастрыгаваць
3		Скласці вешалку папалам удоўж дэталі зрэзамі ўнутр. Ураўнаваць згібы, зафастрыгаваць
4		Выканаць машынную строчку на адлегласці 1—2 мм ад згібаў або апрацаваць краі косымі шыўкамі
5		Выцягнуць ніткі зафастрыгвання. Прыпрасаваць вешалку

Патрабаванні да якасці работы: пры складанні вешалкі папалам згібы супадаюць; машынная строчка выканана на адлегласці 1—2 мм ад згібаў (косыя шыўкі дробныя, частыя, роўныя); вешалка прыпрасавана якасна.

ПР Прышыванне вешалкі да ручніка.

Ход работы

1. Вызначыць сярэдзіну ручніка і вешалкі склаўшы іх папалам. Пазначыць кантрольныя лініі.

2. Падагнуць неапрацаваныя зрэзы вешалкі на левы бок на 5—7 мм. Прыпрасаваць.

3. Пакласці вешалку на левы бок ручніка, сумясціць лініі сярэдзіны. Замацаваць вешалку шпількай.

4. Прыфастрыгаваць і прышыць канцы вешалкі на адлегласці 1—2 мм ад падагнутых краёў. Для трываласці строчку выканаць два разы. Можна прышыць канцы вешалкі ручнымі шыўкамі: сшывальнымі або косымі.

Патрабаванні да якасці работы: лініі сярэдзіны ручніка і вешалкі сумешчаны; вешалка прышыта моцна і роўна.

? Раскажы аб вырабе і прышыванні вешалкі да ручніка.

МАТЭРЫЯЛАЗНАЎСТВА

§ 38. Шаўковыя тканіны

Натуральнае шаўковае валакно атрымліваюць з вельмі тонкай шаўковай ніткі, якую ствараюць вусені тутавага шаўкапрада (мал. 48). Яны кормяцца маладым лісцем тутавага дрэва. Вусень уе вакол сябе **коканы**, выпускаючы з залоз вадкасць, якая застывае на паветры, утвараючы нітку. Коканы збіраюць і накіроўваюць на шоўкаматальныя фабрыкі. Там іх размотваюць і атрымліваюць ніткі. Сярэдняя даўжыня разматанай **коканавай ніткі** складае 600—900 м.

Коканавыя ніткі вельмі тонкія, таму 5—10 нітак злучаюць разам. Склеіваючыся на паветры, яны ўтвараюць нітку шоўку-сырцу. З гэтых нітак атрымліваюць шаўковую пражу і вырабляюць шаўковыя тканіны.

Паводле афарбоўкі шаўковыя тканіны бываюць гладкафарбаваныя, з друкаваным малюнкам і стракатыя. Вырабляюць шаўковыя тканіны часцей за ўсё па-

Мал. 48: а — вусень тутавага шаўкапрада; б — коканы тутавага шаўкапрада; в — размотванне коканаў

латняным перапляценнем. Сярод іх вылучаюць: крэп-дэшин, крэп-жаржэт, крэп-шыфон і інш.

Уласцівасці шаўковых тканін залежаць ад уласцівасцей натуральнага шаўковага валакна, з якога іх атрымліваюць. Шаўковыя тканіны адрозніваюцца прыгожым знешнім выглядам, прыемным бляскам, мяккасцю, пругкасцю, моцнасцю і добрымі гігіенічнымі ўласцівасцямі. Яны добра прапускаюць паветра, паглынаюць вільгаць, хутка сохнуць.

Да недахопаў шаўковых тканін можна аднесці:

- нізкія цеплаахоўныя ўласцівасці;
- асыпальнасць нітак пры раскроі;
- слізганне тканіны пры насціланні для раскрою;
- прабіванне пры апрацоўцы на швейнай машыне;
- рассоўванне нітак у швах пры нашэнні вырабаў.

Пры вільготна-цеплавой апрацоўцы шаўковыя тканіны даюць вялікую ўсадку. Перад раскроем іх неабходна **прадэкаціраваць** — прапрасаваць з увільгатненнем. Прасуюць шаўковыя тканіны па падоўжнай нітцы, пры гэтым тканіну нельга перасушваць.

З шаўковых тканін шыюць блузкі, сукенкі, бялізну, а таксама вырабляюць хусткі, касынкі, шалі.

тутавае дрэва, кокан, коканавая нітка, дэкаціраванне

1. Як атрымліваюць натуральнае шаўковае валакно?
2. Назаві ўласцівасці шаўковых тканін.
3. Якія вырабы шыюць з шаўковых тканін?
4. Што адбываецца з шаўковымі тканінамі пры вільготна-цеплавой апрацоўцы? Як улічваецца гэта ўласцівасць?

5. Разгледзь швы на прапанаваных настаўнікам вырабах з шоўку. Знайдзі вырабы з прыметамі прабівання, рассоўвання нітак у швах.
6. Наведай універсальную краму. У аддзеле «Тканіны» знайдзі стэлаж з узорамі шаўковых тканін.

§ 39. Тканіны са штучнага шоўку

Тканіны са штучнага шоўку прымяняюць для пашыву блузак, сукенак, бялізны, хустак, касынак і іншых вырабаў. Гэтыя тканіны выкарыстоўваюць таксама ў якасці падкладачных і дэкаратыўных (для фіранак, штор).

Да штучных шаўковых валокнаў адносяць **віскозныя і ацэтатныя** валокны. Сыравінай для атрымання віскознага валакна служаць драўняныя адходы (трэскі, апілкі) і хімічныя рэчывы. Спачатку атрымліваюць раствор — віскозу. Яго пад моцным ціскам прапускаюць праз дробныя адтуліны. Раствор выходзіць у выглядзе тонкіх струменьчыкаў. Гэтыя струменьчыкі пасля апрацоўкі ператвараюцца ў валакно.

Віскознае валакно вельмі падобнае да натуральнага шаўковага валакна. Яно мяккае, гладкае, з рэзкім бляскам. Тканіны з гэтых валокнаў моцна скамечваюцца, добра паглынаюць вільгаць і хутка сохнуць.

Сыравінай для атрымання ацэтатнага валакна служаць адходы бавоўны і хімічныя рэчывы. Спосаб атрымання гэтых валокнаў такі ж, як спосаб атрымання віскозных валокнаў.

Ацэтатнае валакно дрэнна паглынае вільгаць. Яно тонкае, мяккае, моцнае, пругкае. Тканіны з яго амаль не скамечваюцца.

Тканіны са штучнага шоўку гладкія, з рэзкім бляскам або матавыя. Яны больш цяжкія, тоўстыя, цвёрдыя, чым тканіны з натуральнага шоўку. У гэтых тканін нізкія цеплаахоўныя ўласцівасці, яны дрэнна прапускаюць паветра. Тканіны са штучнага шоўку добра мыюцца ў мыльных растворах, даюць невялікую ўсадку.

Пры насціланні для раскрою тканіны са штучнага шоўку моцна слізгаюць, у іх высокая асыпальнасць нітак. Пры пашыве яны моцна прабіваюцца, пры нашэнні ніткі рассоўваюцца ў швах.

Тканіны са штучнага шоўку, асабліва з ацэтатнага, прасавальныя трэба вельмі асцярожна. Ад моцнага нагрывання тканіна жаўце і плавіцца. Вырабы прасуюць па падоўжнай нітцы з левага боку. Тканіну падчас прасавання нельга перасушваць.

1. Якія вырабы шыюць са штучнага шоўку?
2. Назаві ўласцівасці тканін са штучнага шоўку.
3. Якія ўласцівасці тканін са штучнага шоўку трэба ўлічваць пры раскроі?
4. Што адбываецца з тканінамі са штучнага шоўку ад моцнага нагрывання?
5. Табе трэба адпрасавальны сукенку са штучнага шоўку. Устанаві тэрмарэгулятар на патрэбны рэжым.

Уласцівасці тканін з натуральных і са штучных шаўковых валокнаў.

Ход работы

1. Па знешнім выглядзе падзяліць узоры шаўковых тканін на дзве групы: натуральныя і штучныя.

2. Параўнаць іх па тэхналагічных уласцівасцях, выкарыстаўшы табліцу 3.

Табліца 3. Уласцівасці тканін з натуральнага і са штучнага шоўку

Уласцівасць	Натуральны шоўк	Штучны шоўк	
		ацэтатны	віскозны
Бляск			
Моцнасць			
Мяккасць			
Скамечванне			
Гіграскапічнасць			
Цеплаахоўнасць			
Асыпальнасць нітак			

§ 40. Шарсцяныя тканіны

Шарсцяныя тканіны шырока выкарыстоўваюць для пашыву адзення: сукенак, спадніц, касцюмаў, паліто і інш. Гэтыя тканіны вырабляюцца з шарсцянога валакна, якое атрымліваюць з шэрсі жывёл (авечак (мал. 49), коз, вярблюдаў) пасля спецыяльнай апрацоўкі.

Атрыманае шарсцяное валакно накіроўваюць на шэрсцепрадзільныя фабрыкі. Там з яго вырабляюць пражу. На ткацкіх фабрыках з шарсцяной пражы вырабляюць шарсцяныя тканіны.

Шарсцяное валакно добра афарбоўваецца ў любы колер. Паводле афарбоўкі шарсцяныя тканіны бываюць гладкафарбаваныя, меланжавыя, стракатыя. Стракатыя тканіны вырабляюцца з пражы розных колераў,

меланжавыя тканіны — з пражы, якая складаецца з валокнаў рознага колеру.

Уласцівасці шарсцяных тканін залежаць ад уласцівасцей валакна, з якога іх вырабляюць. Гэтыя тканіны маюць нярэзкі бляск, шурпатую паверхню. Яны мяккія, дастаткова моцныя, устойлівыя да зносу, амаль не скамечваюцца, добра драпіруюцца. Шарсцяныя тканіны добра прапускаюць паветра, паглынаюць вільгаць, захоўваюць цяпло цела чалавека.

Шарсцяныя тканіны маюць і недахопы. Пры раскроі моцна цягнуцца. Ніткі на зрэзах асыпаюцца. Пры апрацоўцы на швейнай машыне шарсцяныя тканіны могуць прабівацца. Пры няправільным доглядзе шарсцяныя тканіны ўшчыльняюцца, пры мыцці даюць вялікую ўсадку. Таму перад раскрыем шарсцяную тканіну дэкаціруюць, каб тканіна дала ўсадку.

Вырабы з шарсцяных тканін мыюць у цёплай вадзе, моцна не выкручваюць, прасуюць праз прапрасавальнік па падоўжнай нітцы, устанавіўшы сярэдні нагрэў праса. Пры вільготна-цеплавой апрацоўцы яны добра спрасоўваюцца і адцягваюцца. Аднак лепш вырабы з шарсцяной тканіны аддаваць у чыстку.

Шарсцяныя тканіны могуць вырабляцца з дабаўленнем хімічных валокнаў — **лаўсану, нітрону, віскозы**. Тканіны з шэрсці з **лаўсанам** моцныя, пругкія, не ска-

Мал. 49. Стрыжка авечак

мечваюцца, добра трымаюць складкі. Пры вільготна-цеплавой апрацоўцы цяжка спрасоўваюцца і адцягваюцца. Прасаванне гэтых тканінаў трэба асцярожна. Пад уздзеяннем гарачага праса можа адбыцца змяненне колеру тканіны, яе ўшчыльненне.

Тканіны з шэрці з **нітрам** мягчэйшыя, чым шарсцяныя тканіны з лаўсанам. Яны моцна расцягваюцца і асыпаюцца. Гэтыя тканіны добра трымаюць складкі, слаба скамечваюцца, моцныя, пры вільготна-цеплавой апрацоўцы даюць вялікую ўсадку.

Тканіны з шэрці з **віскозным** валакном мяккія, моцна скамечваюцца, дрэнна трымаюць складкі, добра драпіруюцца. Пры вільготна-цеплавой апрацоўцы спрасоўваюцца і адцягваюцца. Яны маюць добрыя гігіенічныя ўласцівасці — прапускаюць паветра, паглынаюць вільгаць.

лаўсан, нітрон, віскоза

1. Назаві ўласцівасці шарсцяных тканін.
2. Якія хімічныя валокны дадаюць у шарсцяныя тканіны?
3. Якія ўласцівасці маюць тканіны з дабаўленнем хімічных валокнаў?
4. Назаві вырабы, якія шыюць з шарсцяных тканін.
5. З прапанаваных настаўнікам узораў выберы вырабы з шарсцяной тканіны.
6. З якіх тканін лепш насіць адзенне ў цёплую пару года: з шарсцяных ці з шаўковых?

§ 41. Параўнанне тканін па тэхналагічных уласцівасцях

1. Раскажы аб тэхналагічных уласцівасцях баваўняных тканін.
2. Па якіх прыметах можна адрозніць ільняныя тканіны?
3. Якімі асаблівасцямі валодаюць шаўковыя тканіны?
4. Назаві ўласцівасці шарсцяных тканін.

Мы ўжо ведаем, што тканіны розных відаў валодаюць рознымі тэхналагічнымі ўласцівасцямі. Вызначыць від тканіны можна па гэтых уласцівасцях, па знешніх прыметах, па якасці нітак, канцах іх абрыву і характары гарэння.

На месцы разрыву шарсцяной ніткі ўтвараецца пэндзлік. Пры гарэнні адчуваецца пах гарэлага пер'я, на канцы з'яўляецца шарык чорнага колеру.

Як вызначыць шарсцяную нітку па канцы абрыву ніткі і характары яе гарэння?

Параўнанне шарсцяных тканін з дабаўленнем хімічных валокнаў і без іх па тэхналагічных уласцівасцях.

Ход работы

1. Разгледзець узоры тканін.

2. Вызначыць сярод іх тканіны з дабаўленнем хімічных валокнаў і без іх па знешніх прыметах, на вобмацак, па скамечванні.

3. Выцягнуць ніткі з кожнага ўзору, парваць іх. Па канцы абрыву ніткі (пэндзліку) вызначыць шарсцяныя тканіны.

4. Паназіраць за гарэннем узораў тканін (дослед праводзіць настаўнік). Па характары гарэння вызначыць шарсцяныя тканіны.

5. Складзі з узораў калекцыю «Шарсцяныя тканіны і тканіны з дабаўленнем штучных валокнаў».

Параўнанне ўласцівасцей баваўняных, ільняных, шарсцяных і шаўковых тканін.

Ход работы

1. Разгледзець узоры тканін. Па знешніх прыметах падзяліць узоры на 4 групы: баваўняная; льняная; шаўковая; шарсцяная.

2. Навобмацак вызначыць мяккасць, скамечванне; запоўніць у сшытку табліцу 4.

Табліца 4. Уласцівасці тканін

Уласцівасць	Тканіна			
	баваў- няная	льна- ная	шаў- ковая	шар- сцяная
Мяккасць				
Скамечванне				
Расцяжнасць				
Моцнасць				
Бляск				
Асыпальнасць нітак				
Гіграскапічнасць				
Цеплаахоўнасць				

3. Вызначыць, якія ўзоры расцягваюцца менш; запоўніць табліцу 4.

4. Праверыць тканіны на разрыў (вызначыць моцнасць тканін): узяць па адным узоры, знайсці падоўжную нітку, надрэзаць тканіну па падоўжнай нітцы і паспрабаваць адарваць палоску тканіны або пруг.

5. Успомніць іншыя ўласцівасці тканін, разам з настаўнікам запоўніць табліцу 4.

§ 42. Нятканяя матэрыялы

Нятканяя матэрыялы па знешнім выглядзе нагадваюць тканіну. Іх выпрацоўваюць з розных валокнаў без працэсу ткацтва. Яны знаходзяць шырокае прымяненне ў прамысловасці і ў побыце. Па прызначэнні адрозніваюць наступныя нятканяя матэрыялы:

- для прамысловага прымянення — фільтравальныя, ізаляцыйныя, тарныя;
- для вытворчасці адзення і абутку — штучнае футра, пальтовыя, касцюмныя, бялізнавыя;
- для гігіенічных мэт — бінты, медыцынскія маскі і сурвэткі;
- для хатняга ўжытку — дэкаратыўныя, мэблевыя і інш.

Вільготна-цеплавую апрацоўку вырабаў з нятканых матэрыялаў, як і вырабаў з тканін, праводзяць з улікам валакністага складу.

Нятканяя матэрыялы вырабляюць рознымі спосабамі.

Палатнянапрашыўны спосаб. Натуральныя і хімічныя валокны або іх сумесі разрыхляюць, расчэсваюць і атрымліваюць паласу — палатно. Яго прашываюць баваўнянай пражай, капронавымі або іншымі ніткамі. Так вырабляюць нятканяя палотны тыпу байкі, фланелі, сукна. З іх шыюць дзіцячае і спартыўнае адзенне. Недахопам палатнянапрашыўных палотнаў з'яўляецца іх высокая расцяжнасць.

Ніткапрашыўны спосаб. На ніткі асновы накладваюць ніткі ўтку і прашываюць іх на спецыяльных

машынах баваўнянай, шарсцяной пражай або капронавымі ніткамі. Ніткапрашыўныя палотны моцныя, у іх нязначная асыпальнасць і расцяжнасць. Гэтым спосабам атрымліваюць блузачныя, плаццевыя, касцюмныя тканіны, а таксама дэкаратыўныя палотны для вырабу штор.

Тканінапрашыўны спосаб. Валакністы слой або тканіну прашываюць з дапамогай спецыяльных іголак. У выніку на правым баку ўтвараюцца петлі. Атрымліваецца махровы матэрыял, які выкарыстоўваецца для пашыву халатаў, сукенак, ручнікоў, пасцельнай бялізны. Гэтыя тканіны валодаюць высокімі гігіенічнымі ўласцівасцямі.

Клеявы спосаб. Валоکنы ў выглядзе палатна накіроўваюцца на спецыяльныя машыны, у якіх палатно насычаецца рэчывам, якое склейвае. Такім спосабам выпрацоўваецца **флізелін** — пракладачны матэрыял. Ён выкарыстоўваецца для надання пругкасці асобным дэталям вырабаў: каўнярам, паясам, бартам, клапанам.

Валюшны спосаб. Валоکنы шэрсці з прымесямі іншых валокнаў спосабам валення ператвараюць у нятканы матэрыял — **фільц**. Матэрыялы, вырабленыя гэтым спосабам, па знешнім выглядзе нагадваюць драп і сукно. Яны добра прапускаюць паветра, валодаюць высокімі цеплаахоўнымі ўласцівасцямі, характарызуюцца прыгожым знешнім выглядам.

палатнянапрашыўны спосаб, ніткапрашыўны спосаб, тканінапрашыўны спосаб, клеявы спосаб, валюшны спосаб, флізелін, фільц

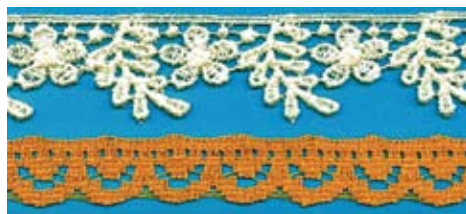
1. Чаму некаторыя матэрыялы называюцца нятканымі?
2. Якімі спосабамі атрымліваюць нятканае палатно?
3. Для чаго выкарыстоўваюцца нятканыя матэрыялы?
4. Якім спосабам атрымліваецца байка, флізелін, махровая тканіна?
5. Як праводзяць вільготна-цеплавую апрацоўку вырабаў з нятканых матэрыялаў?

§ 43. Аздабляльныя матэрыялы

Аздабленне дапаўняе і ўпрыгожвае вырабы, падкрэслівае асаблівасці мадэлі. Для ўпрыгожвання вырабаў выкарыстоўваюць разнастайныя аздабляльныя матэрыялы (мал. 50).

Выбіраючы аздабляльны матэрыял, трэба ўлічваць прызначэнне вырабу, асаблівасці тканіны, яе колер. Для аздаблення сурвэтак часцей за ўсё выкарыстоўваюць тасьму, вышыўку, махры. Для аздаблення рабочага фартуха выкарыстоўваюць апрацоўку абшываннем з дэкаратыўнай тканіны. Для аздаблення блузкі можна выкарыстаць карункі, стужкі, тасьму, брыжы, вышыўку.

Найбольш распаўсюджаным відам аздаблення з'яўляецца апрацоўка тасьмой.

а

б

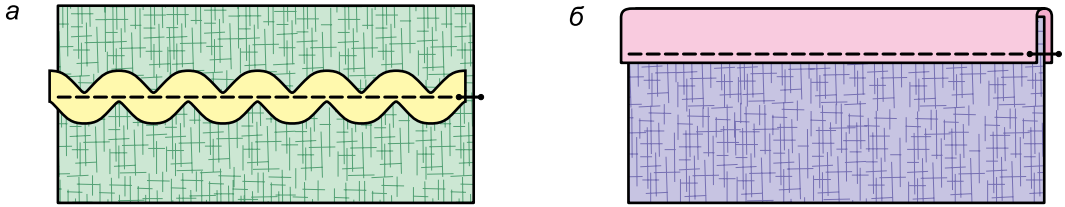

в

г

Мал. 50. Аздабляльныя матэрыялы: а — карункі; б — тасьма; в — стужкі; г — махры

Мал. 51. Апрацоўка тасьмой:
а — настрочванне тасьмы; б — акантоўка тасьмой

Тасьма — вузкая тканая або плеченая палоска. Тасьму з натуральных валокнаў (льну, шэрсці), атрыманую палатняным перапляценнем нітак, здаўна выкарыстоўваюць у Беларусі для аздаблення адзення і прадметаў побыту.

І ў цяперашні час тасьма з тэкстылю шырока выкарыстоўваецца для аздаблення. Гэта робіць рэчы самабытнымі і красачнымі. Тасьма можа настрочвацца на выраб, ёю могуць апрацоўвацца зрэзы асобных дэталей вырабу (мал. 51). Перад выкарыстаннем тасьму трэба прапрасаваць, не расцягваючы.

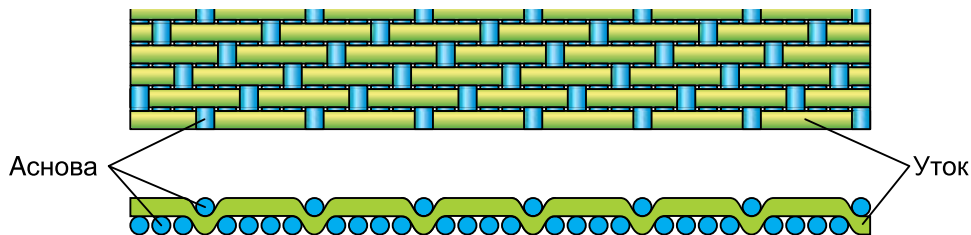
тасьма

1. Назаві віды аздабляльных матэрыялаў.
2. Для чаго выкарыстоўваюцца аздабляльныя матэрыялы?
3. Ад чаго залежыць выбар аздабляльных матэрыялаў?

§ 44. Сацінавае перапляценне

Сацінавае перапляценне (мал. 52) адносяць да простых перапляценняў. Яно мае вялікую шчыльнасць паўтку, паколькі ў гэтым перапляценні адна нітка ўтку перакрывае чатыры ніткі асновы.

Мал. 52. Сацінавае перапляценне

Тканіны сацінавага перапляцення мяккія, добра драпіруюцца. Яны больш тоўстыя, шчыльныя і цяжкія, чым тканіны палатнянага перапляцення. Тканіны сацінавага перапляцення менш моцныя, чым тканіны палатнянага перапляцення. Да недахопаў тканін сацінавага перапляцення адносяць асыпальнасць зрэзаў, слізганне пры раскроі і пашыве, моцную расцяжнасць па косым зрэзе.

Тканіны з розным перапляценнем нітак знешне ад-розніваюцца. Тканіны сацінавага перапляцення аднабаковыя. Іх правы і левы бакі розныя. З правага боку яны гладкія, бліскучыя. З левага боку яны бляску не маюць, матавыя. Гладкая паверхня павялічвае ўстойлівасць тканін да сцірання, павышае іх стойкасць да зносу. Сацінавым перапляценнем выпрацоўваюць баваўняны сацін, падкладачныя тканіны, мэблевыя тканіны.

1. Як пераплецены ніткі асновы і ўтку ў тканін сацінавага перапляцення?
2. На ўзорах, прапанаваных настаўнікам, вызначы правы бок тканіны сацінавага перапляцення.
3. Якія недахопы маюць тканіны сацінавага перапляцення?
4. Параўнай уласцівасці тканін з рознымі відамі перапляцення нітак. Запоўні ў сшытку табліцу 5, выкарыстаўшы словы: *высокая, сярэдняя, нізкая*.

Табліца 5. Уласціваці тканін з рознымі відамі перапляцення нітак

Уласціваць	Перапляценне нітак у тканіне	
	палатнянае	сацінавае
Моцнасць		
Асыпальнасць нітак		
Расцяжнасць		
Мяккасць		
Драпіруемасць		
Слізганне		

ПР Мадэляванне сацінавага перапляцення з палосак паперы.

МАШЫНАЗНАЎСТВА

§ 45. Швейная машына з электрапрывадам, прызначэнне і агульная будова, віды работ

У 5-м і 6-м класах мы пазнаёміліся з будовай швейных машын з нажным прывадам, навучыліся на іх працаваць. У 7-м класе мы будзем вывучаць будову машыны з электрапрывадам.

У машыне з электрапрывадам мышачную сілу ног чалавека замяняе электрарухавік. Такія машыны прымяняюцца ў побыце і прамысловасці. Машыны, якія выкарыстоўваюць на швейных прадпрыемствах, называюць вытворчымі. Машыны для хатняга ўжытку называюць бытавымі. Такімі машынамі абсталяваны таксама школьныя майстэрні.

Мал. 53. Сучасныя бытавыя швейныя машыны:
а — электрамеханічныя; б — электронныя і камп'ютарызаваныя

Бытавыя швейныя машыны з електрапрывадам называюць яшчэ электрамеханічнымі (мал. 53, а). Махавое кола гэтых машын прыводзіцца ў рух з дапамогай электрапрываду, які працуе ад электрычнай сеткі. Выкарыстанне электрапрываду дазваляе павялічыць колькасць абаротаў галоўнага вала ў адзінку часу. Работа на машынах з електрапрывадам дае магчымасць паменшыць затраты часу на пашыў вырабу, палепшыць умовы працы, знізіць стамляльнасць працуючых.

У залежнасці ад асаблівасцей канструкцыі машыны падраздзяляюць на класы. Клас машыны — гэта яе імя («Чайка», «Мальва», «Падольск»). Замежныя машыны маркіруюцца назвай фірмы вытворца. Сярод машын аднаго класа часам вылучаюць варыянты — машыны, якія маюць нязначныя адрозненні.

Мал. 54. Віды дэкаратыўных строчак і аздабляльных работ

Варыянты абазначаюць літарамі, напрыклад «Чайка-143А» і «Чайка-142М».

Сучасныя электрамеханічныя швейныя машыны выконваюць прамыя, зігзагападобныя і дэкаратыўныя строчкі (мал. 54). Іх можна выкарыстоўваць не толькі для злучэння дэталёў вырабу, але і для абкідвання зрэзаў, вырабу петляў, прышывання гузікаў, аздаблення.

У цяперашні час выпускаюць электронныя і камп'ютарызаваныя швейныя машыны (мал. 53, б). Яны таксама прыводзяцца ў дзеянне электрапрывадам. Электронныя і камп'ютарызаваныя швейныя машыны маюць электронную плату. Большасць гэтых машын аснашчана кнопкавым блокам кіравання і дысплеем. На дысплее можна ўбачыць, напрыклад, нумар зададзенай аперацыі, від лапкі, даўжыню шыўка, шырыню строчкі, размеры петляў і інш.

Электронныя і камп'ютарызаваныя швейныя машыны аснашчаны таксама кнопкамі рэверснай (ад-

варотнай) строчкі, магчымасцю спыняць іголку зверху або ўнізе. На рукаве такіх машын ёсць электронны пераключальнік скорасці.

Гэтыя машыны могуць працаваць у рэжымах «Аўтаматычнае замацаванне строчкі», «Аўтаматычны пад'ём лапкі». Выбар дэкаратыўных строчак у іх значна большы, чым у электрамеханічных машын.

Аднак электронныя і камп'ютарызаваныя машыны больш адчувальныя да перападаў напружання ў электрасетцы, іх цяжэй рамантаваць, іх кошт больш высокі. Таму электрамеханічныя швейныя машыны не спяшаюцца замяняць электроннымі або камп'ютарызаванымі.

Кожная швейная машина пры продажы забяспечваецца «Кіраўніцтвам па эксплуатацыі машыны», у якім пададзены звесткі аб машыне і правілы работы на ёй.

электрамеханічная швейная машына, электра-рухавік, электрапрывад, электронная швейная машына, камп'ютарызаваная швейная машына, зігзагападобныя строчкі, дэкаратыўныя строчкі

1. Для чаго прымяняюць швейныя машыны?
2. Як прыводзіцца ў дзеянне нажная швейная машына?
3. Чым прыводзіцца ў дзеянне махавое кола электрамеханічных швейных машын?
4. Назаві строчкі, якія выконваюць швейныя машыны з электрапрывадам.
5. Якія віды работ можна выконваць на швейных машынах з электрапрывадам?
6. Што паказвае дысплей камп'ютарызаванай швейнай машыны?

7. Назаві аўтаматычныя рэжымы работы электронных і камп'ютарызаваных швейных машын.
8. Дзе размешчаны абмежавальнік скорасці ў электроннай швейнай машыне?
9. Разгледзь швейныя машыны ў майстэрні, вызначы від прываду.

§ 46. Роля і будова электрапрываду

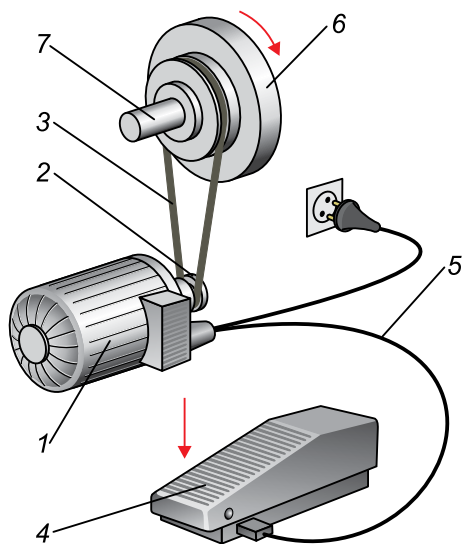
Швейная машына з электрапрывадам зручная ў рабоце: яна быстраходная і лёгкакіравальная.

Электрапрывад (мал. 55) складаецца з электрарухавіка (1), шківа электрарухавіка (2), рэменя (3), пускавой педалі (4) і электрычнага шнура (5) з трыма вілкамі. Адную вілку ўключаюць у гнездо электрарухавіка, другую — у гнездо педалі, а трэцюю — у разетку.

Машына пачынае працаваць пры націсканні нагой на пусковую педаль. Вярчэнне ад шківа электрарухавіка пры дапамозе рэменя пе-

радаецца махавому колу (6). Махавое кола злучана з галоўным валам (7), які знаходзіцца ўнутры рукава машыны.

Галоўны вал верціцца і прыводзіць у рух механізм іголки і іншыя механізмы машыны. За адзін абарот галоўнага вала ўтвараецца адзін шывок. Швейныя машыны з электрапрывадам могуць выконваць 1000—1500 шыўкоў у мінуту. Скарасныя ха-

Мал. 55. Электрапрывад

рактарыстыкі ўказваюцца ў «Кіраўніцтве па эксплуатацыі».

Скорасць работы машыны залежыць ад сілы націскання на педаль. Пры рабоце на машыне з электрапрывадам неабходна плаўна націскаць нагой на пускавую педаль, каб пазбегнуць абрыву ніткі падчас работы.

Запомні!

Перад пускам машыны трэба павярнуць махавое кола на сябе правай рукой.

шкіў, пуская педаль

1. Назаві часткі электрапрываду.
2. Знайдзі і пакажы часткі электрапрываду на малюнку 55.
3. Як перадаецца вярчэнне ад электрарухавіка да галоўнага вала?
4. Дзе знаходзіцца галоўны вал?
5. Што прыводзіць у рух галоўны вал?
6. Чаму неабходна плаўна націскаць нагой на пускавую педаль?
7. Колькі шыўкоў утвараецца за адзін абарот галоўнага вала?
8. Параўнай электрапрывад з нажным прывадам. Знайдзі аднолькавыя дэталі. Вызначы адрозненні.

1. Пуск і спыненне швейнай машыны, рэгуляванне скорасці.

2. Работа на швейнай машыне без нітак:

- паставіць машыну на халасты ход;
- прывесці машыну ў дзеянне плаўным націсканнем на педаль;
- утрымліваць пастаянную скорасць доўгі час;
- спыніць машыну.

Паўтарыць практыкаванні некалькі разоў.

§ 47. Правілы бяспекі пры рабоце на машыне з электрапрывадам

Пры рабоце на машыне з электрапрывадам трэба быць уважлівым і асцярожным, каб пазбегнуць магчымых траўмаў: праколу пальцаў іголкай, удару ніткапрыцягвальнікам, захопу валасоў, паражэння электратакам, узгарання электраправадоў.

Трэба строга выконваць правілы бяспекі.

Перад пачаткам работы трэба:

- ▶ апрануць спецадзенне, зашпіліць усе гузікі, схаваць валасы пад касынку;
- ▶ праверыць рабочае месца, пераканацца, што яно не загрузашчана;
- ▶ пераканацца ў спраўнасці машыны на халастым хаду.

Пры запраўцы нітак у машыну трэба здымаць нагу з педалі.

Пры выкананні работы нельга:

- ▶ нахіляцца блізка да частак машыны, якія верцяцца;
- ▶ трымаць пальцы рук блізка да лапкі;
- ▶ спыняць рукой махавое кола машыны;
- ▶ дакранацца да іголкі падчас работы машыны;
- ▶ перадаваць і прымаць якія-небудзь прадметы.

Пасля заканчэння работы трэба зняць нагу з педалі, адключыць машыну ад электрасеткі.

Чыстку машыны і прыбіранне рабочага месца трэба праводзіць толькі пры выключаным электрарухавіку.

Калі пры дакрананні да корпуса машыны адчуваецца дзеянне току, трэба неадкладна спыніць работу і паведаміць настаўніку.

Калі адчуваецца пах гарэлай гумы, трэба неадкладна выключыць машыну і паведаміць настаўніку.

1. Якія правілы бяспекі трэба выконваць, каб не параніць рукі іголкай?
2. Чаму нельга праводзіць чыстку машыны і прыбіранне рабочага месца пры ўключаным электрарухавіку?
3. Што ты зробіш, калі адчуеш дзеянне току пры дакрананні да корпуса швейнай машыны?

§ 48. Бытавая швейная машына «Чайка-142М»

Выпуск швейных машын «Чайка-142М» быў спынены ў 1992 г. Аднак мы пазнаёмімся з гэтымі машынамі, паколькі іх будова аналагічна будове іншых электрамеханічных швейных машын. Да таго ж, і ў цяперашні час швейныя машыны «Чайка-142М» яшчэ выкарыстоўваюцца як у хатніх умовах, так і ў школьных майстэрнях. Многія гаспадары гэтай машыны даюць пра яе добрыя водгукі. І ўсё ж знаёмства з ёй — гэта знаёмства з гісторыяй.

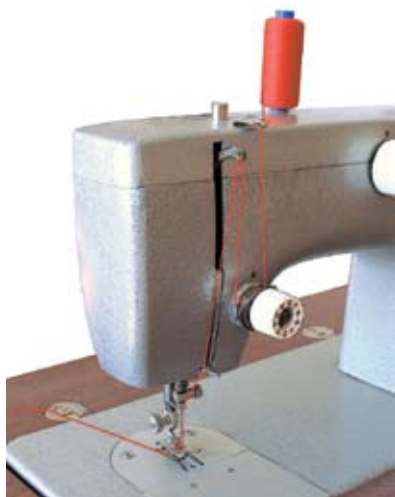
Машына «Чайка-142М» прызначана для пашыву вырабаў з баваўняных, ільняных, шарсцяных і шаўковых тканін. На ёй можна выконваць 12 відаў строчак, а таксама вышываць і цыраваць.

З дапамогай гэтай машыны можна прышываць гузікі, апрацоўваць петлі, абкідваць зрэзы дэталю і швоў. Скорасць машыны — 1000 шыўкоў у мінуту. На машыне можна шыць адзінарнымі і двухстрыжнёвымі іголкахі (мал. 56).

Мал. 56. Двухстрыжнёвая іголка

Мал. 57. Запраўка верхняй ніткі

Знешне машына «Чайка-142М» адрозніваецца ад іншых швейных машын, але асноўныя часткі ў яе тыя ж: платформа, рукаў, стойка, франтавая частка. Рабочыя механізмы размешчаны ў франтавой частцы і пад платформай. Яны прыводзяцца ў рух галоўным валам. Асаблівасці гэтай машыны наступныя:

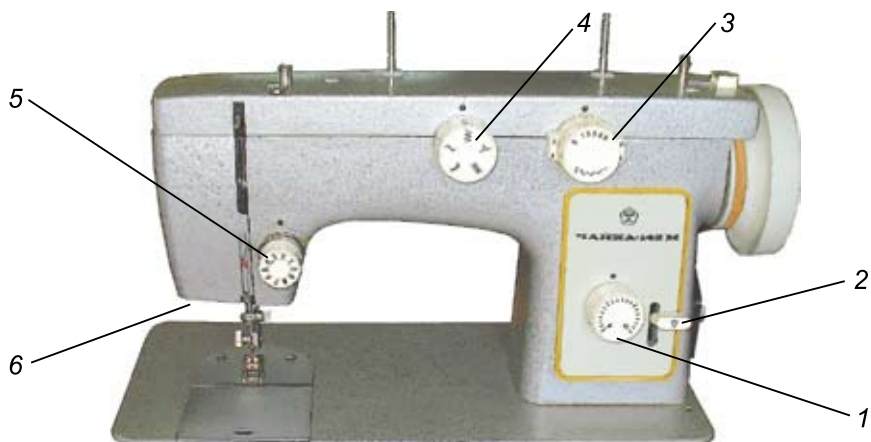
1. Іголка ўстанаўліваецца ў іголкатрымальнік доўгім жалабком да таго, хто працуе. Пры гэтым іголка павінна быць устаўлена ў іголкатрымальнік да ўпору ўверх і трывала замацавана шрубай. Падбор іголак і нітак адбываецца ў адпаведнасці з таўшчынёй тканіны.

2. Адрозніваецца парадак запраўкі верхняй ніткі (мал. 57).

3. Маталка знаходзіцца на рукаве машыны (мал. 58).

Мал. 58. Намотка ніткі на шпульку

Мал. 59. Бытавая швейная машына «Чайка-142М»

4. У машыне ёсць механізм гарызантальнага адхілення іголкі (управа — улева) для выканання зігзагападобнай строчкі.

5. На рукаве і стойцы машыны (мал. 59) размешчаны ручкі: рэгулятар даўжыні шыўка (1); рычаг адваротнага ходу тканіны (2); рэгулятар шырыні зігзага (3); рэгулятар пераключэння віду строчкі (4).

6. У франтавой частцы размешчаны рэгулятар нацяжэння верхняй ніткі (5). Над іголкай знаходзіцца лампа (6). Пры яе ўключэнні святло падае на іголку і тканіну.

двухстрыжнёвая іголка

1. Якія віды строчак можна выконваць на машыне «Чайка-142М»?
2. Назаві віды работ, якія выконваюць на машыне «Чайка-142М».
3. Назаві і пакажы асноўныя часткі машыны «Чайка-142М».
4. Дзе знаходзіцца маталка?
5. На малюнку 59 пакажы ручкі рэгулятараў і назаві іх. Знайдзі гэтыя рэгулятары на машыне ў майстэрні.
6. Знайдзі на дамашняй швейнай машыне ручкі рэгулятараў.

1. Намотка ніткі на шпульку.
2. Рэгуляванне шырыні зігзагападобнай строчки.

§ 49. Будова чаўночнага камплекта

Чаўночны камплект уваходзіць у механізм чаўнака. Калі чаўночны камплект забіваецца абрыўкамі нітак, ачоскамі тканіны і пылам, то ход машыны становіцца цяжкім. У гэтым выпадку чаўночны камплект трэба разабраць і ачысціць ад забруджання з дапамогай пэндзліка або шчоткі.

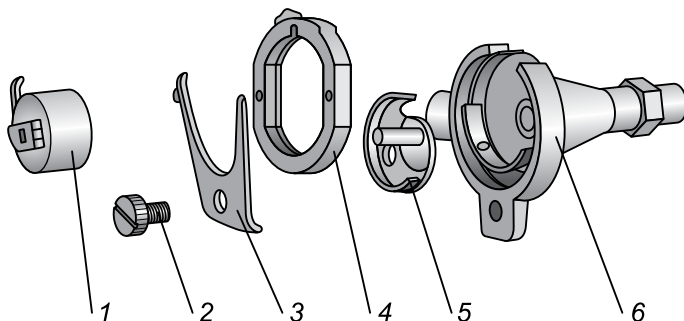
Запомні!

Для чысткі не дапускаецца прымяненне металічных прадметаў (нажніц, адвёртак), каб не пашкодзіць рабочую паверхню.

Каб навучыцца разбіраць і збіраць чаўночны камплект пасля чысткі, трэба ведаць яго будову (мал. 60).

План чысткі чаўночнага камплекта

1. Адключыць машыну ад электрычнай сеткі.
2. Паставіць іголку ў верхняе становішча.
3. Адкінуць корпус машыны назад.
4. Выняць шпульны каўпачок (1).
5. Адкруціць шрубам (2).
6. Зняць прыціскную спружыну (3) і накладное кольца (4).
7. Выняць чаўночок (5).
8. Ачысціць гняздо чаўнака (6) ад забруджання.
9. Капнуць у гняздо чаўнака адну кроплю машынага масла.

Мал. 60. Будова чаўночнага камплекта: 1 — шпульны каўпачок; 2 — шруба; 3 — прыціскная спружына; 4 — накладное кольца; 5 — чаўнок; 6 — гнездо чаўнака

10. Сабраць чаўночны камплект (работу выканаць у адваротным парадку).

1. Назаві дэталі чаўночнага камплекта.
2. У які механізм уваходзіць чаўночны камплект?
3. У якім выпадку трэба разбіраць чаўночны камплект?

Выкананне чысткі чаўночнага камплекта:

- разабраць чаўночны камплект;
- выканаць чыстку чаўночнага камплекта;
- сабраць чаўночны камплект.

§ 50. Механізмы рэгуліроўкі швейнай машыны

Перш чым прыступіць да пашыву вырабу, трэба праверыць якасць строчкі. Для гэтага выконваюць пробныя строчкі на тканіне, складзенай удвая. Якасць строчкі вызначаецца даўжынёй шыўка і нацяжэннем верхняй і ніжняй нітак.

Даўжыню шыўка і нацяжэнне нітак змяняюць з дапамогай рэгулятара даўжыні шыўка і рэгулятараў нацяжэння верхняй і ніжняй нітак.

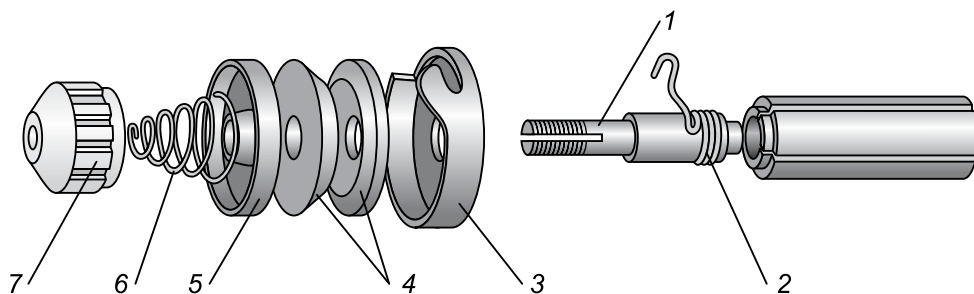
Рэгулятары даўжыні шыўка розных машын адрозніваюцца адзін ад аднаго знешне і паводле спосабу рэгуліроўкі. Даўжыня шыўка можа быць ад 1 да 4 мм. Для тонкіх тканін выбіраюць даўжыню шыўка ад 2 да 2,5 мм, для тоўстых тканін — ад 2,5 да 3 мм. Для выканання зборак устанаўліваюць даўжыню шыўка 4 мм.

Рычаг адваротнага ходу тканіны (гл. мал. 59, 2) выкарыстоўваюць пры выкананні замацавання ў пачатку і ў канцы строчкі. Націсканнем на рычаг уніз да ўпору машыну пераключаюць на адваротны ход.

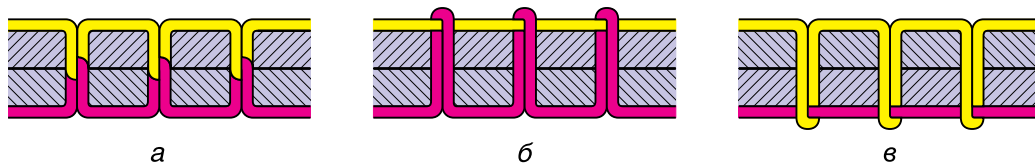
Паваротам ручкі **рэгулятара шырыні зігзага** (гл. мал. 59, 3), змяняюць велічыню адхілення іголки ўправа і ўлева. Для выканання прамой строчкі рэгулятар устанаўліваюць на значэнні «0». Як і рэгулятар даўжыні шыўка, ў іншых швейных машынах ён можа мець адрозны выгляд і іншае размяшчэнне.

Рэгулятар (4) на малюнку 59 служыць для выбару малюнка дэкаратыўнай строчкі.

Рэгулятар нацяжэння верхняй ніткі (мал. 61) у кожнай швейнай машыне мае свае асаблівасці. Але

Мал. 61. Рэгулятар нацяжэння верхняй ніткі: 1 — шрубавая шпілька; 2 — спружына; 3 — ніткапрыцягвальная шайба; 4 — шайбы нацяжэння; 5 — каўпачок; 6 — спіральная спружына; 7 — гайка

Мал. 62. Якасць машынай строчкі: *а* — правільная машынная строчка; *б* — пятленне строчкі зверху; *в* — пятленне строчкі знізу

верхняя нітка заўсёды заводзіцца паміж шайбамі нацяжэння.

Калі нацяжэнне нітак адрэгулявана, то машынная строчка якасная: шыўкі маюць аднолькавы выгляд з правага і левага бакоў. Пры гэтым перапляценне верхняй і ніжняй нітак адбываецца паміж сляямі тканіны (мал. 62, *а*).

Пры моцным нацяжэнні верхняй ніткі на тканіне з верхняга боку ўтвараюцца петлі з ніжняй ніткі. Гэты дэфект называюць пятленнем строчкі зверху (мал. 62, *б*). Для ліквідацыі гэтага недахопу трэба аслабіць нацяжэнне верхняй ніткі паваротам гайкі рэгулятара ўлева.

Пры слабым нацяжэнні верхняй ніткі петлі ўтвараюцца на ніжнім баку тканіны. Гэты дэфект называюць пятленнем строчкі знізу (мал. 62, *в*). У гэтым выпадку трэба ўзмацніць нацяжэнне верхняй ніткі паваротам гайкі рэгулятара ўправа.

Пры рэгуліроўцы нацяжэння нітак гайку паварочваюць нязначна. Затым правяраюць якасць строчкі, выконваючы пробныя строчкі на ўзоры. Пры неабходнасці рэгуліроўку паўтараюць.

Рэгуліроўка нацяжэння ніжняй ніткі выконваецца паваротам **шрубы (2)** прыцёскай пласцінкі шпульнага

каўпачка (гл. мал. 60). Шрубун паварочваюць маленькай адвёрткай. Паваротам шрубы ўправа нацяжэнне ніжняй ніткі ўзмацняюць, паваротам шрубы ўлева нацяжэнне ніжняй ніткі аслабляюць.

Запомні!

Каб ліквідаваць пятленне строчкі, рэгулююць нацяжэнне нітак: спачатку верхняй, потым ніжняй.

рэгулятар даўжыні шыўка, рычаг адваротнага ходу, рэгулятар шырыні зігзага, рэгулятары нацяжэння верхняй і ніжняй нітак

1. Па якіх прыметах вызначаюць якасць строчкі?
2. Чым рэгулююць даўжыню шыўка?
3. Чым рэгулююць шырыню зігзага?
4. Для чаго выкарыстоўваюць рэгулятар адваротнага ходу?
5. Як рэгулюецца нацяжэнне верхняй ніткі?
6. Як рэгулюецца нацяжэнне ніжняй ніткі?
7. Разгледзь корпус машыны ў майстэрні, пакажы вивучаныя рэгулятары.

П Асваенне прыёмаў выканання замацавання на халастым хаду.

ЛР Ліквідацыя дэфектаў строчак.

Ход работы

1. Выканаць пробныя машынныя строчкі.
2. Па характэрных прыметах вызначыць, ці якасныя строчкі.
3. Вызначыць і назваць віды дэфектаў строчак.
4. Ліквідаваць дэфекты строчак.

§ 51. Будова і падбор машыннай іголки

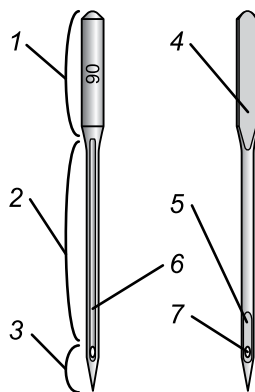
Машынная іголка (мал. 63) праколвае тканіну і праводзіць праз яе нітку. Іголка павінна быць прамой, гладкай і вострай. Яна мае складаную будову. Вылучаюць наступныя часткі іголки: **колба (1)**, **лязо (2)** і **вастрыё (3)**. На колбе ёсць **лыска (4)**. На лязе іголки размешчаны два жалабкі: **кароткі (5)** і **доўгі (6)**. **Жалабкі пры пашыве ахоўваюць нітку ад трэння аб тканіну. Пры праколе тканіны лязом іголки нітка хаваецца ў доўгі жалабок.**

На канцы ляза знаходзіцца **вастрыё (7)**. **Вастрыё — рабочая частка іголки. Яно служыць для праколвання тканіны. У вушка іголки ўцягваюць верхнюю нітку.**

Іголки бываюць тоўстыя, тонкія, доўгія, кароткія. Машыныя іголки адрозніваюць па нумарах: № 75, 90, 100, 110, 120. Чым большы нумар, тым таўсцейшая іголка.

Якасць работы на швейнай машыне ў многім залежыць ад правільнага падбору іголки і швейных нітак. Як нам вядома, швейныя ніткі выпускаюць розных нумароў: ад № 10 да 110 (№ 10, 20, 30, ...). Нумар ніткі абазначае яе таўшчыню. Чым большы нумар, тым танчэйшая нітка.

Пры пашыве вырабаў трэба ўлічваць таксама таўшчыню і шчыльнасць тканіны. У залежнасці ад гэтага падбіраюць ніткі і машынную іголку. Пры пашыве вы-

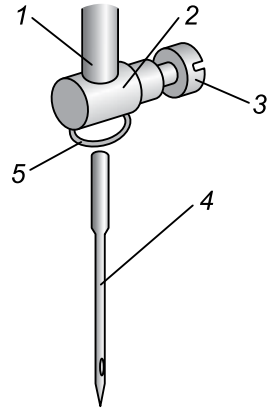

Мал. 63. Будова машыннай іголки

рабаў з тоўстай тканіны выкарыстоўваюць больш тоўстыя ніткі і іголки. Для тонкіх тканін прымяняюць тонкія іголки і ніткі.

Добрая работа швейнай машыны часта залежыць ад якасці іголки і правільнасці яе ўстаноўкі (мал. 64). Пры ўстаноўцы іголки трэба падняць іголкахвадзіцель (1) у верхняе становішча, аслабіць шрубаву (3) іголкатрымальніка (2), уставіць іголку (4) у іголкатрымальнік да ўпору, замацаваць шрубаву.

Мал. 64. Устаноўка машынай іголки

Запомні!

Доўгі жалабок іголки павінен знаходзіцца з боку нітканакіравальніка (5), размешчанага на іголкатрымальніку. Нітку ўцягваюць у вушка іголки з боку доўгага жалабка. Пасля замацавання іголки шрубаву правяраюць, як іголка праходзіць ў адтуліну іголковай пласціны, ці не закранае чаўночнае прыстасаванне.

колба, лязо, вастрыё іголки, лыска, вушка іголки, жалабок

1. Назаві часткі машынай іголки.
2. Чаму канец іголки павінен быць вострым?
3. Для чаго патрэбна вушка іголки?
4. Як правільна падбіраюць іголки і ніткі?
5. Раскажы аб парадку ўстаноўкі машынай іголки.
6. У якім становішчы павінен стаяць іголкахвадзіцель пры ўстаноўцы іголки?
7. Для чаго служыць шрубаву на іголкатрымальніку?

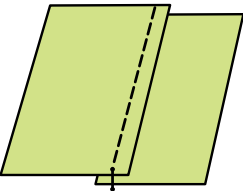
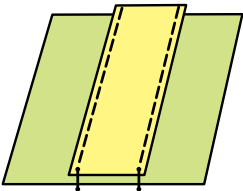
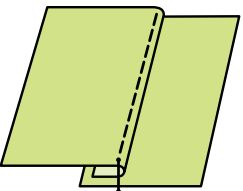
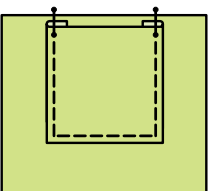
П Устаноўка машынай іголки.

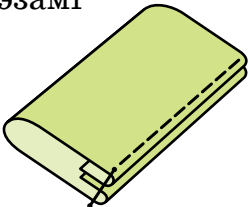
§ 52. Накладныя швы

Накладныя швы адносяць да злучальных швоў. Пры іх выкананні дэталі накладваюць адна на другую і замацоўваюць машыннымі строчкамі. Накладныя швы бываюць наступных відаў (табл. 6):

- з двума адкрытымі зрэзамі;
- з адным закрытым зрэзам;
- з двума закрытымі зрэзамі.

Табліца 6. Віды і прымяненне накладных швоў

Назва і малюнак	Прымяненне
<p>Накладное шво з двума адкрытымі зрэзамі</p> <p>1. </p> <p>2. </p>	<p>1. Сшыванне дзвюх дэталяў: пракладак каўняроў, падбор-таў. Велічыня заходу адной дэталі на другую 1 см. Адлегласць ад зрэзаў да строчки 5 мм.</p> <p>2. Настрочванне тасьмы, аплікацый. Адлегласць ад краю тасьмы да строчки 1—2 мм</p>
<p>Накладное шво з адным закрытым зрэзам</p> <p>1. </p> <p>2. </p>	<p>1. Настрочванне дэталяў швейных вырабаў. Адлегласць ад падагнутага краю да машынай строчки 1—2 мм.</p> <p>2. Настрочванне кішэняў. Адлегласць ад падагнутага краю да строчки — па мадэлі</p>

Назва і малюнак	Прымяненне
<p>Накладное шво з двума закрытымі зрэзамі</p> 	<p>Апрацоўка дэталі пояса, выраб вешалкі. Адлегласць ад падагнутых краёў да строчкі 1—2 мм</p>

Накладное шво з двума адкрытымі зрэзамі прымяняюць для злучэння дэталю з тканін, якія не асыпаюцца, а таксама для злучэння аздабляльнай тасьмы з асноўнай дэталлю, настрочвання аплікацыйных дэталю.

Накладное шво з адным закрытым зрэзам прымяняюць для настрочвання кішэняў і беек па краях дэталю.

Накладное шво з двума закрытымі зрэзамі прымяняюць для апрацоўкі паясоў, вешалак, ручак гаспадарчай сумкі, завязак.

Шырыня шва можа складаць ад 1 да 3 мм. Кантроль шырыні накладнога шва выконваюць па правым баку: ад падагнутага краю дэталі або адкрытага зрэзу да машынай строчкі.

накладное шво, кішэнь, настрочванне

1. Да якога віду швоў адносяць накладное шво?
2. Назаві віды накладных швоў.
3. Якая шырыня накладнога шва?
4. Як кантралюецца шырыня накладнога шва?

5. Для якіх работ прымяняюць накладное шво з двумя адкрытымі зрэзамі?

6. Назаві шво, якое прымяняюць для настрочвання накладных кішэняў.

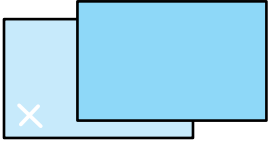
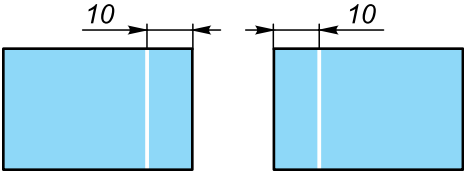
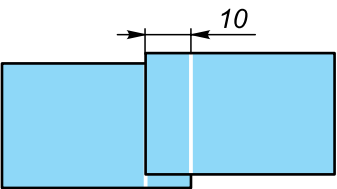
П Распазнаванне накладных швоў у швейных вырабах і на ўзорах.

§ 53. Накладное шво з двумя адкрытымі зрэзамі

ПР Выкананне накладнога шва з двумя адкрытымі зрэзамі па тэхналагічнай карце.

Для выканання шва неабходны дзве дэталі даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см кожная.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць левыя бакі дэталяў. Абзначыць іх крэйдавымі крыжыкамі
2		На правых баках дэталяў на адлегласці 10 мм ад зрэзаў пазначыць лініі сумяшчэння зрэзаў: на левай дэталі — справа; на правай дэталі — злева
3		Накладзі правую дэталю левым бокам на правы бок левай дэталі. Зрэзы сумясціць з пазначанымі лініямі

Этап	Малюнак	Указанні
4		Нафастрыгаваць верхнюю дэталю на ніжнюю. Строчку пракласці на адлегласці 4 мм ад зрэзу
5		Сшыць дэталі на адлегласці 5 мм ад зрэзу. У пачатку і канцы строчки выканаць замацаванні
6		Выцягнуць ніткі нафастрыгання. Шво прыправаць да поўнага прылягання

Патрабаванні да якасці работы: зрэзы дэталю супадаюць з пазначанымі лініямі; шырыня шва аднолькавая; машынная строчка роўная; даўжыня замацаванняў 7—10 мм; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

1. Раскажы аб паслядоўнасці выканання накладнога шва з двума адкрытымі зрэзамі. Дзе прымяняецца гэта шво?
2. Якія патрабаванні прад'яўляюцца да якасці работы?
3. Аформі ўзор выкананага накладнога шва ў альбом.

§ 54. Настрочванне тасьмы

ПР Настрочванне тасьмы.

Для выканання работы неабходна дэталю даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см, тасьма даўжынёй 30 см.

Ход работы

1. Пазначыць на правым баку дэталі месца настрочвання тасьмы крэйдавай лініяй паралельна зрэзу.

2. Нафастрыгаваць тасьму па лініі разметкі на адлегласці 1—2 мм ад краю тасьмы.

3. Настрачыць тасьму на адлегласці 1—2 мм ад краю.

4. Выцягнуць ніткі фастрыгі. Прыпрасаваць шво да поўнага прылягання.

Патрабаванні да якасці работы: тасьма настрочана дакладна па пазначаных лініях; шырыня шва роўна 1—2 мм; машынная строчка роўная; даўжыня замацаванняў 7—10 мм; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

1. Раскажы аб паслядоўнасці работ пры настрочванні тасьмы.
2. Якое накладное шво прымяняецца пры настрочванні тасьмы?
3. Якія патрабаванні прад'яўляюцца да якасці работы?
4. Аформі ўзор настрочвання тасьмы ў альбом.

§ 55. Накладное шво з адным закрытым зрэзам

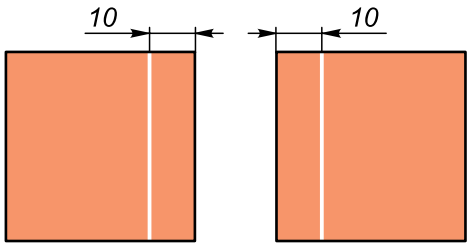
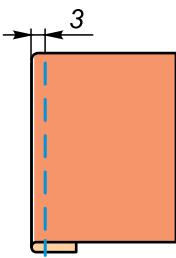
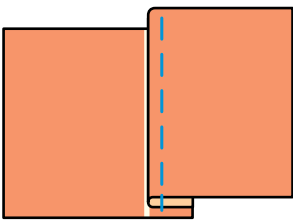
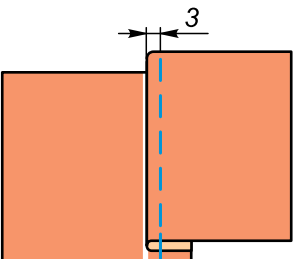

Выкананне накладнога шва з адным закрытым зрэзам па тэхналагічнай карце.

Для выканання шва неабходны дзве дэталі даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см кожная.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць левыя бакі дэталюў. Абзначыць іх крэйдавымі крыжыкамі

Этап	Малюнак	Указанні
2		<p>На правых баках дэталяў на адлегласці 10 мм ад зрэзаў пазначыць лініі сумяшчэння зрэзаў: на левай дэталі — справа; на правай дэталі — злева</p>
3		<p>Падагнуць зрэз правай дэталі па пазначанай лініі на левы бок. Зафастрыгаваць прамымі шыўкамі на адлегласці 3 мм ад падагнутага краю</p>
4		<p>Накласці правую дэталю левым бокам на правы бок левай дэталі. Згіб правай дэталі сумясціць з пазначанай лініяй на левай дэталі</p>
5		<p>Нафастрыгаваць на адлегласці 3 мм ад падагнутага краю правай дэталі</p>

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
6		Настрэчыць на адлегласці 1—2 мм ад падагнутага краю правай дэталі. Замацаваць строчку
7		Выцягнуць ніткі фастрыгі. Шво прыпрасаваць да поўнага прылягання

Патрабаванні да якасці работы: дэталі настрочана дакладна па пазначанай лініі; шырыня шва роўна 1—2 мм; машынная строчка роўная; даўжыня замацаванняў 7—10 мм; вільготна-цёплавая апрацоўка выканана якасна.

1. Раскажы аб паслядоўнасці выканання накладнога шва з адным закрытым зрэзам.
2. Дзе прымяняецца гэты шво?
3. Назаві патрабаванні да якасці работы.
4. Аформі ўзор выкананага накладнога шва ў альбом.

§ 56. Накладное шво з дзума закрытымі зрэзамі

Выкананне накладнога шва з дзума закрытымі зрэзамі па тэхналагічнай карце.

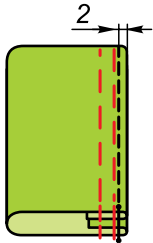
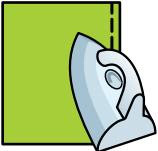
Для выканання шва неабходна дэталі даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць левы бок дэталі. Абзначыць яе край-давым крыжыкам
2		На правым баку дэталі на адлегласці 10 мм ад зрэзаў пазначыць лініі падгінаў
3		Падагнуць зрэзы дэталі па пазначаных лініях на левы бок. Зафастрыгаваць на адлегласці 7 мм ад падагнутага краю
4		Скласці дэталю удоўж папалам. Ураўнаваць падагнутыя краі дэталі
5		Зафастрыгаваць падагнутыя краі дэталі на адлегласці 3 мм ад падагнутых краёў

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
6		Настрачыць на адлегласці 2 мм ад краёў дэталі
7		Выцягнуць ніткі нафастрыгання. Шво прыправаць да поўнага прылягання

Патрабаванні да якасці работы: дэталі складзена дакладна папалам; шырыня шва 2 мм; машынная строчка роўная; даўжыня замацаванняў 7—10 мм; вільготна-цёплавая апрацоўка выканана якасна.

1. Раскажы аб паслядоўнасці выканання накладнога шва з двума закрытымі зрэзамі.
2. Дзе прымяняецца гэта шво?
3. Назаві патрабаванні да якасці работы.
4. Аформі ўзор выкананага накладнога шва ў альбом.

ШЫЦЦЁ ШВЕЙНЫХ ВЫРАБАЎ З ПРЫМЯНЕННЕМ НАКЛАДНОГА ШВА

§ 57. Сурвэтка, аздобленая тасьмой

1. Для чаго прымяняюць сурвэтку?
2. Якой формы бываюць сурвэтку?
3. Назаві тканіны, якія выкарыстоўваюць для вырабу сурвэтак.
4. Чым можа быць аздоблена сурвэтка?

5. Колькі мерак трэба ведаць для пабудовы чарцяжа выкрайкі сурвэткі квадратнай формы?
6. Якім швом апрацоўваюць зрэзы сурвэткі?

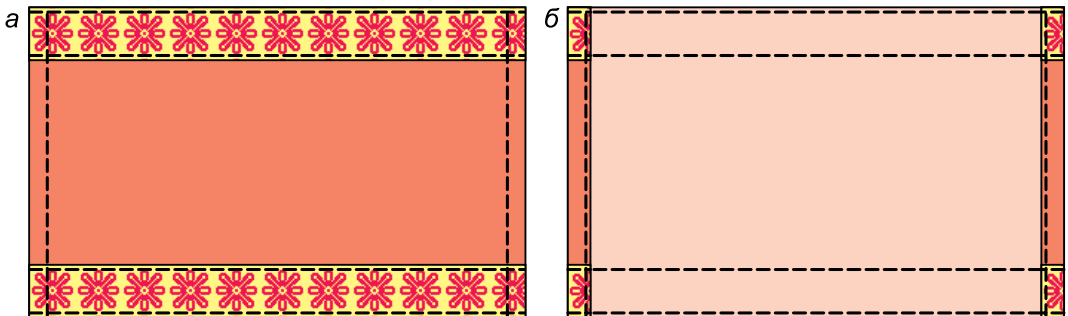
У 7-м класе мы будзем вырабляць сурвэтку прамавугольнай формы з прымяненнем накладнога шва (мал. 65). Яна складаецца з адной дэталі. Па падоўжных зрэзах сурвэтка аздоблена тасьмой, папяročныя зрэзы апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэзам.

Гэту сурвэтку можна выкарыстоўваць для ўпрыгожання стала, на яе можна ставіць пасуду, ёю можна накрываць хлеб, садавіну.

Для вырабу сурвэткі можна выкарыстоўваць гладкафарбаваную баваўняную тканіну.

План работы па вырабе сурвэткі

1. Зняць меркі з узору сурвэткі або шаблону.
2. Пабудаваць чарцёж выкрайкі сурвэткі.
3. Зрабіць выкрайку.
4. Падрыхтаваць тканіну да раскroю.
5. Абвесці выкрайку крэйдаі, раскroіць тканіну.

Мал. 65. Сурвэтка прамавугольнай формы, аздоблена тасьмой:
а — правы бок; б — левы бок

6. Выканаць работы па пашыве сурвэткі.

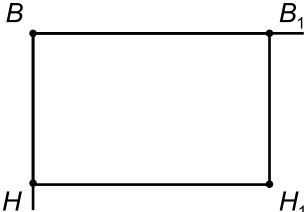
7. Адпрасаваць гатовы выраб.

ЛР Пабудова чарцяжа выкрайкі сурвэткі па тэхналагічнай карце.

Меркі вырабу: Дв — 40 см, Шв — 25 см.

Прыпускі на апрацоўку зрэзаў: па падоўжным зрэзе — $1\text{ см} \times 2$, па папярочных зрэзах — $1,5\text{ см} \times 2$.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Пабудаваць прамы вугал B
2		Адкласці даўжыню прамавугольніка BB_1 (43 см)
3		Адкласці шырыню прамавугольніка BH (27 см)
4		З дапамогай лінейкі і вугольніка дабудаваць прамавугольнік BB_1H_1H

Этап	Малюнак	Указанні
5		Абвесці контур чарцяжа выкрайкі сурвэткі суцэльнай асноўнай лініяй

ПР Выраб выкрайкі сурвэткі.

Ход работы

1. Праверыць чарцёж (стораны роўны 43 см і 27 см, вуглы прамыя).
2. Пазначыць напрамак падоўжнай ніткі.
3. Выказаць чарцёж па контуры.

ПР Падрыхтоўка тканіны да раскрою. Раскрой сурвэткі.

Ход работы

1. Падрыхтаваць тканіну да раскрою.
2. Накласці выкрайку на левы бок тканіны з улікам напрамку падоўжнай ніткі і эканоміі тканіны, прышпіліць.
3. Абвесці выкрайку крэндай. Адкалоць выкрайку.
4. Выказаць дэталі сурвэткі.
5. Пазначыць напрамак падоўжнай ніткі.

Патрабаванні да якасці работы: зрэзы крою роўныя, вуглы прамыя, напрамак падоўжнай ніткі пазначаны.

ПР Пашыў сурвэткі.

Ход работы

1. Падагнуць падоўжныя зрэзы на 1 см на правы бок, зафастрыгаваць.

2. Накласці тасьму, сумясціўшы згіб зафастрыгава-нага краю дэталі і краю тасьмы, нафастрыгаваць.
3. Настрачыць тасьму на адлегласці 1—2 мм ад краю.
4. Настрачыць тасьму з процілеглага боку.

Запомні!

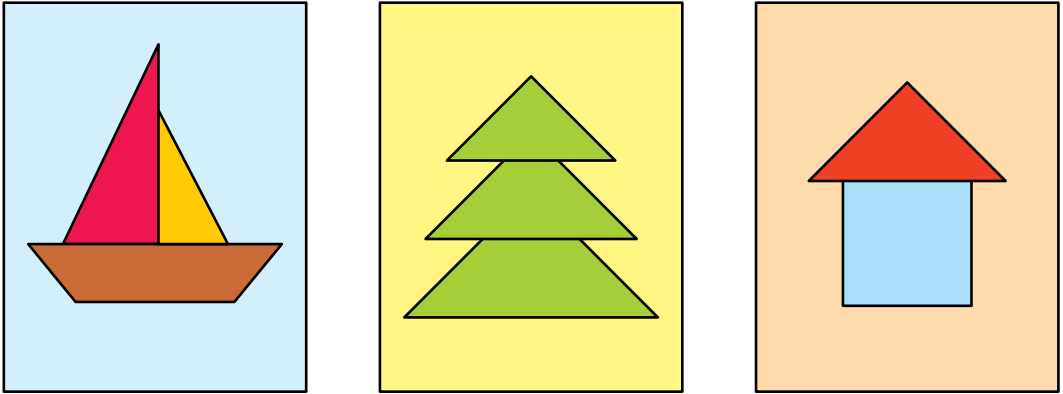
Пры настрочванні стужкі (тасьмы) абедзве строчки выконваюць у адным напрамку. Адную строчку выраўноўваюць па левым ражку лапкі, другую — па правым, каб не было перакосу стужкі (тасьмы).

5. Апрацаваць папярочныя зрэзы падгінальным швом з закрытым зрэзам. Шырыня шва 1 см.
  6. Выцягнуць ручныя шыўкі.
  7. Адпрасаваць гатовы выраб.
- Патрабаванні да якасці работы:** машынныя строчки роўныя, выкананы на адлегласці 1—2 мм ад краю пры настрочванні тасьмы, на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну пры апрацоўцы бакавых зрэзаў; шырыня краявога шва роўна 1 см; выраб адпрасаваны якасна.

§ 58. Пано з геаметрычных фігур

Пано можна выкарыстоўваць у якасці сувеніра, падарунка або для афармлення пакоя.

Для іх вырабу патрэбны геаметрычныя фігуры, выразаныя з рознакаляровых абрэзкаў тканіны. З гэтых фігур складаюць рысунак пано. Фігуры з асноўнай дэталлю квадратнай, прамавугольнай або іншай формы

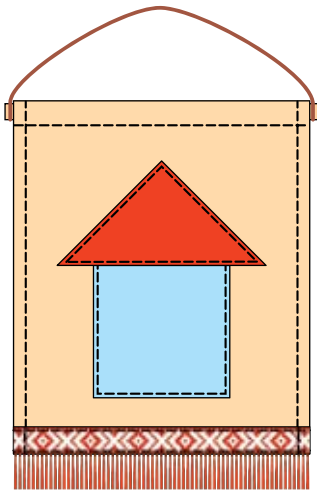
Мал. 66. Эскізы пано

злучаюць накладным швом з двума адкрытымі зрэзамі. Зрэзы асноўнай дэталі апрацоўваюць падгінальным швом з закрытым зрэзам, стужкай, тасьмой, махрамі і інш. Каб зрэзы дэталю заставаліся акуратнымі, іх выразаюць з тканін, якія не асыпаюцца. Такая тэхніка выканання вырабаў называецца **аплікацыяй**.

Аплікацыя таксама выкарыстоўваецца пры вырабе прадметаў хатняга ўжытку: сурвэтак, абрусаў, дыванкоў, прыхватак, падушак і інш.

Перш чым прыступіць да вырабу пано, трэба вызначыць яго размеры, стварыць эскіз (мал. 66). Раскрой тканіны выконваюць па шаблонах.

У пано, якое мы будзем вырабляць (мал. 67), выкарыстоўваецца прадметная аплікацыя (домік), ніжняя частка вырабу аздоблена нешы-

Мал. 67. Пано «Домік»

рокай (2 см) тасьмой з традыцыйным беларускім арнаментам і махрамі (шырынёй 4 см). Бакавыя зрэзы пано апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэзам (шырынёй 1 см). Верхні зрез пано апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэзам (шырынёй 2 см). У шво прасунута палачка са шнурком для мацавання вырабу на сцяне.

Пры вырабе пано асноўную дэталю мы будзем раскройваць па выкрайцы раней вырабленай сурвэткі. Пры раскроі ўлічым напрамак падоўжнай ніткі і дададзім прыпускі на апрацоўку зрэзаў:

- да бакавых зрэзаў — 15 мм;
- да ніжняга зрэзу — 40 мм;
- да верхняга зрэзу — 25 мм.

Раскрой тканіны для атрымання аплікацыйных дэталю будзем выконваць па шаблонах. Пры раскроі вялікіх дэталю ўлічым напрамак падоўжнай ніткі. Яна павінна супадаць з напрамкам падоўжнай ніткі на асноўнай дэталі.

Запомні!

Пры несупадзенні напрамкаў падоўжных нітак аплікацыйныя дэталі дэфармуюцца (расцягваюцца).

аплікацыя

1. Чаму для вырабу аплікацыйных дэталю трэба выкарыстоўваць тканіны, якія не асыпаюцца?
2. Як называецца тэхніка вырабу пано?
3. У якіх вырабах яшчэ прымяняецца аплікацыя?
4. Назаві швы, якія прымяняюцца пры вырабе пано.

ПР Раскрой дэталяў для пано «Домік».

Ход работы

1. Падрыхтаваць да раскрою тканіны для асноўнай і аплікацыйных дэталяў.

2. Раскроіць асноўную дэталё:

- накласці выкрайку раней вырабленай сурвэткі на левы бок тканіны з улікам напрамку падоўжнай ніткі і эканоміі тканіны, прышпіліць;
- абвесці выкрайку крэйдаі. Адкалоць выкрайку;
- адмераць ад пазначаных ліній прыпускі на апрацоўку зрэзаў, правесці крэйдаі лініі з улікам прыпускаў;
- выразаць асноўную дэталё па другіх лініях;
- пазначыць напрамак падоўжнай ніткі.

3. Раскроіць аплікацыйныя дэталі. Для гэтага:

- накласці шаблоны аплікацыйных дэталяў на левы бок падабраных тканін з улікам напрамку падоўжнай ніткі і эканоміі тканіны, прышпіліць;
- абвесці шаблоны крэйдаі. Адкалоць шаблоны;
- выразаць аплікацыйныя дэталі па крэйдаі лініях;
- пазначыць напрамак падоўжнай ніткі.

Патрабаванні да якасці работы: зрэзы крою ўсіх дэталяў роўныя, вуглы асноўнай дэталі прамыя, зрэзы аплікацыйных дэталяў супадаюць з шаблонамі, напрамак падоўжнай ніткі на ўсіх дэталях абзначаны.

§ 59. Выраб пано «Домік»

План работы па вырабе пано

1. Падрыхтаваць дэталі крою да пашыву.
2. Нафастрыгаваць і настрачыць дэталі аплікацыі.
3. Апрацаваць ніжні зрэз.
4. Апрацаваць бакавыя зрэзы.
5. Апрацаваць верхні зрэз.
6. Выканаць вільготна-цеплавую апрацоўку гатовага вырабу.

ПР Падрыхтоўка дэталяў крою.

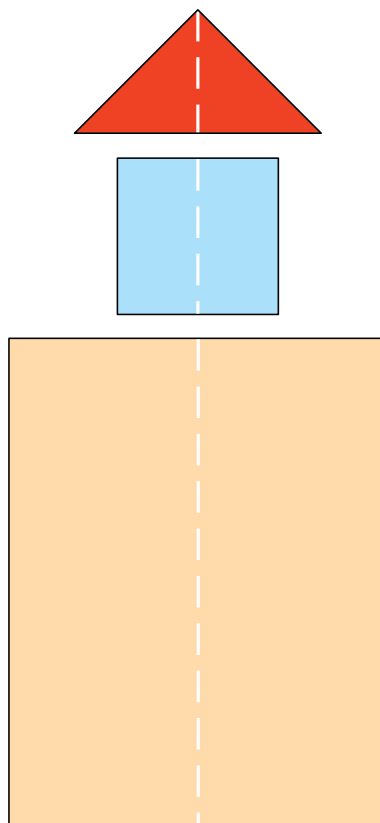
Ход работы

1. Вызначыць сярэдзіну асноўнай дэталі па падоўжных зрэзах (шляхам складання папалам). Правесці крэйдавую кантрольную лінію па згібе на правым баку дэталі.

2. Вызначыць сярэдзіну аплікацыйных дэталяў (склаўшы папалам). Правесці крэйдавыя кантрольныя лініі па згібах на правых баках усіх дэталяў.

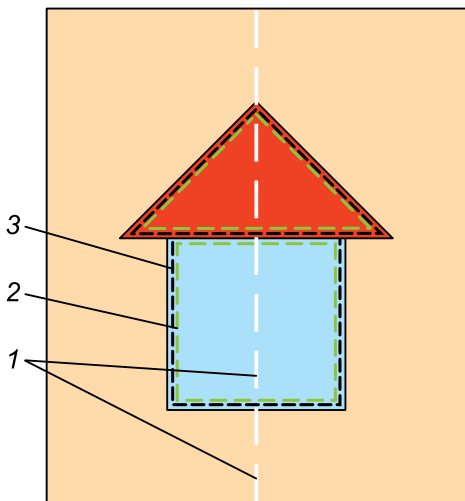
3. Па пазначаных лініях пракласці прамыя сфастрыгавальныя шыўкі (мал. 68).

Патрабаванні да якасці работы: кантрольныя лініі пракладзены дакладна пасярэдзіне дэталяў; шыўкі выкананы па пазначаных лініях.

Мал. 68. Падрыхтоўка дэталяў крою

ПР Нафастрыгоўванне і настрочванне аплікацыйных дэталяў.

Мал. 69. Нафастрыгоўванне і настрочванне аплікацыйных дэталяў

Ход работы

1. Накласці аплікацыйныя дэталі на асноўную дэталю (мал. 69). Сумясціць кантрольныя лініі (1) на асноўнай і аплікацыйных дэталях, сашпіліць.

2. Нафастрыгаваць дэталі шыўкамі даўжынёй 5 мм (2) на адлегласці 3—4 мм ад зрэзаў.

3. Настрачыць дэталі, размясціўшы машынную строчку (3) на адлегласці 2—3 мм ад зрэзаў дэталяў па замкнутым контуры. У пачатку строчкі замацаванне не выконваць. Строчку закончыць, перакрыўшы на 5—7 мм пачатак строчкі, і выканаць замацаванне.

4. Выцягнуць шыўкі фастрыгі, прыпрасаваць.

Запомні!

Калі дэталі аплікацыі перакрываюць адна другую, то іх нафастрыгоўваюць і настрочваюць па частках, пачынаючы з ніжняй дэталі.

Патрабаванні да якасці работы: дэталі настрочаны дакладна па разметцы; машынныя строчкі выкананы на адлегласці 2—3 мм ад краёў дэталяў.

ПР Апрацоўка ніжняга зрэзу пано.

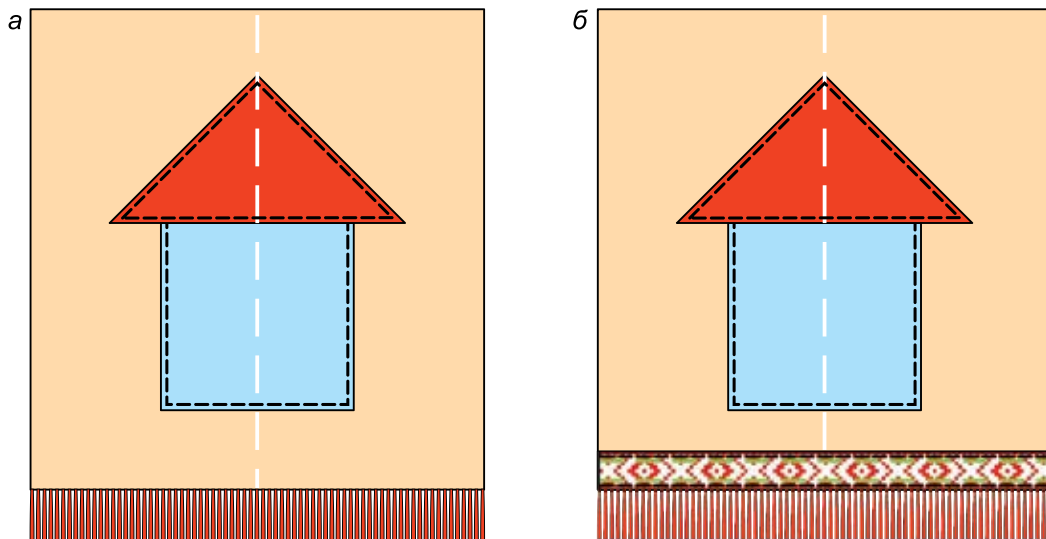
Ход работы

1. Правесці на правым баку асноўнай дэталі лінію, якая абмяжоўвае шырыню махроў, на адлегласці 40 мм ад ніжняга зрэзу. Выканаць махры да пазначанай лініі (мал. 70, а).

2. Пазначыць на стужцы лінію сярэдзіны (вызначыўшы яе шляхам складання). Накласці тасьму на правы бок асноўнай дэталі, ураўнаваўшы яе з лініяй, якая абмяжоўвае махры. Сумясціць кантрольную лінію на асноўнай дэталі і сярэдзіну тасьмы, сашпіліць.

3. Нафастрыгаваць і настрачыць тасьму з двух бакоў, выканаўшы машынную строчку на адлегласці 2—3 мм ад краёў тасьмы (мал. 70, б).

4. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

Мал. 70. Апрацоўка ніжняга зрэзу пано

Патрабаванні да якасці работы: тасьма настрочана дакладна па лініі, якая абмяжоўвае шырыню махроў; кантрольныя лініі сумешчаны; машынныя строчкі роўныя, выкананы на адлегласці 2—3 мм ад краёў тасьмы.

ПР Апрацоўка бакавых зрэзаў.

Ход работы

Апрацаваць бакавыя зрэзы падгінальным швом з закрытым зрэзам. Шырыня першага падгіну 5 мм, шырыня другога падгіну 10 мм. Машынную строчку выканаць на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая і роўна 10 мм; машынныя строчкі роўныя; швы прыпрасаваны да поўнага прылягання.

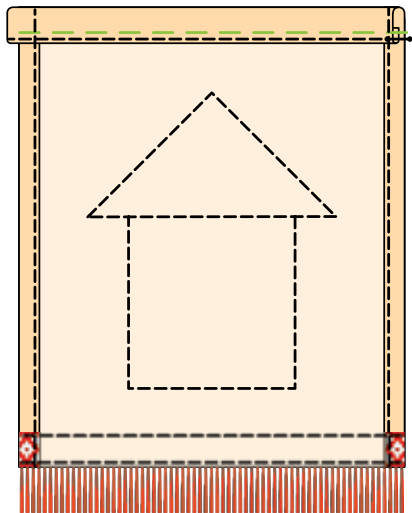
ПР Апрацоўка верхняга зрэзу.

Ход работы

1. Правесці на правым баку асноўнай дэталі дзве лініі. Першую на адлегласці 5 мм ад зрэзу, другую — на адлегласці 20 мм ад першай лініі.

2. Зафастрыгаваць зрэз па першай лініі на левы бок.

3. Зафастрыгаваць прыпуск на падгін па другой лініі на левы бок. Застрачыць прыпуск на падгін, выканаўшы строчку на адлегласці 2—3 мм ад падагнутага краю (мал. 71).

Мал. 71. Апрацоўка верхняга зрэзу пано

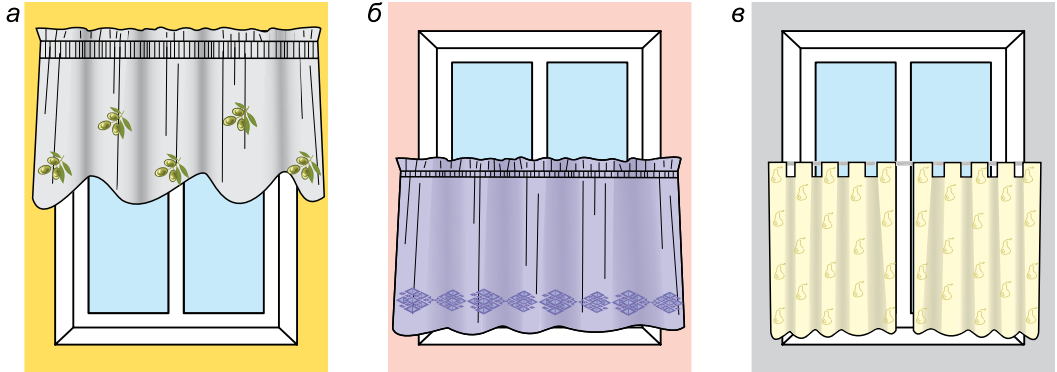
4. Выцягнуць ручныя шыўкі. Прыпрасаваць гатовы выраб.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая і роўна 20 мм; машынныя строчкі роўныя; швы прыпрасаваны да поўнага прылягання.

§ 60. Аконныя фіранкі для кухні

Культура афармлення акон з'явілася ў даўнія часы. Спачатку людзі выкарыстоўвалі **фіранкі** для аховы сваіх дамоў ад скразнякоў і цікаўных позіркаў. Але паступова яны сталі адыгрываць важную ролю ў афармленні жылля. **Дэкарыраванне** акон з'яўляецца завяршальным этапам добраўпарадкавання памяшкання. Тэкстыльнымі элементамі афармлення акон з'яўляюцца розныя фіранкі. З іх дапамогай лёгка падкрэсліць стыль пакоя і пры малых фінансавых затратах упрыгожыць яго. **Фіранкі**, акрамя дэкаратыўнай, выконваюць таксама практычную функцыю: яны служаць для засцярогі жылых памяшканняў ад яркіх промняў святла, гарачыні або холаду.

На кухні рэкамендуецца дэкарыраваць вокны фіранкамі з лёгкіх тканін, якія прапускаюць дастатковую колькасць сонечнага святла і паветра. Такія фіранкі рэгулююць светлавы паток і не перашкаджаюць праветраванню памяшкання. Для іх можна выкарыстоўваць любую тканіну: цёмную або светлую, у клетку або палоску, з малюнкам або гладкафарбаваную. На кухонных фіранках не павінна быць шмат складак, паколькі ў складках могуць збірацца непрыемныя пахі і пыл. Даўжыня фіранак звычайна невялікая.

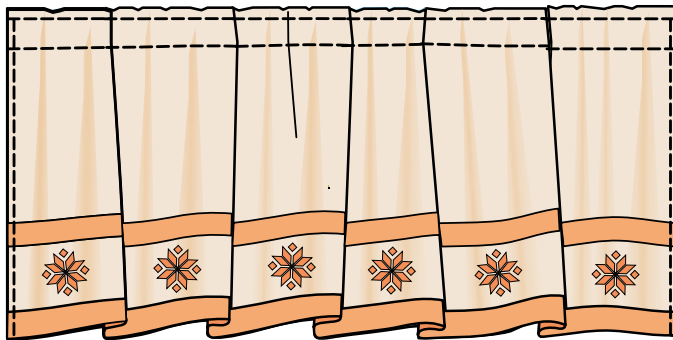
Мал. 72. Віды кухонных фіранак

Кухонныя фіранкі могуць складацца:

- з кароткай верхняй часткі (мал. 72, а);
- з кароткай ніжняй часткі (мал. 72, б);
- з дзвюх кароткіх ніжніх частак (мал. 72, в).

У 7-м класе мы навучымся вырабляць кароткую ніжнюю фіранку.

Фіранка, якую мы будзем вырабляць, складаецца з адной дэталі прамавугольнай формы (мал. 73). Яна выканана з лёгкай баваўнянай гладкафарбаванай тканіны.

Мал. 73. Мадэль фіранкі

Мал. 74. Віды шторавай стужкі

Бакавыя зрэзы фіранкі апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэзам. У якасці аздаблення на ніжняй частцы фіранкі настрочаны тасьма і аплікацыйныя дэталі. Верхні зрэз апрацаваны шторавай стужкай і сабраны. Ніжні зрэз апрацаваны тасьмой.

Важны элемент фурнітуры для штор, гардзін, фіранак — гэта **шторавае стужка** (мал. 74). Яе выпускаюць рознай шырыні. У штораваю стужку працягнуты шнур, пацягнуўшы за які можна сабраць тканіну. Стужка прышываецца да верхняга зрэзу тканіны дзвюма або больш паралельнымі строчкамі ў залежнасці ад яе шырыні. Шторавае стужка стварае розныя паводле спосабу ўтварэння зборкі і складкі.

Выбар шторавай стужкі залежыць ад асабістага густу, але трэба памятаць, што яе тып павінен адпавядаць таўшчыні і шчыльнасці тканіны. Напрыклад, вельмі лёгкая тканіна не патрабуе складанай складкаватай тасьмы. Стандартная стужка падыходзіць для ўсіх відаў тканін. Яна ўтварае вузкую сабраную палосу па верхнім краі фіранкі.

дэкарыраванне, шторавае стужка

1. Якую форму мае дэталі фіранкі?
2. З якіх матэрыялаў вырабляюць кухонныя фіранкі?
3. Назаві шво, якім апрацоўваюць бакавыя зрэзы фіранкі.

4. Што выкарыстоўваюць у якасці фурнітуры пры апрацоўцы верхняга зрэзу фіранкі?
5. Для чаго прымяняюць штораваю стужку?
6. Як апрацоўваюць ніжні зрэз фіранкі?

§ 61. План работы па вырабе аконнай фіранкі для кухні. Вызначэнне расходу матэрыялаў

Работу па вырабе фіранкі праводзяць па наступным плане:

1. Вызначыць неабходную колькасць тканіны, шторавай стужкі і аздабляльнай тасьмы.
2. Падрыхтаваць тканіну.
3. Пабудаваць на тканіне чарцёж і раскроіць тканіну для фіранкі.
4. Выканаць работы па пашыве фіранкі.

Для разліку неабходнай колькасці тканіны трэба ведаць даўжыню і шырыню фіранкі ў гатовым выглядзе. Шырыня фіранкі залежыць ад даўжыні карніза (падаконніка). Даўжыня вымяраецца ад мяркуемага месца мацавання фіранкі да падаконніка. Ведаючы шырыню і даўжыню вырабу ў гатовым выглядзе, можна разлічыць шырыню і даўжыню дэталю крою. Да гэтых размераў дадаюць велічыню прыпускаў на апрацоўку зрэзаў, прыборванне шторавай стужкі, усадку тканіны. Каб фіранка складалася з аднаго кавалка тканіны, яе можна раскроіць у папярочным напрамку. У гэтым выпадку прыпуск на ўсадку тканіны трэба дадаць да шырыні фіранкі.

Пры разліку расходу тканіны на фіранку па даўжыні да меркі даўжыні ($Dв = 70$ см) дадаюць прыпуск

на апрацоўку ніжняга зрэзу (1 см 5 мм) і прыпуск для настрочвання шторавай стужкі (1 см).

Разлік расходу тканіны па даўжыні:

$$70 \text{ см} + 1 \text{ см } 5 \text{ мм} + 1 \text{ см} = 72 \text{ см } 5 \text{ мм}.$$

Пры разліку расходу тканіны па шырыні мерку шырыні (Шв = 180 см) памнажаюць на 1,5 (каэфіцыент утварэння зборкі). Да атрыманага выніку дадаюць велічыню прыпускаў на апрацоўку бакавых зрэзаў (1 см 5 мм × 2) і на ўсадку тканіны (2 см).

Разлік расходу тканіны па шырыні:

$$(180 \text{ см} \times 1,5) + (1 \text{ см } 5 \text{ мм} \times 2) + 2 \text{ см} = \\ = 270 \text{ см} + 3 \text{ см} + 2 \text{ см} = 275 \text{ см}, \text{ або } 2 \text{ м } 75 \text{ см}.$$

Даўжыня шторавай стужкі роўна суме даўжыні тканіны па шырыні (2 м 75 см) і прыпускаў на падгін стужкі (2 × 2 см).

Разлік расходу шторавай стужкі:

$$2 \text{ м } 75 \text{ см} + 4 \text{ см} = 2 \text{ м } 79 \text{ см}.$$

Паколькі аздабляльная тасьма выкарыстоўваецца для апрацоўкі ніжняга зрэзу і для аздаблення ніжняй часткі фіранкі, то яе даўжыня роўна даўжыні асноўнай дэталі (2 м 75 см), памножанай на 2.

Разлік расходу аздабляльнай тасьмы:

$$2 \text{ м } 75 \text{ см} \times 2 = 5 \text{ м } 50 \text{ см}.$$

Аплікацыйныя дэталі павінны спалучацца з колерам тканіны асноўнай дэталі фіранкі. Можна выкарыстоўваць гатовыя аплікацыі, якія не патрабуюць апрацоўкі зрэзаў.

Раскажы, як вызначыць расход тканіны на фіранку.

§ 62. Падрыхтоўка тканіны. Пабудова чарцяжа на тканіне і раскрой тканіны для фіранкі

Мы ўжо знаёмы з правіламі падрыхтоўкі тканіны да раскрою, умеем выконваць раскрой тканіны па выкрайцы. Мы таксама ведаем, што простыя вырабы можна раскройваць без выкрайкі. Пры гэтым чарцёж дэталі будуець прама на тканіне.

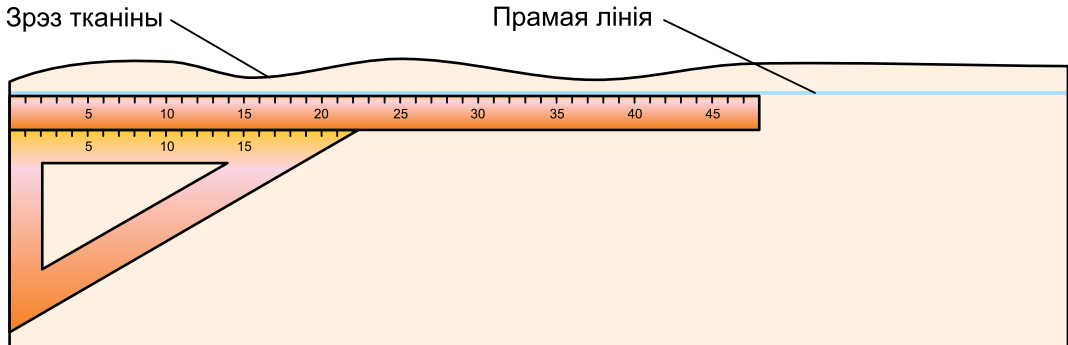
Каб якасна раскроіць матэрыял, патрабуецца вялікая роўная паверхня, на якой змяшчаецца дэталі цалкам.

ПР Падрыхтоўка тканіны да раскрою.

Ход работы

1. Праверыць якасць тканіны (ці няма разрываў, недахопаў у фарбаванні), каб пры раскроі дэфекты тканіны не трапілі на дэталі крою.
2. Вызначыць правы і левы бакі тканіны.
3. Вызначыць напрамак малюнка, падоўжнай ніткі тканіны.
4. Вымераць даўжыню і шырыню тканіны.
5. Прапрасаваць тканіну па падоўжнай нітцы з увільгатненнем, каб яна дала ўсадку.
6. Раскласці тканіну на сталае правым бокам уніз, падоўжным зрэзам да сябе.
7. Пазначыць лініі зрэзу пруга. Зрэзаць пруг па пазначаных лініях.

ПР Пабудова чарцяжа дэталі фіранкі на тканіне. Раскрой тканіны.

Мал. 75. Выраўноўванне папяročнага зрэзу

Ход работы

1. Выраўнаваць папяročны зрэд тканіны (мал. 75) з дапамогай вугольніка і лінейкі.

2. Ад папяročнага зрэзу адкласці разліковую даўжыню фіранкі (2 м 75 см). У чатырох месцах паставіць знакі крэйдай. Па іх з дапамогай лінейкі і вугольніка правесці крэйдай лінію нізу.

3. Ад падоўжнага зрэзу адмераць шырыню фіранкі (72 см 5 мм). У трох месцах паставіць знакі крэйдай. Па іх з дапамогай лінейкі і вугольніка правесці бакавую лінію фіранкі.

4. Праверыць чарцёж (усе вуглы прамыя, даўжыня роўна 72 см 5 мм, шырыня роўна 2 м 75 см).

5. Разрэзаць тканіну па пазначаных лініях.

§ 63. Выраб аконнай фіранкі для кухні

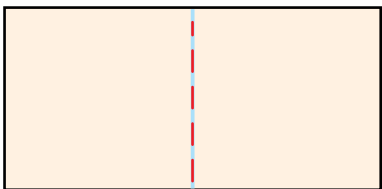
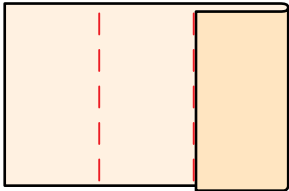

План работы па пашыве фіранкі

1. Апрацаваць дэталі крою.
2. Настрачыць тасьму.
3. Настрачыць аплікацыйныя дэталі.

4. Апрацаваць ніжні зрэз тасьмой.
5. Апрацаваць бакавыя зрэзы.
6. Апрацаваць верхні зрэз шторавай стужкай.
7. Выканаць вільготна-цеплавую апрацоўку гатовага вырабу.

ПР Падрыхтоўка крою фіранкі да апрацоўкі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць сярэдзіну дэталі, склаўшы дэталю папалам правым бокам унутр і ўраўнаваўшы зрэзы
2		Пазначыць лінію сярэдзіны па згібе дэталі. Пракласці прамыя сфастрыгавальныя шыўкі па пазначанай лініі
3		Пазначыць кантрольныя лініі злева і справа ад лініі сярэдзіны, ураўнаваўшы бакавыя стораны з лініяй сярэдзіны дэталі. Пракласці прамыя сфастрыгавальныя шыўкі па пазначаных лініях
4		Пазначыць кантрольныя знакі на тасьме: склаўшы тасьму ў чатыры столкі, паставіць крэйдай 3 знакі на згібах

Патрабаванні да якасці работы: шыўкі выкананы дакладна па пазначаных лініях; кантрольныя знакі на тасьме выкананы правільна.

ПР Настрочванне тасьмы.

Ход работы

1. Пазначыць месца размяшчэння тасьмы.
2. Накласці тасьму на правы бок дэталі, сумясціўшы кантрольныя знакі на тасьме і дэталі крою. Сашпіліць.
3. Нафастрыгаваць тасьму з двух бакоў на адлегласці 3—4 мм ад яе краёў.
4. Выканаць машынныя строчкі на адлегласці 1—2 мм ад краёў тасьмы.
5. Выцягнуць ніткі фастрыгі. Прыпрасаваць уздоўж тасьмы.

Патрабаванні да якасці работы: тасьма настрочана дакладна па пазначаных лініях; машынныя строчкі роўныя і выкананы на адлегласці 1—2 мм ад краёў тасьмы; кантрольныя знакі сумешчаны.

Запомні!

Пры настрочванні тасьмы абедзве строчкі выконваюць у адным напрамку, каб не было перакосу тасьмы.

ПР Настрочванне аплікацыйных дэталяў.

Ход работы

1. Абазначыць месца размяшчэння дэталяў па мадэлі.

2. Нафастрыгаваць дэталі па контуры на адлегласці 3—4 мм ад зрэзаў.

3. Выканаць машынныя строчкі на адлегласці 1—2 мм ад зрэзаў дэталяў.

4. Выцягнуць ніткі фастрыгі. Прыпрасаваць дэталі.

Патрабаванні да якасці работы: аплікацыйныя дэталі настрочаны дакладна па разметцы; машынныя строчкі выкананы на адлегласці 1—2 мм ад зрэзаў дэталяў.

§ 64. Апрацоўка ніжняга і бакавых зрэзаў фіранкі

ПР Апрацоўка ніжняга зрэзу тасьмой па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Пазначыць на левым баку лінію падгіну на адлегласці 15 мм ад ніжняга зрэзу
2		Падагнуць ніжні зрэд па пазначанай лініі на правы бок. Зафастрыгаваць

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
3		Накласці тасьму, сумясціўшы згіб зафастрыгаванага краю фіранкі і край тасьмы, нафастрыгаваць тасьму з двух бакоў на адлегласці 3—4 мм ад краёў
4		Настрачыць тасьму з двух бакоў на адлегласці 1—2 мм ад краёў тасьмы
5		Выцягнуць ручныя шыўкі. Прыпрасаваць швы ўздоўж тасьмы

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі роўныя, выкананы на адлегласці 1—2 мм ад краёў тасьмы; швы прыпрасаваны да поўнага прылягання.

ПР Апрацоўка бакавых зрэзаў фіранкі падгінальным швом з закрытым зрэзам.

Ход работы

1. Правесці лініі падгіну бакавых зрэзаў: першую лінію — на адлегласці 5 мм ад зрэзу, другую — на адлегласці 10 мм ад першай лініі.

2. Зафастрыгаваць бакавыя зрэзы на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну.

3. Застрачыць бакавыя зрэзы па левым баку на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну.

4. Выцягнуць ніткі зафастрыгавання. Прыпрасаваць бакавыя швы да поўнага прылягання.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая і роўна 10 см; машынныя строчкі роўныя; швы прыпрасаваны да поўнага прылягання.

§ 65. Апрацоўка верхняга зрэзу фіранкі шторнай стужкай

ПР Апрацоўка верхняга зрэзу фіранкі.

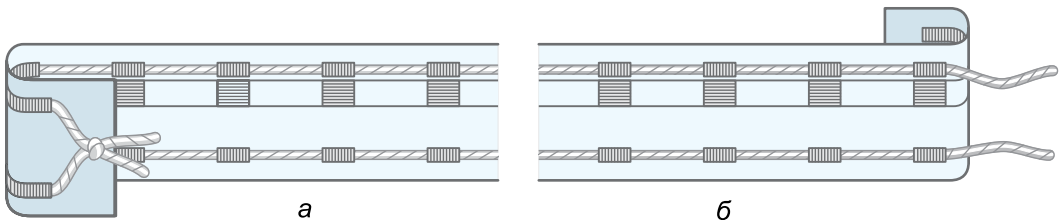
Ход работы

1. Падрыхтаваць шторную стужку:

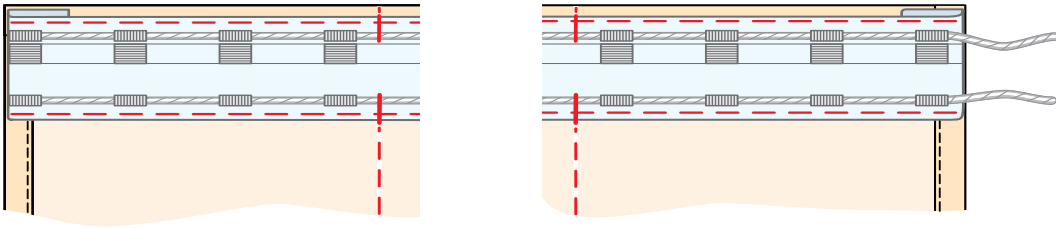
- з аднаго боку выцягнуць шнуры на левы бок, завязаць вузлом (мал. 76, а);
- з другога боку выцягнуць шнуры на правы бок, падагнуць зрэз стужкі на левы бок на 2 см (мал. 76, б);
- скласці стужку ў чатыры столкі і пазначыць кант-рольныя знакі на згібах.

2. Апрацаваць верхні зрэз фіранкі:

- пазначыць лінію падгіну фіранкі на правым баку тканіны на адлегласці 1 см ад верхняга зрэзу;

Мал. 76. Падрыхтоўка шторнай стужкі

Мал. 77. Апрацоўка верхняга зрэзу фіранкі шторавай стужкай

- зафастрыгаваць верхні зрэз на левы бок па пазначанай лініі;
- скласці стужку і верхні згіб фіранкі левымі бакамі ўнутр; сумясціць кантрольныя знакі на стужцы і на фіранцы, сашпіліць;
- нафастрыгаваць штораваю стужку на верхні падгін фіранкі з двух бакоў, размясціўшы стужку на 3 мм ніжэй за верхні згіб фіранкі (мал. 77);
- настрачыць штораваю стужку з чатырох бакоў на адлегласці 1—2 мм ад краёў, выканаўшы строчкі па шторавай стужцы.

3. Адпрасаваць фіранку. Выцягнуць ручныя шыўкі.

4. Выканаць зборку, сцягнуўшы канцы шнуроў да патрэбнай шырыні, звязаць іх вузлом і абрэзаць.

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі роўныя, выкананы на адлегласці 1—2 мм ад краёў стужкі; зборкі размеркаваны раўнамерна.

§ 66. Фартух з накладнымі кішэнямі

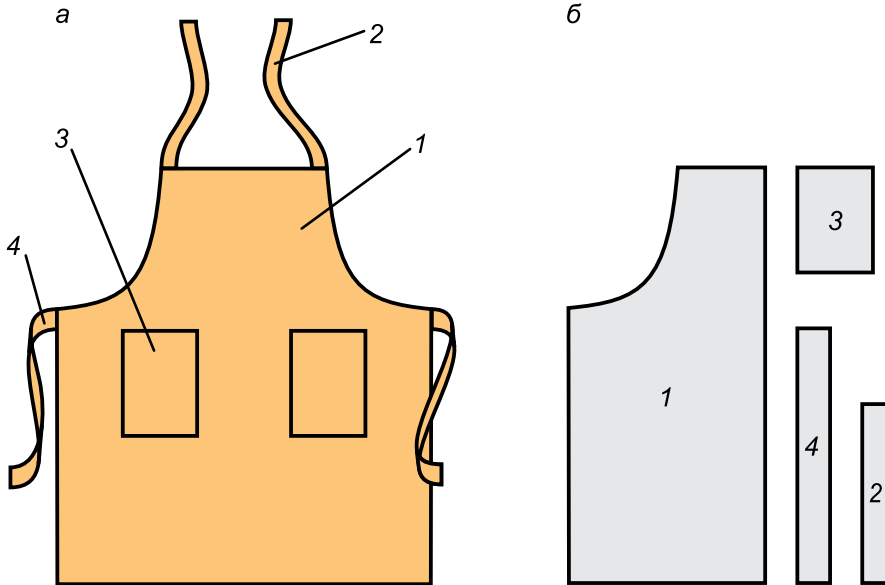
Фартух — абавязковы арыбут нацыянальнага беларускага жаночага строю. Многія стагоддзі фартухі выраблялі з ільняной або баваўнянай тканіны, аздаблялі карункамі, вышыўкай, складкамі.

І ў нашы дні пры вырабе фартухоў выкарыстоўваюць лён і бавоўну. Гэтыя тканіны валодаюць добрымі тэхналагічнымі ўласцівасцямі. Яны добра мыюцца, прасуюцца, дастаткова трывалыя.

Фартух надзяваюць для прыбірання памяшканняў, выканання работ на кухні, у майстэрні, на прышкольным участку. У залежнасці ад прызначэння выбіраецца тканіна, з якой будзе пашыты фартух, і яго мадэль (мал. 78).

Мал. 78. Мадэлі фартухоў:
а — фартух на поясе; б — фартух з нагруднікам; в — фартух суцэльнакроены

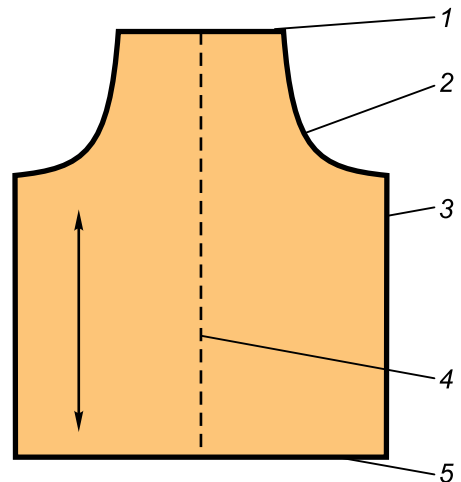

Мал. 79. Суцэльнакроены фартух з накладнымі кішэнямі (а — узор фартуха; б — дэталі выкрайкі): 1 — асноўная дэталі; 2 — шлейкі; 3 — кішэні; 4 — пояс

Мы будзем шыць суцэльнакроены фартух з накладнымі кішэнямі з баваўнянай тканіны (мал. 79).

На малюнку 80 паказаны зрэзы асноўнай дэталі фартуха і пазначана лінія сярэдзіны (падоўжны згіб).

Пры пашыве вырабу мы будзем прымяняць накладное шво з двума закрытымі зрэзамі

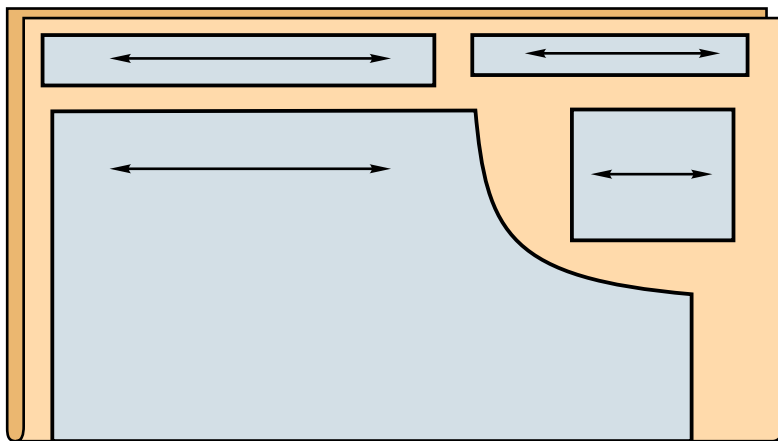
Мал. 80. Зрэзы крою фартуха: 1 — верхні зрэз; 2 — бакавы зрэз нагруднай часткі фартуха; 3 — бакавы зрэз ніжняй часткі фартуха; 4 — падоўжны згіб; 5 — ніжні зрэз

(для пояса, шлеек), з адным закрытым зрэзам (для кішэняў), а таксама падгінальнае шво з закрытым зрэзам (для верхняга, ніжняга і бакавых зрэзаў ніжняй часткі асноўнай дэталі) і падгінальнае шво з адкрытым зрэзам (для бакавых зрэзаў нагруднай часткі асноўнай дэталі, зрэз абкідваецца настаўнікам).

План работы па вырабе фартуха (па гатовай выкрайцы) складаецца з наступных этапаў:

1. Падрыхтаваць тканіну да раскрою.
2. Раскласці на тканіне дэталі выкрайкі, абвесці іх крэйдай, раскроіць тканіну.
3. Падрыхтаваць дэталі крою да апрацоўкі.
4. Выканаць пашыў вырабу.
5. Адпрасаваць, скласці выраб па стандарце.

Дэталі выкрайкі раскладваюць на падрыхтаваную тканіну. Пры гэтым спачатку на тканіне размяшчаюць асноўную дэталю фартуха. На тканіне, якая засталася, — пояс, шлейкі і кішэні. На малюнку 81 па-

Мал. 81. Раскладка дэталёў выкрайкі фартуха на тканіне

казана прыкладная раскладка дэталяў выкрайкі фартуха на тканіне шырынёй 80 см. Пры іншай шырыні тканіны і для другой выкрайкі раскладка можа адрознівацца.

1. Для чаго выкарыстоўваюцца фартухі?
2. З якіх тканін шыюць фартухі?
3. З якіх дэталяў складаецца фартух?
4. Назаві дэталі, якія раскладваюць на тканіне спачатку.
5. Разгледзь узор фартуха і назаві віды швоў, выкарыстаныя пры пашыве.
6. Ці згодзен ты, што фартухі для прыбірання памяшканняў і для прыгатавання ежы павінны быць рознымі?
7. З якіх тканін пашыты фартухі, якімі ты карыстаешся?

ПР Падрыхтоўка тканіны да раскрою.

Ход работы

1. Праверыць якасць тканіны.
2. Вызначыць правы і левы бакі тканіны.
3. Вызначыць напрамак падоўжнай ніткі.
4. Вымераць даўжыню і шырыню тканіны.
5. Прапрасаваць тканіну па падоўжнай нітцы.
6. Складзі тканіну па падоўжнай нітцы правым бокам унутр.
7. Выраўнаваць папярочны зрэз тканіны, сашпіліць.

ПР Раскладка дэталяў выкрайкі фартуха на тканіне і раскрой.

Ход работы

1. Раскладзі дэталі выкрайкі на тканіне. Прышпіліць.
2. Абвесці контуры дэталяў.
3. Адмераць шырыню прыпускаў на апрацоўку зрэзаў і правесці лініі з улікам прыпускаў:

- да верхняга зрэзу асноўнай дэталі — 20—30 мм, да бакавога зрэзу нагруднай часткі — 7—10 мм, да бакавых зрэзаў ніжняй часткі — 15—20 мм, да ніжняга зрэзу — 15—20 мм;
- да верхніх зрэзаў дэталю кішэняў — 20—30 мм, да бакавых і ніжняга зрэзаў — 10 мм.

4. Раскроіць тканіну па лініях прыпускаў.

5. Адкалоць дэталі выкрайкі. Акуратна скласці дэталі крою.

Патрабаванні да якасці работы: дэталі выразаны дакладна па лініях прыпускаў на апрацоўку зрэзаў; зрэзы роўныя, без надрэзаў.

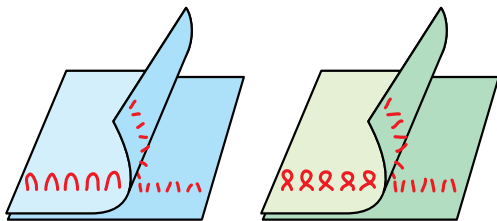

Па якіх лініях раскройваюць дэталі?

§ 67. Падрыхтоўка дэталю крою да апрацоўкі

Пры падрыхтоўцы дэталю крою да апрацоўкі часта патрабуецца перанесці контурныя лініі з адной дэталі на другую (або з аднаго боку тканіны на другі). Пераносяць контурныя лініі рознымі спосабамі:

1. З дапамогай шпілек. Дэталі сашпільваюць па контурных лініях. Пераварочваюць крой і праводзяць крэйдай лініі, утвораныя шпількамі. Затым па пазначаных крэйдай лініях на кожнай дэталі пракладваюць прамыя шыўкі.

Мал. 82. Капіравальныя строчки

2. Пракладваннем капіравальных строчак (мал. 82). Гэтыя строчки ўтвараюцца капіравальнымі шыўкамі.

Капіравальныя шыўкі — гэта прамыя шыўкі, пры выкананні якіх ніткі не зацягваюць. На паверхні тканіны ўтвараюцца петлі. Вышыня петляў 5—7 мм. Даўжыня шыўкоў 5—7 мм. Пасля выканання шыўкоў дэталі рассоўваюць, ніткі шыўкоў нацягваюцца. Іх разразаюць пасярэдзіне паміж дэталюмі. Такім чынам, з дапамогай разрэзаных шыўкоў кантурная лінія атрымліваецца адразу на дзвюх дэталюх.

Запомні!

Для лепшага счাপлення нітак з тканінай шыўкі выконваюць цыравальнымі або швейнымі ніткамі вялікай таўшчыні (№ 30—40).

капіравальныя шыўкі

1. Назаві спосабы перанясення ліній з адной дэталю на другую.
2. Як пераносяць кантурныя лініі з дапамогай шпілек?
3. Як пераносяць кантурныя лініі з дапамогай капіравальных шыўкоў?

II Выкананне капіравальных шыўкоў на ўзоры.

- Складзі дзве дэталі даўжынёй 20 см і шырынёй 10 см кожная левымі бакамі ўнутр, ураўнаваць зрэзы;
- пазначыць лінію сярэдыны;
- пракласці капіравальныя шыўкі па пазначанай лініі;
- рассунуць дэталі, нацягнуўшы ніткі шыўкоў;
- разрэзаць шыўкі пасярэдзіне паміж дэталюмі.

ПР Выкананне капіравальных шыўкоў на кроі кішэняў.

Ход работы

1. Складзі дэталі крою кішэняў правымі бакамі ўнутр.
2. Пазначыць лінію падгіну верхняга зрэзу кішэні.
3. Пракласці капіравальныя шыўкі.
4. Разрэзаць шыўкі.

ПР Падрыхтоўка дэталюў крою фартуха да апрацоўкі.

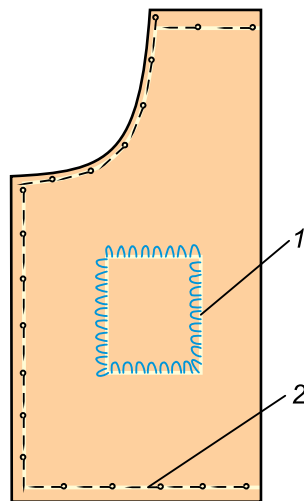
Ход работы

1. Вызначыць сярэдзіну асноўнай дэталі фартуха шляхам складання. Выканаць па лініі сярэдзіны прамыя шыўкі.

2. Пазначыць месца размяшчэння кішэняў.

3. Перанесці контурныя лініі кішэняў і асноўнай дэталі з аднаго боку дэталі на другі капіравальнымі шыўкамі або з дапамогай шпілек (мал. 83).

Патрабаванні да якасці работы: усе контурныя лініі перанесены правільна; прамыя шыўкі размяшчаюцца дакладна пасярэдзіне дэталі фартуха; ручныя шыўкі аднолькавыя.

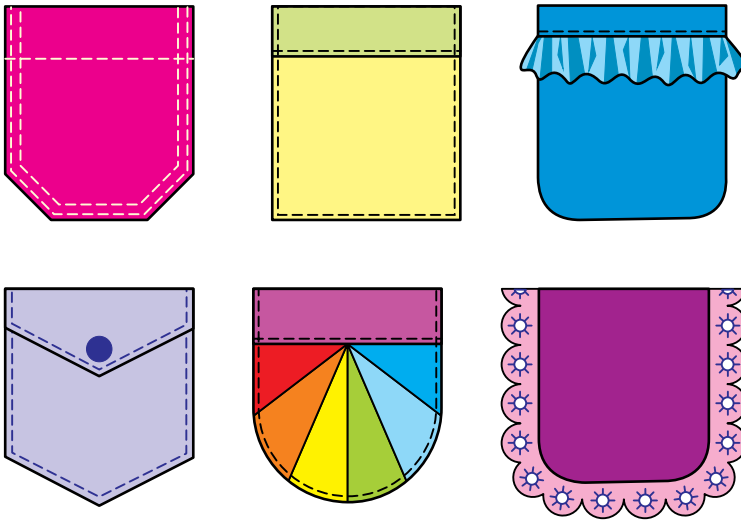
Мал. 83. Падрыхтоўка дэталюў крою да апрацоўкі:
1 — контурная лінія кішэняў;
2 — контурная лінія асноўнай дэталі

Назаві віды работ, якія выконваюць пры падрыхтоўцы дэталюў крою фартуха да апрацоўкі.

§ 68. Накладныя кішэні

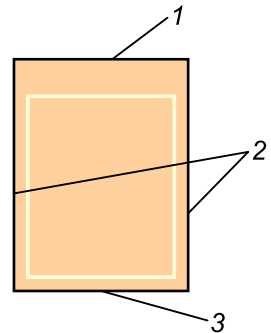
Кішэнь — гэта адна з дэталяў адзення. Кішэні служаць для часовага захоўвання дробных прадметаў і для ўпрыгожвання вырабу. Яны могуць быць выкраены з тканіны вырабу або з дэкарытыўнай тканіны. Калі кішэні настрочаны на выраб, то іх называюць **накладнымі** (мал. 84). Такія кішэні злучаюцца з вырабам накладным швом.

Мал. 84. Формы накладных кішэняў

Раскройваюць накладныя кішэні так, каб падоўжная нітка тканіны ішла ад верхняга зрэзу кішэні да ніжняга зрэзу (мал. 85). Малюнак тканіны на вырабе і на кішэнях павінен супадаць.

Мал. 85. Зрэзы ў кроі кішэні: 1 — верхні; 2 — бакавыя; 3 — ніжні

Паводле спосабу апрацоўкі верхняга зрэзу кішэні бываюць **простымі**, з адваротамі, з планкамі і іншымі відамі апрацоўкі. Упрыгожваюць накладныя кішэні дэкаратыўнымі строчкамі, складкамі, зборкамі, тасьмой, абшываннем, аплікацыяй, гузікамі, шыццём.

простая накладная кішэнь

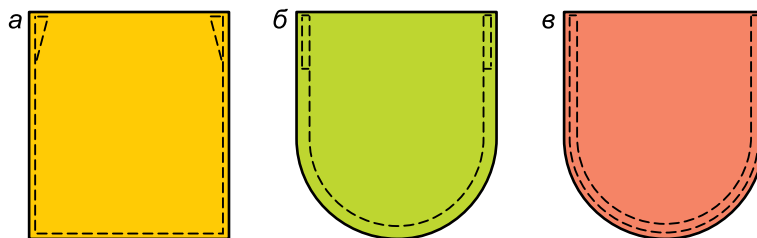

1. Разгледзь на сваім адзенні кішэні. Раскажы, што ты ў іх захоўваеш.
2. Назаві віды кішэняў па спосабе апрацоўкі верхняга зрэзу.
3. Пакажы і назаві зрэзы крою кішэні.
4. Якія віды аздаблення выкарыстоўваюць у накладных кішэнях?
5. На малюнку 85 пакажы напрамак падоўжнай ніткі ў дэталі крою кішэні.
6. Дай апісанне прапанаваных настаўнікам узораў накладных кішэняў па плане:
  - форма кішэні;
  - спосаб апрацоўкі верхняга зрэзу;
  - аздабленне кішэні.

§ 69. Апрацоўка прастай накладной кішэні. Злучэнне кішэняў з асноўнай дэталлю

Верхні зрэз кішэні апрацоўваюць падгінальным швом з закрытым зрэзам (шырыня шва ад 10 да 30 мм). На апрацоўку бакавых і ніжняга зрэзаў даюць прыпуск, роўны 10 мм. У кішэнях прамавугольнай формы прыпуск на апрацоўку зрэзаў падгінаюць на левы бок і зафастрыгоўваюць.

У кішэнях авальнай і фігурнай формы бакавыя і ніжнія зрэзы запрасоўваюць па шаблоне. Шаблон вы-

Мал. 86. Спосабы злучэння кішэні з вырабам

разаюць са шчыльнай паперы або тонкага кардону па размеры кішэні ў гатовым выглядзе.

Месца размяшчэння накладной кішэні на дэталі вырабу пазначаюць прамымі шыўкамі. Апрацаваную кішэнь накладваюць на выраб па разметцы, сашпільваюць і нафастрыгоўваюць. Злучыць кішэнь з вырабам можна трыма спосабамі:

- настрачыць на асноўную дэталю машынай строчкай па краі падгіну (мал. 86, а);
- настрачыць на асноўную дэталю машынай строчкай, размешчанай на адлегласці 4—5 мм ад падгіну (мал. 86, б);
- злучыць з асноўнай дэталлю дзвюма строчкамі (па краі падгіну і на адлегласці 3—4 мм ад першай строчки) (мал. 86, в).

Настрочваюць кішэні на выраб ніткамі пад колер тканіны або кантраснага колеру. Верхнія вуглы кішэняў замацоўваюць двойной строчкай або строчкай у выглядзе трохвугольніка ці прамавугольніка.

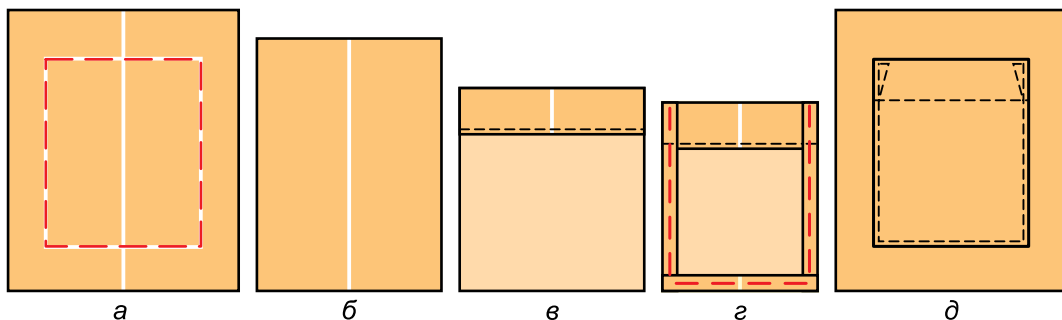
1. Якім спосабам апрацоўваюць верхні зрэз простаї кішэні?
2. Назаві велічыню прыпуску на апрацоўку верхняга зрэзу.
3. Назаві велічыню прыпуску на апрацоўку бакавых і ніжняга зрэзаў.
4. На які бок зафастрыгоўваюць бакавыя і ніжні зрэзы кішэні?

5. Назаві спосабы злучэння кішэні з вырабам.
6. Як падбіраюць ніткі для настрочвання кішэні?
7. Як замацоўваюць верхнія вуглы кішэняў?

ПР Апрацоўка простаі накладной кішэні прамавугольнай формы на ўзоры.

Ход работы

1. Выкраіць па лякале асноўную дэталі і кішэнь.
2. Складзі асноўную дэталі па падоўжнай нітцы, пазначыць лінію згібу. Разгарнуць, правесці крэйдай па правым баку тканіны кантрольную лінію сярэдзіны.
3. Пазначыць крэйдай на асноўнай дэталі месца размяшчэння кішэні, сумясціўшы кантрольныя лініі на асноўнай дэталі і на шаблоне. Пракладзі прамыя шыўкі (мал. 87, а).
4. Складзі дэталі кішэні па падоўжнай нітцы, пазначыць лінію згібу. Разгарнуць, правесці крэйдай па правым баку тканіны кантрольную лінію сярэдзіны (мал. 87, б).
5. Апрацаваць верхні зрэз кішэні падгінальным швом з закрытым зрэзам (мал. 87, в). Шырыня шва 1—3 см.
6. Зафастрыгаваць бакавыя і ніжні зрэзы кішэні на левы бок (мал. 87, г).

Мал. 87. Выраб кішэні і яе злучэнне з асноўнай дэталлю

7. Накласці кішэню на асноўную дэталю, сумясціўшы кантрольныя лініі, сашпіліць, нафастрыгаваць.

8. Настрачыць кішэню па бакавых і ніжнім краях. Шырыня шва 2—3 мм.

9. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць (мал. 87, *д*).

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі роўныя; замацаванне выканана ў выглядзе трохвугольніка або двайной строчкай; ніткі падабраны пад колер тканіны.

§ 70. План работы па пашыве фартуха

Работу па пашыве фартуха праводзяць па наступным плане:

1. Апрацаваць накладныя кішэні.
2. Злучыць кішэні з фартухом (настрачыць кішэні).
3. Апрацаваць шлейкі.
4. Апрацаваць пояс.
5. Апрацаваць бакавыя зрэзы нагруднай часткі фартуха.
6. Апрацаваць верхні зрэз фартуха.
7. Апрацаваць бакавыя зрэзы ніжняй часткі фартуха.
8. Апрацаваць ніжні зрэз фартуха.
9. Адпрасаваць гатовы выраб, скласці па стандарце.

ПР Апрацоўка накладных кішэняў фартуха.
У вырабляемым фартуху неабходна апрацаваць дзве простыя накладныя кішэні.

Ход работы

1. Апрацаваць верхнія зрэзы кішэняў падгінальным швом з закрытым зрэзам.

2. Зафастрыгаваць бакавыя і ніжні зрэзы кішэняў на левы бок. Шырыня падгіну 1 см.

3. Прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: абедзве кішэні аднолькавыя (праверыць накладваннем); машынная строчка роўная; кішэні добра прыпрасаваны.

ПР Злучэнне кішэняў з фартухом.

Ход работы

1. Накласці апрацаваныя дэталі кішэняў на асноўную дэталю фартуха па лініях разметкі, сашпіліць.

2. Нафастрыгаваць кішэні на фартух.

3. Настрачыць кішэні. Шырыня шва 2—3 мм.

4. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць кішэні.

Патрабаванні да якасці работы: кішэні размешчаны дакладна па лініях разметкі; машыннымі строчкамі роўныя; замацаванні выкананы правільна; шырыня шва настрочвання аднолькавая на абедзвюх кішэнях; кішэні добра прыпрасаваны.

§ 71. Апрацоўка шлеек і пояса

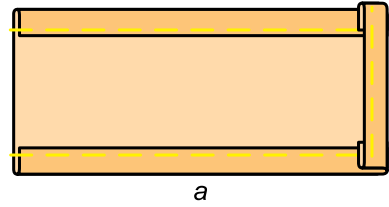
Шлейкі і пояс — парныя дэталі. Яны апрацоўваюцца накладным швом з закрытымі зрэзамі.

ПР Апрацоўка шлеек і пояса.

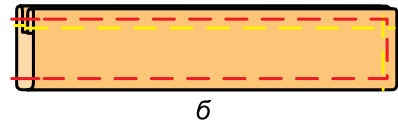
Ход работы

1. Падагнуць верхні і бакавыя зрэзы кожнай дэталі на левы бок на 10 мм. Зафастрыгаваць на адлегласці 5 мм ад падагнутых краёў (мал. 88, а).

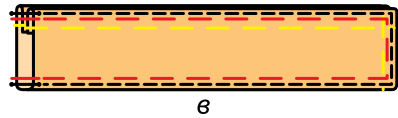
2. Складзі кожную дэталю удоўж левым бокам унутр, ураўнаваць згібы. Сфастрываваць край дэталю на адлегласці 3—4 мм ад згібаў (мал. 88, а).

3. Выканаць машынныя строчкі на адлегласці 1—2 мм ад краёў кожнай дэталі з трох бакоў (мал. 88, б).

4. Выцягнуць ручныя шыўкі. Прыпрасаваць дэталі.

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі роўныя; шырыня дэталю аднолькавая па ўсёй даўжыні (правярыць шляхам складання дэталю); парныя дэталі маюць аднолькавую шырыню і даўжыню (правярыць шляхам накладання дэталю); дэталі прыпрасаваны.

Мал. 88. Апрацоўка шлеек і пояса

1. Якім швом апрацоўваюць шлейкі, пояс?
2. На якой адлегласці зафастрываюць зрэзы шлеек і пояса?
3. На якой адлегласці ад краёў шлеек і пояса выконваюць строчкі?
4. Раскажы аб парадку апрацоўкі дэталю пояса і шлеек.

§ 72. Апрацоўка зрэзаў фартуха

Бакавыя зрэзы нагруднай часткі фартуха апрацоўваюць падгінальным швом з адкрытым зрэзам. Шырыня шва 7—10 мм. Бакавыя зрэзы павінны быць папярэдне абкіданы.

Верхні зрез фартуха апрацоўваюць падгінальным швом з закрытым зрэзам. Пры гэтым шлейкі злучаюць з асноўнай дэталлю.

У ніжняй частцы фартуха апрацоўваюць ніжні і бакавыя зрэзы. Для іх апрацоўкі прымяняюць падгінальнае шво з закрытым зрэсам. Пры апрацоўцы бакавых зрэзаў часткі пояса злучаюць з фартухом.

ПР Апрацоўка бакавых зрэзаў нагруднай часткі фартуха.

Ход работы

1. Падагнуць зрэзы па контурнай лініі на левы бок, прыпрасаваць, зафастрыгаваць.

2. Застрачыць бакавыя зрэзы, павялічыўшы даўжыню шыўка да 3—4 мм. Аздабляльную строчку выканаць на адлегласці 2—3 мм ад згібу (мал. 89).

3. Выцягнуць ніткі зафастрыгання, прыпрасаваць.

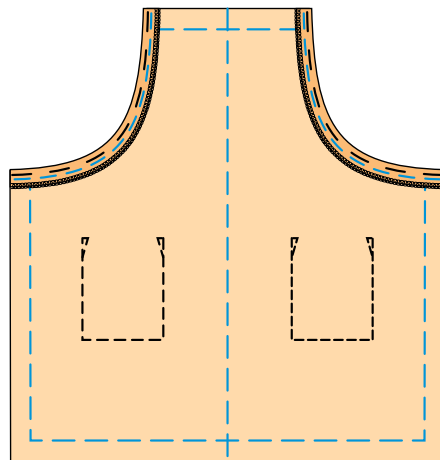
Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая; машынная строчка роўная; аздабляльная строчка выканана на адлегласці 2—3 мм ад згібу.

ПР Апрацоўка верхняга зрэзу фартуха.

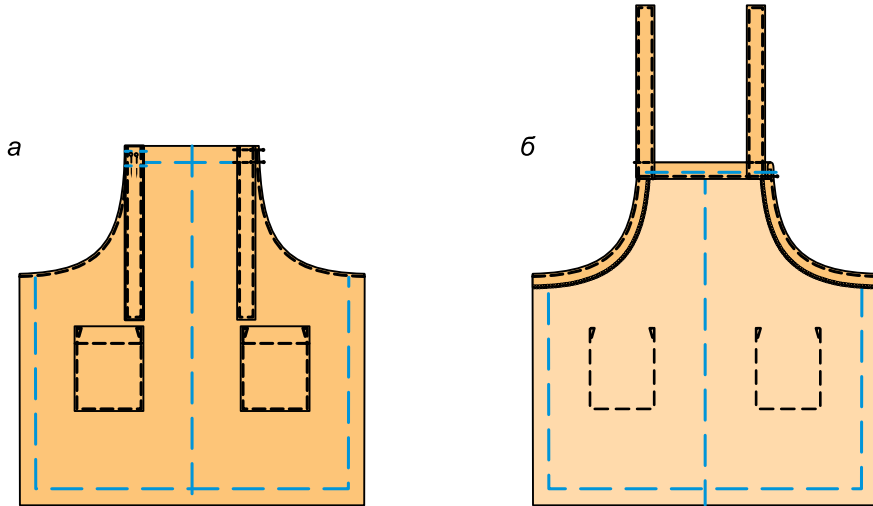
Ход работы

1. Накласці шлейкі на правы бок фартуха. Ураўнаваць край шлеек і бакавыя край нагруднай часткі фартуха, сашпіліць (мал. 90, а).

2. Нафастрыгаваць і настрачыць шлейкі на дэталю фартуха дзвюма строчкамі. Першую строчку пракласці

Мал. 89. Апрацоўка бакавых зрэзаў нагруднай часткі фартуха

Мал. 90. Апрацоўка верхняга зрэзу з адначасовым злучэннем шлеек

на адлегласці 7 мм ад зрэзаў, другую — па лініі падгіну верхняга зрэзу.

3. Зафастрыгаваць прыпуск на падгін на левы бок па лініі падгіню. Падагнуць адкрыты зрэз унутр на 7 мм, зафастрыгаваць і застрачыць (мал. 90, б). Шырыня шва 2—3 мм.

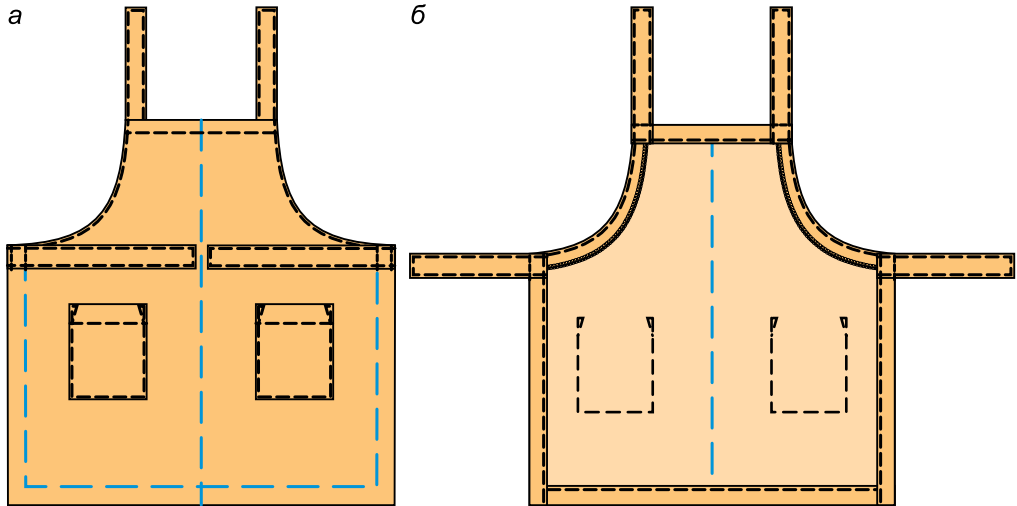
4. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіню аднолькавая; машынныя строчкі роўныя; край шлеек і бакавыя край фартуха сумяшчаюцца; вільготна-цёплавая апрацоўка выканана якасна.

ПР Апрацоўка зрэзаў ніжняй часткі фартуха.

Ход работы

1. Накласці часткі пояса на правы бок фартуха. Ураўнаваць зрэзы пояса і бакавыя зрэзы фартуха,

Мал. 91. Апрацоўка зрэзаў фартуха падгінальным швом з закрытым зрэзам

сашпіліць. Нафастрыгаваць і настрачыць часткі пояса дзвюма строчкамі. Першую строчку пракласці на адлегласці 5—7 мм ад зрэзаў, другую — па контурнай лініі. Настрочванне выканаць двайной адваротнай строчкай (мал. 91, а).

2. Падагнуць ніжні зрэз на левы бок двойчы. Першы падгін на адлегласці 5—7 мм, другі — па контурнай лініі, сашпіліць, зафастрыгаваць.

3. Выканаць машынную строчку на адлегласці 2—3 мм ад унутранага падгіну ніжняга зрэзу.

4. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

5. У такой жа паслядоўнасці апрацаваць бакавыя зрэзы (мал. 91, б).

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгінаў аднолькавая; шырыня швоў аднолькавая па ўсіх баках дэталі; машынныя строчки роўныя; канцы строчак замацаваны; прасаванне выканана якасна.

ПР Канчатковая апрацоўка фартуха.

Ход работы

1. Выдаліць усе ручныя шыўкі, вытворчае смецце (канцы нітак, валокны).
2. Праверыць якасць гатовага вырабу.
3. Адпрасаваць і скласці фартух.

ДОГЛЯД АДЗЕННЯ**§ 73. Спосабы догляду вырабаў з шарсцяных і шаўковых тканін**

Адзенне з шарсцяных і шаўковых тканін у працэсе нашэння можа губляць форму, забруджвацца. Каб правільна вызначыць парадак догляду адзення, трэба ведаць, з якой тканіны яно пашыта. Вызначыць гэта можна па знешнім выглядзе, навобмацак або па этыкетцы. На этыкетках таксама размяшчаюць сімвалы па доглядзе вырабу. Усе сімвалы (гл. форзац 1) падзяляюцца на пяць груп: мыццё, адбельванне, прасаванне, хімчыстка, сушка.

Сродкі для мыцця вырабаў з шарсцяных, шаўковых і сінтэтычных тканін у асноўным вадкія і гелепадобныя. Яны не выклікаюць пашкоджвання валокнаў. Універсальныя мыйныя сродкі пры тэмпературы 30 °С таксама могуць выкарыстоўвацца для мыцця вырабаў з шэрсці, шоўку, тканін з дабаўленнем штучных валокнаў. На ўпакоўцы мыйнага сродку ёсць указанні аб тым, якую колькасць парашку або вадкасці

неабходна выкарыстоўваць на 10 л вады. Колькасць мыйнага сродку залежыць і ад ступені забруджанасці вырабу.

Вырабы з шэрсці і шоўку з дабаўленнем штучных валокнаў у працэсе нашэння назапашваюць зарады статычнай электрычнасці. У выніку гэтага адзенне «іскрыць», прыліпае да цела. Каб зняць зарады, вырабы падвяргаюць **антыстатычнай апрацоўцы**. Пры мыцці або ў час паласкання ў ваду дабаўляюць вадкія антыстатычныя прэпараты. Могуць быць выкарыстаны антыстатычныя прэпараты ў выглядзе аэразоляў. Іх наносяць на паверхню сухога чыстага вырабу метадам распылення.

Пры мыцці вырабаў з шоўку і шэрсці з дабаўленнем штучных валокнаў іх апускаюць у мыльны раствор і некалькі разоў злёгка сціскаюць, не выкручваючы. Моцна церці вырабы з шэрсці і шоўку нельга. Гэта прыводзіць да пагаршэння іх знешняга выгляду. Палошчуць вырабы ў некалькіх водах адной і той жа тэмпературы. Змяненне тэмпературы прыводзіць да ўсадкі тканіны. У цяперашні час выпускаюцца спецыяльныя вадкія мыйныя сродкі для далікатнага мыцця вырабаў з шоўку і шэрсці. Аднаўленню валокнаў і колеру вырабу садзейнічае выкарыстанне кандыцыянераў.

Вымытыя вырабы з шэрсці і шоўку не рэкамендуецца выкручваць. Іх закручваюць у махровы ручнік або прасціну для выдалення лішкавай вільгаці. Для сушкі вырабы развешваюць на плечкі або раскладваюць на роўнай гарызантальнай паверхні.

У хатніх умовах можна мыць сукенкі, спадніцы, блузкі. Касцюмы і паліто лепш здаваць у хімчыстку. Хімчыстка мае перавагі перад мыццём: адзенне захоўвае свой колер, не адбываецца ўсадка вырабу, захоўваецца яго першапачатковая форма. На прадпрыемствах хімчысткі адзенне апрацоўваецца ў спецыяльных машынах.

Для аднаўлення першапачатковай формы вымытае адзенне падвяргаюць вільготна-цеплавой апрацоўцы. Шарсцяныя і шаўковыя тканіны нельга перасушваць, інакш іх цяжка распрасаваць. Прасуюць шарсцяныя і шаўковыя тканіны ў вільготным стане праз прапра-савальнік да поўнага высыхання. Каб не сапсаваць выраб, трэба выбіраць рэкамендаваную тэмпературу нагрэву праса. Адпаведны сімвал пазначаны на этыкетцы вырабу.

Пры прасаванні вырабаў трэба сачыць за тым, каб падэшва праса была чыстай. Калі на ёй засталіся варсінькі валакна, прасаванне неабходна спыніць. Трэба даць прасу астыць, а затым ачысціць падэшву ад забруджвання. Для чысткі прымяняюць сінтэтычныя мыйныя сродкі. Спачатку падэшву праса злёгка змочваюць, затым анучкай з парашком ачышчаюць яе. Пасля гэтага парашок змываюць і насуха выціраюць падэшву праса.

антыстатычная апрацоўка

1. Пазнаёмся з сімваламі па доглядзе вырабаў на іх этыкетках. Вызначы з дапамогай настаўніка, што яны азначаюць.

2. Назаві мыйныя сродкі, якія выкарыстоўваюцца для мыцця вырабаў з шэрсці і шоўку.
3. Як праводзіцца антыстатычная апрацоўка вырабаў?
4. Якія патрабаванні трэба выконваць пры вільготна-цеплавой апрацоўцы вырабаў з шэрсці і шоўку?

ПР Падбор мыйных сродкаў.

Ход работы

1. Разгледзець прапанаваныя настаўнікам вырабы, вызначыць месцы і ступень забруджвання.
2. Знайсці на левым баку вырабу сімвалы па доглядзе, назваць значэнне гэтых сімвалаў.
3. Вызначыць спосабы догляду.
4. Падабраць мыйныя сродкі для вырабаў з шэрсці і шоўку (з прапанаваных настаўнікам).

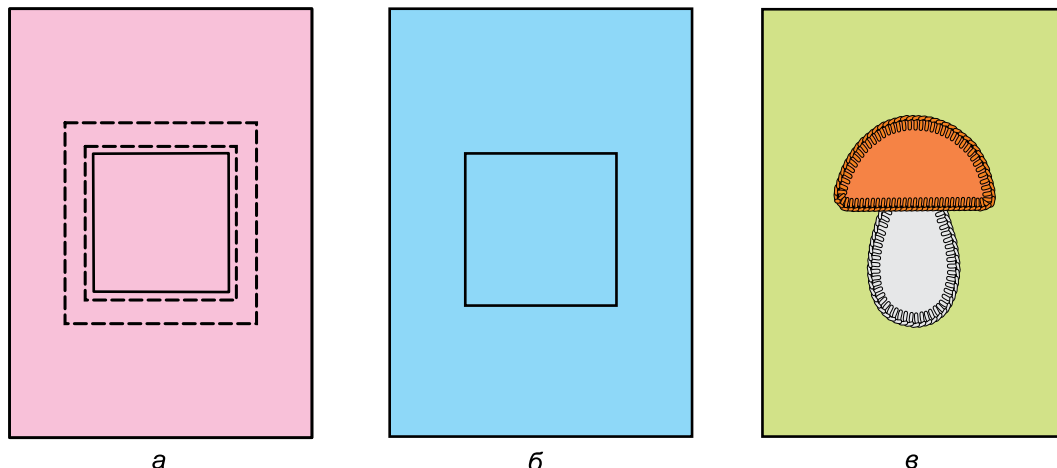
§ 74. Накладанне латы

Часам тканіна, з якой пашыта адзенне, пашкоджваецца або зношваецца. Каб схаваць месца пашкоджання тканіны, выкарыстоўваюць лату.

Для латы пажадана выкарыстоўваць тканіну, з якой пашыта рэч. Калі такой тканіны няма, то падбіраюць тканіну, падобную па колеры і таўшчыні.

Пры раскроі латы з тканіны з малюнкам трэба сумяшчаць малюнак на тканіне вырабу і дэталі латы. Выраб і лата павінны мець адзін напрамак падоўжнай ніткі. Ніткі таксама падбіраюць па колеры і таўшчыні тканіны.

Па форме латы могуць быць круглымі, авальнымі, прамавугольнымі, квадратнымі. Латы могуць быць вы-

а

б

в

Мал. 92. Віды і спосабы накладання лат:

а — накладным швом; б — сшывальным швом; в — аплікацыяй

кананы з дапамогай накладнога (мал. 92, а) або сшывальнага (мал. 92, б) шва.

Адзенне, якое патрабуе рамонту, павінна быць вымыта і адпрасавана. У канцы работы месца рамонту прасуюць, а выраб складваюць.

Накладанне лат можна выконваць з дапамогай ручных шыўкоў — косых абкідных або пяцельных. Прымяненне швейнай машыны для выканання рамонту адзення значна паскарае работу і робіць яе больш лёгкай.

Для рамонту адзення са шчыльных або тоўстых тканін прымяняюць латы ў выглядзе аплікацый. Лату можна выразаць у выглядзе геаметрычнай фігуры, лісточка, грыбочка (мал. 92, в), цацкі і г. д. Такія латы адначасова могуць служыць упрыгажэннем. Прымацоўваюць аплікацыю накладным швом пры дапамозе

машынных строчак, а таксама ручнымі пяцельнымі шыўкамі. Машыннымя і ручнымя строчкі пракладваюць па контуры латы.

Матэрыялам для аплікацыі можа быць шчыльная тканіна, якая не асыпаецца, скура, замша. Выбар матэрыялу залежыць ад валакністага складу тканіны адзення, якое рамантуецца.

1. Для чаго на выраб накладваюць лату?
2. З якой тканіны раскройваюць лату?
3. Якой формы бываюць латы?
4. Як улічваюць напрамак падоўжнай ніткі і наяўнасць малюнка на тканіне пры раскоі латы?
5. Назаві спосабы накладання лат.

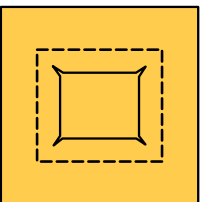

ПР Накладанне латы накладным швом па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Падрыхтаваць месца рамонту (падрэзаць краі вакол пашкоджанага месца ў форме прамавугольніка), вызначыць напрамак падоўжнай ніткі
2		Выкраіць дэталю латы, у два разы большую за адтуліну, з улікам напрамку падоўжнай ніткі. Зрэзаць ражкі латы
3		Падагнуць на 5 мм і запрасаваць зрэзы латы на правы бок, зафастрыгаваць

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
4		Накласці падрыхтаваную лату правым бокам на левы бок вырабу, сашпіліць, нафастрыгаваць
5		Настрачыць лату на выраб на адлегласці 1—2 мм ад падгіну латы. Выцягнуць ніткі фастрыгі
6		Зрабіць надсечкі ў вуглах адтуліны з правага боку
7		Падагнуць надрэзаныя зрэзы ўнутр і запрасаваць, прыфастрыгаваць каля падгіну
8		Выканаць машынную строчку на адлегласці 1—2 мм ад падгіну. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць лату

Патрабаванні да якасці работы: лата не сцягвае тканіну; напрамкі падоўжных нітак латы і вырабу супадаюць; машынныя строчкі роўныя; шырыня шва аднолькавая; лата адпрасавана якасна.

ПР Накладанне латы ў выглядзе аплікацыі накладным швом.

Ход работы

1. Падрыхтаваць месца рамонту. Пры неабходнасці выканаць рамонт у месцы разрыву косымі шыўкамі, прыпрасаваць.

2. Выбраць шаблон для латы. Накласці яго на правы бок матэрыялу для латы, абвесці, выказаць так, каб сляды контуру засталіся на выпадках матэрыялу.

3. Накласці дэталі латы левым бокам на правы бок вырабу ў месцы рамонту, нафастрыгаваць, настрачыць па контуры. Шырыня шва 1—2 мм. Выцягнуць ніткі фастрыгі.

Патрабаванні да якасці работы: матэрыял для аплікацыі падабраны правільна; настрочванне дэталі выканана акуратна; лата выглядае прыгожа.

МАТЭРЫЯЛАЗНАЎСТВА

§ 75. Штучныя і сінтэтычныя тканіны

У 7-м класе мы даведаліся аб штучным шоўку, а цяпер пазнаёмімся з некаторымі сінтэтычнымі валокнамі і тканінамі з іх — капронам, лаўсанам, нітронам. Сінтэтычныя валокны звычайна атрымліваюць з прадуктаў перапрацоўкі каменнага вугалю, нафты і прыроднага газу.

Валокны **капрону** маюць гладкую бліскучую паверхню, добра змочваюцца вадой, хутка сохнуць. Ужо пры тэмпературы 65 °С капрон губляе моцнасць, таму прасаванне вырабы з капрону трэба асцярожна. На прасе павінен быць устаноўлены самы нізкі тэмпературны рэжым (адзін кружок). Пры гарэнні валакно капрону плавіцца, пры астыванні на канцы ўтвараецца цвёрды цёмны шарык.

Валокны капрону моцныя, устойлівыя да зносу, маюць неакрэслена вялікую даўжыню. З капронавых нітак вырабляюць лёгкія тканіны, трыкатаж, карункі, стужкі, тасьму. У сумесі з шэрсцю і бавоўнай капронавае валакно ідзе на выраб плаццевых, касцюмных і палітовых тканін.

Валокны **лаўсану** маюць гладкую матавую паверхню. Яны моцныя, устойлівыя да зносу, не скамечваюцца. У полімі спачатку плавяцца, потым павольна гараць жаўтаватым полімерам, выдзяляючы чорную сажу. Пасля астывання ўтвараецца чорны шарык.

У чыстым выглядзе лаўсан прымяняюць для вырабу швейных нітак, карункаў, ворсу штучнага футра, дываноў. З валакнаў лаўсану ў сумесі з шэрсцю, бавоўнай, ільном, вісказой вырабляюць плаццевыя тканіны, тканіны для пашыву ніжняй бялізны, гальштукаў.

Валокны **нітрону** пушыстыя, матавыя, на выгляд нагадваюць шэрсць, таму іх называюць «штучнай шэрсцю». Моцнасць

і ўстойлівасць да зносу ў нітрон у ніжэйшай, чым у капрону і лаўсану. Гараць валокны нітрон у ўспышкамі, выдзяляючы вялікую колькасць сажы. Пасля астывання ўтвараецца наплыў, які можна раздавіць пальцамі.

У чыстым выглядзе нітрон прымяняюць для вырабу трыкатажных вырабаў: світараў, жакетаў, хустак. Валакно нітрон ідзе таксама на выраб штучнага футра з пушыстым ворсам. З валокнаў нітрон у сумесі з шэрсцю, віскозай, бавоўнай вырабляюць плаццевыя і касцюмныя тканіны.

Сінтэтычныя тканіны адрозніваюцца гладкасцю і высокай моцнасцю. Яны ўстойлівыя да зносу, лёгка мыюцца, хутка сохнуць. Пасля мыцця часта не патрабуюць прасавання.

Недахопы сінтэтычных тканін: слізганне, асыпальнасць, рассоўванне нітак. Гэтыя тканіны складаныя ў пашыве. Слізганне слаёў тканіны пры насціланні ўскладняе раскрой. У час пашыву па швах утвараюцца зборкі, таму пры апрацоўцы тканіну трэба злёгка нацягваць. З-за высокай асыпальнасці зрэзаў іх трэба адразу пасля раскрою абкідваць.

Баваўняныя, шарсцяныя, шаўковыя тканіны змяняюць свае ўласцівасці, калі яны выраблены з дабаўленнем сінтэтычных валокнаў. Баваўняныя тканіны з дабаўленнем валокнаў капрону становяцца больш моцнымі. Тканіны з шэрсці з дабаўленнем капронавых валокнаў становяцца больш устойлівымі да зносу. Тканіны з шэрсці з лаўсанам зусім мала скамечваюцца, вельмі моцныя, амаль не даюць усадку пры мыцці.

Пры пашыве вырабаў з гэтых тканін узнікаюць некаторыя цяжкасці. Тканіны з шэрсці з лаўсанам сцягваюцца па шве, таму пры шыцці тканіну трэба злёгка расцягваць. Гэтыя тканіны жорсткія, таму форму вырабу надаюць з дапамогай вытачак і складак. Тканіны з лаўсанам баяцца моцнага ўвільгатнення і награвання.

Шарсцяныя тканіны з нітронам адрозніваюцца моцнасцю, скамечваюцца нязначна, добра захоўваюць запрасаваныя складкі. Недахопы такіх тканін — значная ўсадка пры намочванні і асыпальнасць.

Многія шаўковыя тканіны таксама выпрацоўваюць з прымяненнем сінтэтычных нітак. Гэта павялічвае іх устойлівасць да зносу, паляпшае здольнасць захоўваць форму. Да недахопаў гэтых тканін адносяцца значная асыпальнасць зрэзаў і ўсадка пры намочванні.

Усе вырабы з сінтэтычных тканін або з тканін з дабаўленнем сінтэтычных валокнаў **электрызуюцца** пры нашэнні. Гэта выяўляецца ў тым, што тканіна прыліпае да цела, часам назіраецца трэск і іскрэнне. Зняць гэтыя з'явы можна з дапамогай вадкіх і аэразольных **антыстатыкаў**.

капрон, лаўсан, нітрон, антыстатык

1. Успомні, з чаго атрымліваюць штучны шоўк.
2. З чаго атрымліваюць сінтэтычныя валокны?
3. Якія тканіны атрымліваюць з сінтэтычных валокнаў?
4. Назаві ўласцівасці валокнаў капрону, лаўсану, нітрону.
5. Якія тканіны вырабляюць з капронавых нітак?
6. Якія асаблівасці маюць тканіны з шэрсці з лаўсанам?
7. Успомні асаблівасці шаўковых тканін з сінтэтычнымі валокнамі.
8. Назаві тэхналагічныя ўласцівасці сінтэтычных тканін, якія трэба ўлічваць пры пашыве вырабаў з іх.

§ 76. Дэфекты тканін

Існуюць розныя **ткацкія дэфекты** тканін. Яны могуць узнікнуць з-за нізкай якасці пражы, разладкі механізмаў і па іншых прычынах. Да ткацкіх дэфектаў адносяць: пропуск адной ці некалькіх нітак асновы або ўтку, перапляценне дзвюх нітак асновы або ўтку замест адной, абрыў нітак асновы або ўтку, збіты малюнак ткацкага перапляцення, масляныя і іншыя плямы на тканіне. Дэфекты могуць узнікаць на невялікім участку тканіны або праходзіць па ўсім палатне ўздоўж або ўпоперак.

Пры канчатковай апрацоўцы тканіны таксама могуць узнікнуць розныя дэфекты. Напрыклад, дэфекты тканіны пры фарбаванні і нанясенні пячатнага малюнка. Іх з'яўленне залежыць ад падрыхтоўкі фарбавальніку, яго гушчыні і чысціні, ад спраўнасці абсталявання, падрыхтоўкі тканіны да фарбавання. Пры аглядзе тканіны перад раскромом можна сустрэць наступныя дэфекты: розныя адценні тканіны, невыразнае адбіццё малюнка, палосы на тканіне з-за нераўнамернага нанясення фарбавальніку, перакос пячатнага малюнка, зрух асобных дэталей малюнка і інш.

Калі дэфекты ткацтва, фарбавання, нанясення пячатнага малюнка сустракаюцца на невялікім участку тканіны, то пры раскладцы выкрайкі на тканіне іх можна абысці.

ткацкія дэфекты

1. Чаму тканіну перад раскромом трэба аглядаць з правага боку?
2. Назаві ткацкія дэфекты.
3. Якія дэфекты фарбавання і нанясення пячатнага малюнка могуць быць на тканіне?

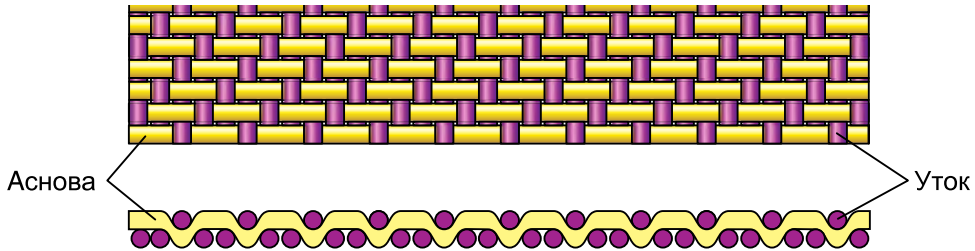
LP Вызначэнне дэфектаў тканін.

Ход работы

1. Разгледзець узоры тканін.
2. Вызначыць па ўзорах ткацкія дэфекты.
3. Знайсці тканіны з дэфектамі фарбавання.
4. Выканаць раскладку выкрайкі фартуха на тканіне, абышоўшы дэфекты.

§ 77. Саржавае перапляценне

Саржавае перапляценне адносяць да простых відаў ткацкіх перапляценняў. Пры гэтым перапляценні ніткі асновы перакрываюць дзве ніткі ўтку праз адну нітку (мал. 93).

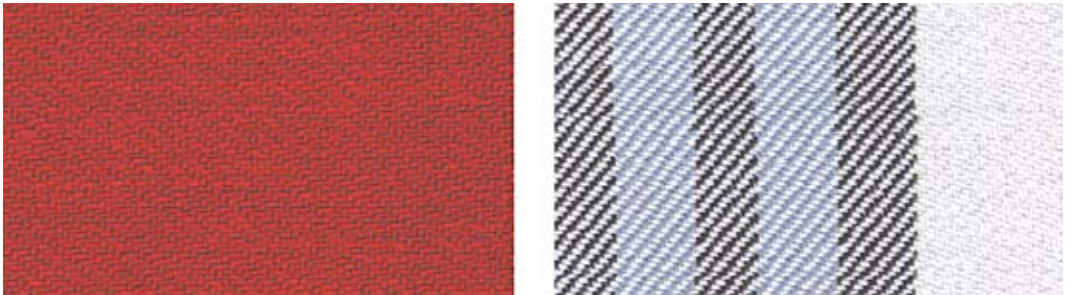
Мал. 93. Саржавае перапляценне

На правым баку тканіны ўтвараецца малюнак у выглядзе рубчыка, які ідзе ў косым напрамку палатна тканіны. Напрамак рубчыка можа быць злева направа і справа налева (мал. 94).

Саржа бывае двух відаў: уточная і асноўная. Ва **ўточнай саржы** на правым баку пераважаюць ніткі ўтку. Гэтым перапляценнем выпрацоўваюць паўшарсцяныя тканіны, якія маюць баваўняную аснову і шарсцяны ўток.

У **асноўнай саржы** на правым баку тканіны пераважаюць ніткі асновы. Гэтым перапляценнем выпрацоўваюць паўшаўковыя тканіны, якія маюць шаўковую аснову і баваўняны ўток.

Саржавым перапляценнем вырабляюць некаторыя баваўняныя, шаўковыя, шарсцяныя тканіны. Тканіны саржавага перапляцення мяккія, моцна расцягваюцца па косым напрамку, добра драпіруюцца. Іх зрэзы характарызуюцца вялікай асыпальнасцю. У параўнанні з тканінамі палатнянага

Мал. 94. Лініі саржы

перапляцення яны больш шчыльныя, тоўстыя, цяжкія, менш моцныя (табл. 7).

Табліца 7. Уласцівасці тканін з рознымі відамі перапляцення нітак

Уласцівасць	Перапляценне нітак у тканіне		
	палатнянае	сацінавае	саржавае
Моцнасць	высокая	сярэдня	нізкая
Асыпальнасць нітак	нізкая	высокая	сярэдня
Расцяжнасць	нізкая	сярэдня	высокая
Мяккасць	сярэдня	вельмі высокая	высокая
Драпіравальнасць	сярэдня	вельмі высокая	высокая
Слізганне	няма	нізкае	высокае

Тканіны з рознымі відамі перапляцення нітак валодаюць не толькі рознымі ўласцівасцямі, але і рознымі прыметамі (табл. 8).

Табліца 8. Прыметы тканін з рознымі відамі перапляцення нітак

Прымета	Перапляценне нітак у тканіне		
	палатнянае	сацінавае	саржавае
Выгляд з правага і левага бакоў тканіны	аднолькавы	неаднолькавы	неаднолькавы
Паверхня тканіны	роўная, матавая	роўная, бліскучая	у рубчык
Гладкасць	сярэдня	вельмі высокая	высокая

уточная саржа, асноўная саржа

1. Назаві віди простых ткацкіх перапляценняў.
2. Які від ткацкіх перапляценняў самы моцны?
3. Чаму гладкафарбаваныя тканіны палатнянага перапляцення называюць двухбаковымі?
4. Чым адрозніваюцца па знешнім выглядзе тканіны, вырабленыя палатняным, сацінавым і саржавым перапляценнем?

Мадэляванне саржавага перапляцення з палосак паперы.

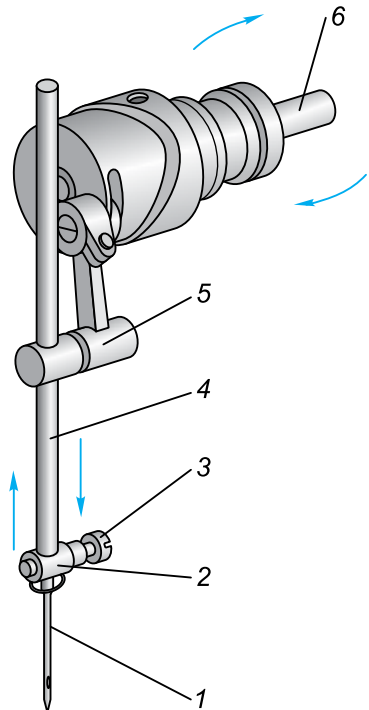
МАШЫНАЗНАЎСТВА

§ 78. Механізм іголки. Механізм чайнака

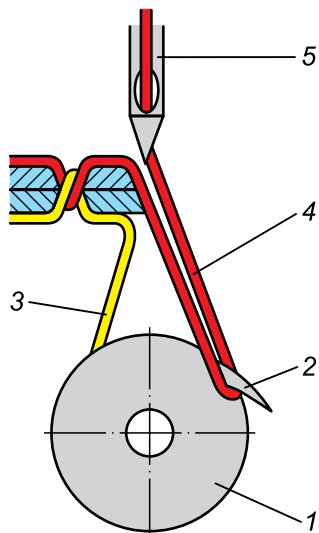
У працэсе ўтварэння строчки ўдзельнічаюць наступныя рабочыя органы: іголка, чайно́к, ніткапрыцягвальнік, зубчастая рэйка (рухавік тканіны) і лапка. У працэсе работы іголки, чайнака і ніткапрыцягвальніка ўтвараецца шывок. Зубчастая рэйка і лапка патрэбны для ўтварэння строчки.

Іголка, рухаючыся ўніз, праколвае тканіну, праводзіць праз яе нітку, падае нітку чайнаку і ўтварае пятлю. Затым іголка паднімаецца ўверх. Рух іголцы перадаецца ад галоўнага вала. Вярчэнне галоўнага вала ператвараецца ў вертыкальны рух іголкі з дапамогай **кывашыпна-шатуннага механізма**. У механізме іголкі (мал. 95) прадугледжана магчымасць рэгуліроўкі іголкі па вышыні, якую выконвае слесар па рамонце швейных машын.

У машынах, якія выконваюць **зігзагападобную строчку**, механізм іголкі

Мал. 95. Механізм іголкі: 1 — іголка; 2 — іголкатрымальнік; 3 — шруба; 4 — іголкавадзіцель; 5 — кывашыпна-шатунны механізм; 6 — галоўны вал

Мал. 96. Захоп пяці носікам чайнака: 1 — чайнок; 2 — носік чайнака; 3 — чайночная нітка; 4 — пятля іголки; 5 — іголка

рытмічна перамяшчаецца ў двух напрамках: вертыкальным і гарызантальным (поперак строчки).

Чаўнок захоплівае пятлю, утвораную іголкай, сваім носікам і абводзіць яе вакол шпульнага каўпачка (мал. 96).

Так адбываецца перапляценне ігольнай і чайночнай нітак, у выніку чаго ўтвараецца шывок. Чаўнок падчас выканання сваёй работы верціцца. Гэты рух яму перадаецца ад галоўнага вала з дапамогай чайночнага механізма. Калі чаўнок не своєчасова падыдзе да іголки, ён не паспее захапіць пятлю. Таму ў механізме прадугледжаны рэгуліроўкі, якія таксама выконвае слесар па рамонце швейных машын.

Запомні!

Недахопы ў рабоце механізмаў іголки і чайнака прыводзяць да пропускаў шыўкоў пры выкананні машыннай строчки. Таму, працуючы за машынай, не дапускай грубага абыходжання з гэтымі механізмамі.

крывашыпна-шатуны механізм, зігзагападобная строчка

1. Для чаго патрэбен механізм іголки?
2. Назаві рабочыя органы, якія ўдзельнічаюць ва ўтварэнні шыўка.
3. Назаві рабочыя органы, якія ўдзельнічаюць ва ўтварэнні строчки.
4. Які рух выконвае іголка падчас работы?
5. Які рух выконвае іголка ў машынах, якія выконваюць зігзагападобную строчку?
6. Для чаго патрэбен чаўнок?

7. Што адбудзецца, калі чайнок не своечасова падыдзе да іголки?
8. З дапамогай чаго перадаецца рух ад галоўнага вала да чайнака?
9. Да чаго прыводзяць недахопы ў рабоце механізмаў іголки і чайнака?

§ 79. Механізм ніткапрыцягвальніка. Механізм рухавіка тканіны

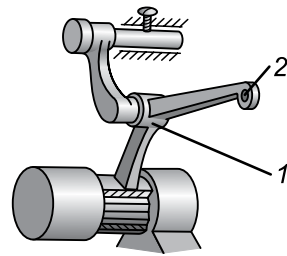
У працэсе ўтварэння шыўка і строчки ўдзельнічаюць механізмы ніткапрыцягвальніка і рухавіка тканіны. **Ніткапрыцягвальнік** падае нітку іголцы (пры руху зверху ўніз) і зацягвае шывок (пры руху знізу ўверх). Ён ахоўвае нітку ад абрыву і забяспечвае правільнае зацягванне шыўка. Рух ніткапрыцягвальніка перадаецца ад галоўнага вала з дапамогай **шарнірна-стрыжнёвага механізма** (мал. 97).

Механізм ніткапрыцягвальніка не патрабуе рэгуліроўкі, але, калі не заправіць нітку ў адтуліну (вушка) рычага, ён не зможа выконваць сваю работу.

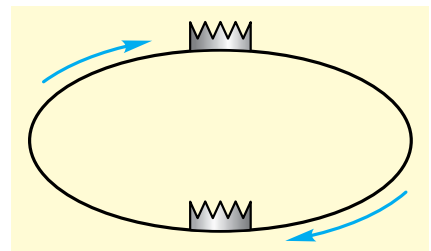
Зубчастая рэйка (рухавік тканіны) перамяшчае сшываемыя дэталі на велічыню шыўка, забяспечваючы прасоўванне тканіны і ўтварэнне строчки. Зубчастая рэйка выконвае складаны рух у выглядзе замкнутага авальнай лініі (мал. 98).

Рух дэталей крою ажыццяўляецца пры верхнім становішчы зубоў рэйкі. У момант праколу тканіны іголкай рэйка павінна пайсці ўніз, каб не зламаць іголку.

Ва ўсіх бытавых машынах пад платформай размешчаны ўстройства для рэгуліроўкі зубоў рэйкі па

Мал. 97. Шарнірна-стрыжнёвы механізм ніткапрыцягвальніка: 1 — рычаг ніткапрыцягвальніка; 2 — адтуліна (вушка) для запраўкі верхняй ніткі

Мал. 98. Лінія руху зубчастай рэйкі

вышыні. Гэту рэгуліроўку выконваюць пры пераходзе з тканіны адной таўшчыні на другую.

шарнірна-стрыжнёвы механізм, зубчастая рэйка

1. Якую работу выконвае ніткапрыцягвальнік?
2. Пры якім руху ніткапрыцягвальніка нітка падаецца іголцы?
3. Пры якім руху ніткапрыцягвальніка зацягваецца шывок?
4. У якую дэталю механізма ніткапрыцягвальніка трэба заправіць нітку?
5. Што адбудзецца, калі не заправіць нітку ў вушка ніткапрыцягвальніка?
6. Для чаго патрэбна зубчастая рэйка?
7. Дзе знаходзіцца зубчастая рэйка падчас прасоўвання тканіны?
8. Дзе павінна быць зубчастая рэйка ў момант праколу тканіны іголкай?

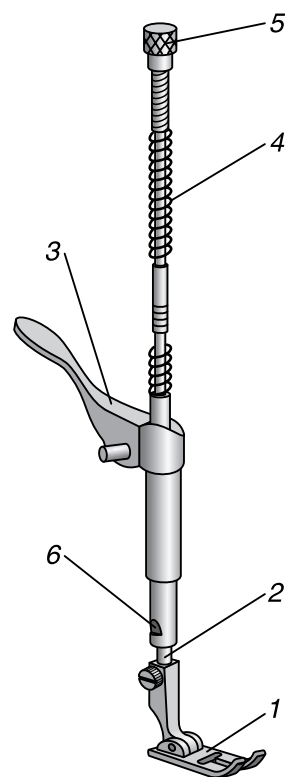
П Знаёмства з механізмам рухавіка тканіны:

- зняць іголкавую пласціну, адкруціўшы дзве шрубы;
- падняць іголку ўверх з дапамогай махавага кола, разгледзець зубы рэйкі, якія выступаюць;
- апусціць іголку з дапамогай махавага кола, пераканацца, што зубы рэйкі ўвайшлі ўніз.

§ 80. Механізм лапкі

Лапка прыціскае тканіну да платформы машыны падчас выканання строчкі. Механізм лапкі (мал. 99) уключае ў сябе прыціскную лапку (1); стрыжань лапкі (2); рычаг для пад'ёму і апускання лапкі (3); спружыну (4); рэгуліровачную шрубку (5); ніткаабрэзвальнік (6).

Пад'ём і апусканне лапкі ажыццяўляюцца з дапамогай рычага пад'ёму. Ён раз'емшчаны за франтавой часткай корпуса ма-

Мал. 99. Механізм лапкі

шыны. Пры пераходзе з тканіны адной таўшчыні на другую трэба рэгуляваць сілу ціску лапкі на тканіну. Гэта робяць з дапамогай **рэгуліровачнай шрубы**, размешчанай на рукаве. У некаторых бытавых швейных машынах рэгуліровачныя шрубы могуць размяшчацца ў іншых месцах.

рэгуліровачная шруба

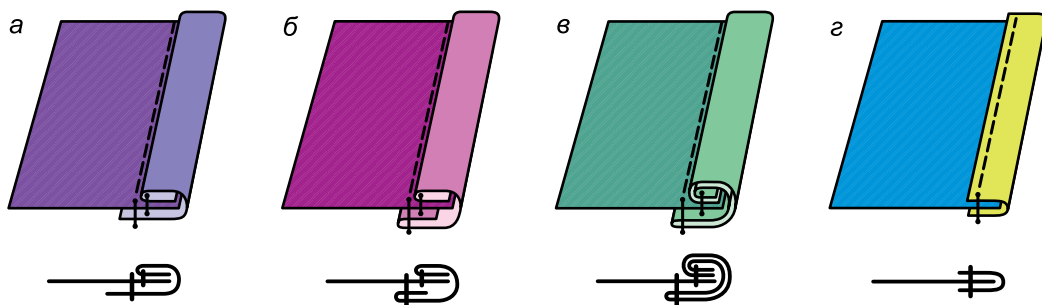

1. Для чаго патрэбна лапка?
2. Чым ачысцяўляецца пад'ём і апусканне лапкі?
3. Калі трэба рэгуляваць ціск лапкі на тканіну?
4. З дапамогай якой шрубы выконваюць рэгуліроўку ціску лапкі на тканіну?
5. Якую рэгуліроўку выконваюць пры пераходзе з тканіны адной таўшчыні на другую?

§ 81. Акантовачнае шво

Акантовачнае шво адносіцца да краявых швоў. Ім апрацоўваюць прамыя і закругленыя зрэзы. Пры выкананні акантовачных швоў выкарыстоўваюць тасьму або палоскі тканіны, часцей за ўсё косыя і папярочныя. Адрозніваюць наступныя віды акантовачнага шва (мал. 100):

- з адкрытым зрэзам;
- з закрытым зрэзам;
- акантоўка тасьмой.

Мал. 100. Віды акантовачных швоў

У акантовачнага шва з адкрытым зрэзам на левым баку вырабу бачны адкрыты неапрацаваны зрэз акантоўкі. У акантовачнага шва з закрытым зрэзам на левым баку вырабу бачны згіб акантоўкі. З правага боку абодва швы маюць аднолькавы знешні выгляд.

Акантовачнае шво з адкрытым зрэзам (гл. мал. 100, а) прымяняюць для апрацоўкі зрэзаў дэталяў у верхнім адзенні і засцярогі іх ад асыпання. Напрыклад, так апрацоўваюць ніжнія зрэзы, зрэзы накладных кішэняў, зрэзы сшывальнага шва.

Акантовачным швом з закрытым зрэзам (гл. мал. 100, б, в) апрацоўваюць зрэзы моцна расклёшаных дэталяў. Ён таксама можа прымяняцца для апрацоўкі дэталяў адзення, напрыклад кішэняў. Выконваючы гэта шво, выкарыстоўваюць палоскі тканіны — адзінарныя і двойныя.

Пры вырабе адзення шырока прымяняюць акантоўку спецыяльнай тасьмой (гл. мал. 100, г).

Акантовачныя швы з адкрытым і закрытым зрэзамі выконваюць дзвюма машыннымі строчкамі. На швейных фабрыках машыны аснашчаны спецыяльнымі прыстасаваннямі для акантоўкі зрэзаў дэталяў. З іх дапамогай можна выконваць акантовачнае шво адной машынай строчкай.

акантовачнае шво

1. Да якіх відаў швоў адносяць акантовачныя швы?
2. Якія зрэзы апрацоўваюць акантовачным швом?
3. Назаві віды акантовачных швоў.
4. З дапамогай чаго выконваюць акантовачнае шво адной машынай строчкай?
5. Вызначы віды акантовачных швоў на ўзорах.

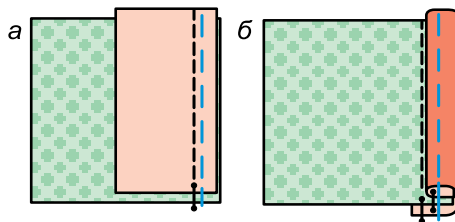

Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з адкрытым зрэзам на ўзоры.

Для выканання работы неабходны: асноўная дэталё даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см; папярочная палоска тканіны даўжынёй 30 см і шырынёй 2—2,5 см.

Ход работы

1. Складзі асноўную дэталё і палоску тканіны правымі бакамі ўнутр, ураўнаваць зрэзы, прыфастрыгаваць на адлегласці 3—4 мм ад зрэзу. Прышыць палоску, адступіўшы на 1 мм ад фастрыговачай строчкі (мал. 101, а). Шырыня шва роўна 4—5 мм. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

Мал. 101. Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з адкрытым зрэзам

2. Абагнуць зрэзы шва палоскай тканіны, утварыўшы кант, па шырыні роўны шву прышывання, выфастрыгаваць. Замацаваць кант машынай строчкай у шво прышывання палоскі (мал. 101, б) або на адлегласці 1 мм ад яго.

3. Выцягнуць ручныя шыўкі. Шво прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня канта аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; машыная строчка выканана дакладна ў шво прышывання або на адлегласці 1 мм ад яго; з левага боку строчка праходзіць на адлегласці 1—2 мм ад зрэзу палоскі; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

ПР Апрацоўка зрэзу акантовачным швом (з прымяненнем тасьмы) на ўзоры з закругленымі зрэзамі па тэхналагічнай карце.

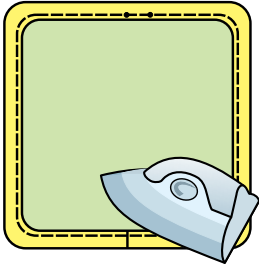
Для выканання работы неабходны: асноўная дэталё даўжынёй 25 см і шырынёй 25 см з закругленымі зрэзамі (выкраеная па шаблоне або лякале); эластычная тасьма шырынёй 10—11 мм. Даўжыня тасьмы роўна даўжыні зрэзаў асноўнай дэталі плюс 2 см (на шво сшывання тасьмы).

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Скласці канцы тасьмы правымі бакамі ўнутр, ураўнаваць зрэзы, сашпіліць
2		Сфастрыгаваць і сшыць тасьму швом шырынёй 10 мм
3		Выцягнуць ручныя шыўкі, распрасаваць шво
4		Скласці тасьму папалам удоўж доўгіх краёў левым бокам унутр. Запрасаваць, надаючы ёй форму шаблону асноўнай дэталі на закругленнях
5		Накласці тасьму на асноўную дэталю, сумясціўшы закругленні. Пазначыць кантрольныя знакі на тасьме і асноўнай дэталі. Размясціць кантрольныя знакі пасярэдзіне закругленняў
6		Укласці асноўную дэталю унутр тасьмы, размясціўшы зрэзы дакладна па запрасаваным згібе. Сумясціць кантрольныя знакі, сашпіліць, прыфастрыгаваць тасьму да асноўнай дэталі на адлегласці 3—4 мм ад яе краёў

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
7		Прышыць тасьму, адступіўшы 1 мм ад фастрыговачнай строчкі да краёў. Выканаць замацаванне даўжынёй 10 мм толькі ў канцы строчкі
8		Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць шво, адначасова прыпрасоўваючы асноўную дэталю

Патрабаванні да якасці работы: шырыня канта аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі і роўна 5 мм; машынная строчка з правага і левага бакоў пракладзена на адлегласці 1 мм ад краёў тасьмы; машынным строчкі роўныя; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

§ 82. Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам

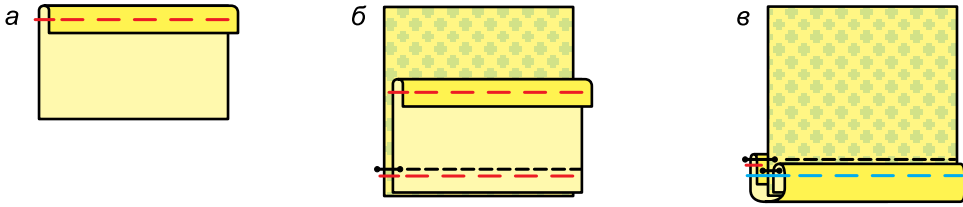
ПР Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам (спосаб 1).

Для выканання работы неабходны: асноўная дэталю даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см; папярочная палоска тканіны даўжынёй 30 см і шырынёй 3—3,5 см.

Ход работы

1. Падагнуць зрэз палоскі тканіны на левы бок на 1 см. Зафастрыгаваць. Прыпрасаваць (мал. 102, а).

2. Складзі асноўную дэталю і палоску тканіны правымі бакамі ўнутр, ураўнаваўшы неапрацаваныя зрэзы. Прыфастрыгаваць на адлегласці 3—4 мм ад зрэзу. Прышыць палоску, адступіўшы 1 мм ад фастрыговачнай строчкі (мал. 102, б). Шырыня шва роўна 4—5 мм. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

Мал. 102. Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам (спосаб 1)

3. Абагнуць зрэзы шва палоскай тканіны, утварыўшы кант, па шырыні роўны шву прышывання, выфастрыгаваць. Замацаваць кант машынай строчкай у шво прышывання палоскі (мал. 102, в) або на адлегласці 1 мм ад яго.

4. Выцягнуць ручныя шыўкі. Шво прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня канта аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; машыная строчка выканана дакладна ў шво прышывання або на адлегласці 1 мм ад яго; з левага боку строчка праходзіць па палосцы на адлегласці 1—2 мм ад згібу палоскі; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

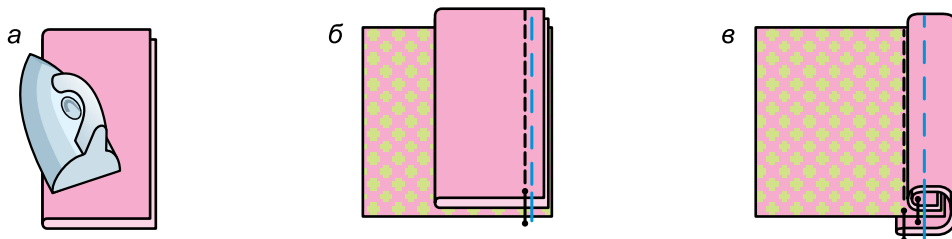
ПР Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам (спосаб 2).

Для выканання работы неабходны: асноўная дэталі даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см; папярочная палоска тканіны даўжынёй 30 см і шырынёй 3,5—4 см.

Ход работы

1. Складзі палоску тканіны папалам удоўж, левым бокам унутр, прыпрасаваць (мал. 103, а).

2. Накласці запрасаную палоску на правы бок асноўнай дэталі. Ураўнаваць зрэзы, прыфастрыгаваць на адлегласці 3—4 мм ад зрэзу. Прышыць палоску, адступіўшы 1 мм ад фастрыгавачнай строчкі (мал. 103, б). Шырыня шва роўна 4—5 мм. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць.

Мал. 103. Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам (спосаб 2)

3. Абагнуць зрэзы шва палоскай тканіны, утварыўшы кант, па шырыні роўны шву прышывання, выфастрыгаваць. Замацаваць кант машынай строчкай у шво прышывання палоскі (мал. 103, в) або на адлегласці 1 мм ад яго.

4. Выцягнуць ручныя шыўкі. Шво прыпрасаваць.

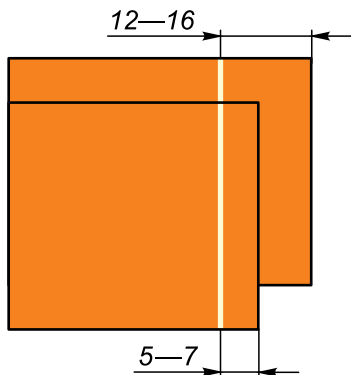
Патрабаванні да якасці работы: шырыня канта аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; машыная строчка выканана дакладна ў шво прышывання або на адлегласці 1 мм ад яго; з левага боку строчка праходзіць па палосцы на адлегласці 1—2 мм ад згібу палоскі; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

Запомні!

Пры гэтым спосабе апрацоўкі зрэзу палоску можна прышываць да левага боку і замацоўваць кант на правым баку.

§ 83. Запашывачнае шво

Запашывачнае шво адносіцца да групы злучальных швоў. Гэта шво выкарыстоўваюць пры пашыве бялізнавых вырабаў (прасцін, падкоўдранікаў), рабочага і спецыяльнага адзення. Запашывачнае шво характарызуецца павышанай моцнасцю, паколькі яно выконваецца дзвюма машыннымі строчкамі.

Мал. 104. Прыпускі на шво

Шырыня шва ў гатовым выглядзе складае 5—7 мм. Пры раскроі прыпуск на шво з боку верхняй дэталі робяць роўным шырыні шва ў гатовым выглядзе, г. зн. 5—7 мм. З боку ніжняй дэталі прыпуск на шво роўны падвоенай шырыні шва ў гатовым выглядзе плюс 2—3 мм, г. зн. 12—16 мм (мал. 104). Запашывачнае шво выконваюць без папярэдняга фастрыгавання.

1. Да якой групы швоў адносіцца запашывачнае шво?
2. Дзе прымяняецца запашывачнае шво?
3. Якая шырыня шва ў гатовым выглядзе?
4. Назаві велічыню прыпуску з боку верхняй дэталі.
5. Якая велічыня прыпуску з боку ніжняй дэталі?
6. Выпраў памылку ў сказе:
  - Запашывачнае шво выконваецца з папярэднім фастрыгаваннем.

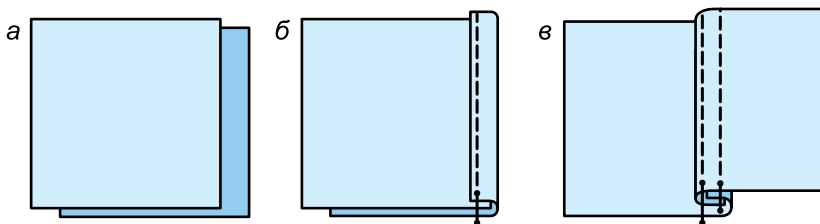

ПР Выкананне запашывачнага шва на ўзоры.

Для выканання работы неабходны дзве дэталі даўжынёй 30 см і шырынёй 10 см.

Ход работы

1. Дзве дэталі скласці правымі бакамі ўнутр, выпусціўшы зрэз ніжняй дэталі на 9 мм (мал. 105, а).

Мал. 105. Выкананне запашывачнага шва

2. Ніжняяй дэтальлю абагнуць зрэз верхняй дэталі і сшыць на адлегласці 2—3 мм ад зрэзу (мал. 105, б).

3. Разгарнуць дэталь правым бокам уніз, шво адагнуць у бок зрэзу, настрачыць па краі згібу (мал. 105, в).

4. Шво прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: машынная строчка выканана на адлегласці 1—2 мм ад краю падгіну; адлегласць паміж строчкамі 5—7 мм; машынныя строчкі роўныя; вільготна-целявая апрацоўка выканана якасна.

СУРВЭТКА

§ 84. Выраб сурвэткі

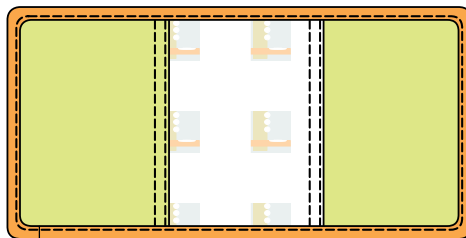
з прымяненнем запашывачнага шва.

Пабудова чарцяжоў выкраек дэталью сурвэткі

Мы ўжо знаёмы з прызначэннем і відамі сурвэтак, ведаем, з якіх тканін яны вырабляюцца.

Сурвэтка, якую мы будзем шыць, мае прамавугольную форму. Яна складаецца з трох прамавугольных аднолькавых па велічыні частак, злучаных паміж сабой запашывачным швом. Дэталь сурвэткі выкраены з баваўняных тканін, якія адрозніваюцца па колеры або малюнку (напрыклад, крайнія дэталь — з аднатоннай тканіны, сярэдняя — з тканіны з малюнкам). Зрэзы сурвэткі апрацаваны тасьмой (мал. 106).

Для пабудовы чарцяжоў выкраек дэталью сурвэткі неабходныя яе меркі: даўжыня вырабу — $Dв = 60$ см; шырыня вырабу — $Шв = 30$ см. Вызначым даўжыню кожнай дэталі шляхам дзялення меркі даўжыні вырабу на тры: $60 \text{ см} : 3 = 20 \text{ см}$. Шырыня дэталью роўна шырыні вырабу — 30 см.

Мал. 106. Сурвэтка

Прыпускі на апрацоўку краёў гатовай сурвэткі не патрэбны, паколькі зрэзы апрацоўваюцца тасьмой. Прыпускі да бакавых зрэзаў для злучэння дэталёў сурвэткі запашывачным швом разлічваюцца для кожнай дэталі асобна.

1. Якую форму мае сурвэтка?
2. З колькіх дэталёў яна складаецца?
3. Як могуць камбінавацца дэталі?
4. Назаві шво, якім злучаюцца дэталі сурвэткі.
5. Якая шырыня шва?
6. Чым акантоўваюць краі сурвэткі?

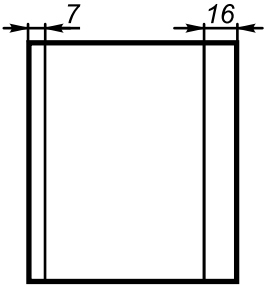
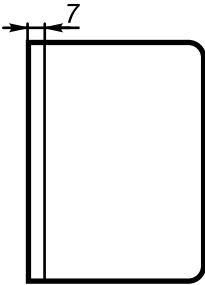
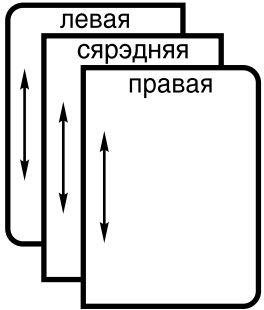

Пабудова чарцяжоў выкраек дэталёў сурвэткі па тэхналагічнай карце, выраб выкрайкі.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Пабудаваць тры аднолькавыя прамавугольнікі: даўжыня стараны — 20 см; шырыня стараны — 30 см
2		Пабудаваць чарцёж левай дэталі сурвэткі: да даўжыні дэталі (20 см) справа дадаць прыпуск на шво 16 мм. Скругліць вуглы злева. Абвесці контур суцэльнай асноўнай лініяй

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
3		<p>Пабудаваць чарцёж сярэдняй дэталі: да даўжыні дэталі (20 см) справа дадаць прыпуск на шво 16 мм і злева — 7 мм. Абвесці контур суцэльнай асноўнай лініяй</p>
4		<p>Пабудаваць чарцёж правай дэталі: да даўжыні дэталі (20 см) злева дадаць прыпуск на шво 7 мм. Скругліць вуглы справа. Абвесці контур суцэльнай асноўнай лініяй</p>
5		<p>Пазначыць на дэталях напрамак падоўжнай ніткі. Падпісаць дэталі: левая, сярэдняя, правая. Выразаць усе дэталі па контуры</p>

Патрабаванні да якасці работы: дэталі выкрайкі выразаны дакладна па контуры, скругленні вуглоў левай і правай дэталёў аднолькавыя, напрамак падоўжнай ніткі пазначаны, дэталі падпісаны.

§ 85. Раскрой тканіны і пашыў сурвэткі

Перад выкройваннем дэталёў сурвэткі трэба падрыхтаваць тканіну да раскрою па агульных правілах.

ПР Раскрой тканіны.

Ход работы

1. Пакласці тканіну на стол левым бокам уверх.
2. Накласці выкройкі на тканіну з улікам напрамку падоўжнай ніткі і эканоміі тканіны, прышпіліць.
3. Абвесці іх крэйдаі.
4. Адкалоць выкройкі. Абзначыць дэталі ўмоўнымі крэйдавымі знакамі.
5. Выразаць дэталі сурвэткі.

Патрабаванні да якасці раскроя: таўшчыня крэйдавых ліній роўна 1 мм; зрэзы крою роўныя, нярваныя; вуглы дэталёў прамыя, скругленні аднолькавыя.

1. Назаві парадак выканання раскрою сурвэткі.
2. На які бок тканіны накладваюць выкройку?
3. Пералічы патрабаванні да якасці крою.

ПР Пашыў сурвэткі з прымяненнем запашывачнага шва.

Ход работы

1. Сшыць левую і сярэднюю дэталі запашывачным швом.
2. Сшыць сярэднюю і правую дэталі запашывачным швом.
3. Прыпрасаваць швы.
4. Акантаваць зрэзы сурвэткі тасьмой.
5. Адпрасаваць гатовую сурвэтку.

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі выкананы на адлегласці 1—2 мм ад краю падгіну; адлегласць паміж строчкамі 5—7 мм; машынныя строчкі роўныя; акантоўка тасьмой выканана якасна; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

АБШЫЎКІ

§ 86. Віды і ўласцівасці зрэзаў тканіны

Мы ведаем, што тканіна складаецца з падоўжных і папярочных нітак, шчыльна пераплеценых паміж сабой. Пры разразанні тканіны шчыльнасць і даўжыня нітак парушаюцца. Пры разразанні тканіны па падоўжнай нітцы атрымліваюць падоўжны зрэз. Пры разразанні тканіны па папярочнай нітцы атрымліваюць папярочны зрэз. Пры разразанні тканіны па косым згібе атрымліваюць косы зрэз тканіны.

Тканіна мае здольнасць да расцяжэння. **Расцяжэнне** розных зрэзаў тканіны неаднолькавае. Падоўжны зрэз амаль не расцягваецца, паколькі падоўжная нітка ўздоўж зрэзу застаецца цэлай і захоўвае зрэз ад расцяжэння. Таму падоўжны зрэз лёгка апрацоўваць. Папярочны зрэз мае расцяжэнне і **асыпальнасць нітак**, паколькі папярочная нітка, хоць і застаецца цэлай, але з'яўляецца звітай, менш моцнай, больш тоўстай і кароткай. Пра гэта трэба памятаць і не расцягваць папярочны зрэз пры апрацоўцы. У косага зрэзу тканіны няма цэлых нітак, таму ў параўнанні з падоўжным і папярочным зрэзамі ён мае самае вялікае расцяжэнне, але практычна не асыпаецца.

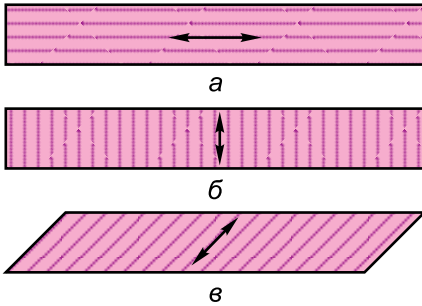
**расцяжэнне зрэзаў тканіны,
асыпальнасць нітак**

1. Назаві віды зрэзаў.
2. Як атрымаць косы зрэз тканіны?
3. Чаму косы зрэз тканіны мае самае вялікае расцяжэнне?

§ 87. Віды абшывак

Абшыўка — гэта палоска тканіны для апрацоўкі зрэзаў або аздаблення дэталей вырабу. Даўжыня абшыўкі роўна даўжыні апрацоўваемага зрэзу. Шырыня абшыўкі можа складаць ад

Мал. 107. Віды абшывак:

а — падоўжная;

б — папярочная; в — косая

2 да 5 см. Абшыўку можна сшыць з некалькіх палосак. Іх злучаюць па падоўжных зрэзах сшывальным швом шырынёй 5—7 мм.

Абшыўку для апрацоўкі выкройваюць з дэкаратыўнай тканіны. Зрэз дэталі апрацоўваюць абшыўкай з правага боку.

Паводле спосабу выкройвання абшыўкі бываюць **падоўжнымі**, **папярочнымі** і **косымі** (мал. 107). Падоўжныя абшыўкі выкройваюць па падоўжным напрамку нітак тканіны, папярочныя — па папярочным напрамку нітак. Косая абшыўка мае косы зрэз.

абшыўка, падоўжная абшыўка, папярочная абшыўка, косая абшыўка

1. Што называюць абшыўкай?
2. Для чаго прымяняюць абшыўку?
3. Якія існуюць віды абшывак?

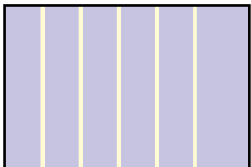
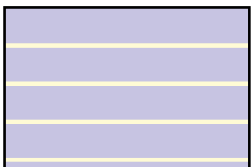

Выкройванне падоўжных і папярочных абшывак па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць напрамак падоўжнай і папярочнай нітак тканіны

Працяг

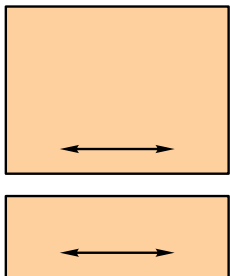
Этап	Малюнак	Указанні
2		Выканаць разметку па падоўжнай нітцы тканіны. Шырыня абшыўкі роўна 3 см. Выкраіць абшыўкі па лініях разметкі
3		Выканаць разметку па папярочнай нітцы тканіны. Шырыня абшыўкі роўна 3 см. Выкраіць абшыўкі па лініях разметкі

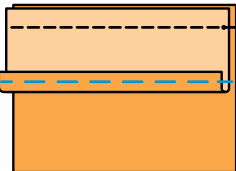

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшывак роўна 3 см; абшыўкі выразаны дакладна па лініях разметкі.

§ 88. Апрацоўка зрэзаў падоўжнымі і папярочнымі абшыўкамі

ПР Апрацоўка зрэзу падоўжнай абшыўкай на левы бок па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Выкраіць асноўную дэталі і падоўжную абшыўку з адной тканіны

Этап	Малюнак	Указанні
2		Падагнуць зрэз абшыўкі на левы бок на 5 мм, зафастрыгаваць
3		Скласці абшыўку і асноўную дэталю правымі бакамі ўнутр, ураўнаваць зрэзы, прыфастрыгаваць з боку абшыўкі. Прышыць, шырыня шва 5—7 мм. Выцягнуць ніткі фастрыгі
4		Адагнуць абшыўку на левы бок, выпрастаць і выфастрыгаваць шво, нафастрыгаваць абшыўку. Настрачыць абшыўку па краі падгіну. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; строчка роўная, праходзіць дакладна па краі падгіну; абшыўка добра прыпрасавана.

ПР Апрацоўка зрэзу папярочнай абшыўкай на правы бок.

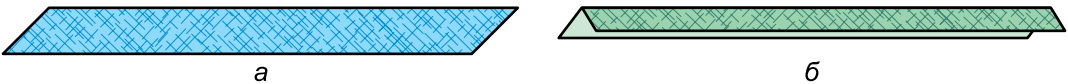
Ход работы

1. Выкраіць асноўную дэталю і папярочную абшыўку з дэкаратыўнай тканіны.
2. Накласці абшыўку правым бокам на левы бок асноўнай дэталі, ураўнаваць зрэзы, прыфастрыгаваць.
3. Прышыць з боку абшыўкі, шырыня шва роўна 5—7 мм, выцягнуць ніткі фастрыгі.
4. Адагнуць абшыўку на правы бок, выпрастаць шво, выфастрыгаваць кант з абшыўкі на 1—2 мм.
5. Зрэз абшыўкі падагнуць на 5 мм, нафастрыгаваць абшыўку.
6. Настрачыць абшыўку па краі падгіну, выцягнуць ніткі фастрыгі, прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; строчка роўная, праходзіць дакладна па краі падгіну; кант з абшыўкі роўны 1—2 мм; абшыўка добра прыпрасавана.

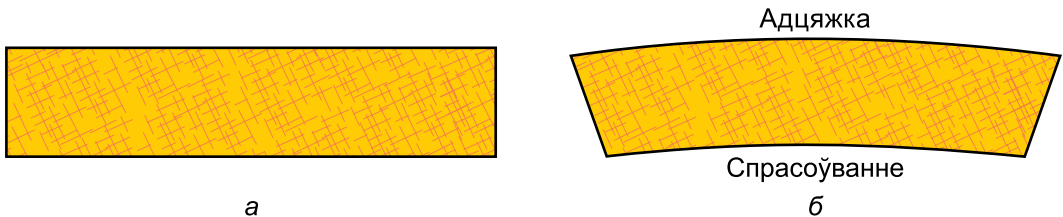
§ 89. Косая абшыўка

Косая абшыўка мае высокае расцяжэнне, таму ёю часцей за ўсё апрацоўваюць закругленыя зрэзы дэталей. Косая абшыўка можа быць **адзінарнай** і **двайнай**. Адзінарная абшыўка мае два зрэзы, а двайная — два зрэзы і адзін згіб (мал. 108).

Мал. 108. Віды косай абшыўкі: *a* — адзінарная; *б* — двайная

Пры апрацоўцы закругленых зрэзаў косай абшыўцы надаюць форму апрацоўваемага зрэзу. Для гэтага пры дапамозе вільготна-цеплавой апрацоўкі адзін зрэз абшыўкі **спрасоўваюць**, а другі — **адцягваюць** (мал. 109).

Мал. 109. Зрэзы косай абшыўкі: *a* — да прасавання; *б* — пасля прасавання

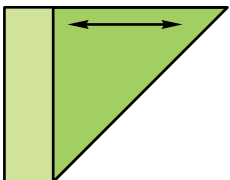
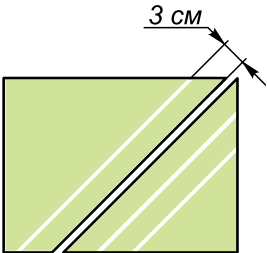
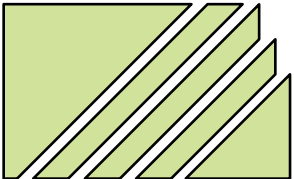
адзінарная косая абшыўка, двайная косая абшыўка, спрасаваць зрэз, адцягнуць зрэз

1. Якія зрэзы апрацоўваюць косай абшыўкай?
2. Назаві віды косых абшывак.
3. Як падрыхтаваць косую абшыўку да апрацоўкі закругленага зрэзу?

ПР Выкройванне косых абшывак па тэхналагічнай карце.

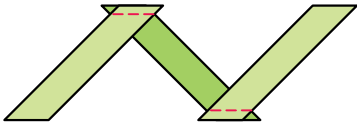
Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Скласці тканіну па дыяганалі (папярочная нітка павінна дакладна супадаць з падоўжнай). Разрэзаць тканіну па лініі косага згібу
2		Выканаць разметку абшывак. Шырыня палосак роўна 3 см
3		Выкраіць палоскі па лініях разметкі

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшывак роўна 3 см; абшыўкі выразаны дакладна па лініях разметкі.

ПР Злучэнне косых абшывак па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Праверыць напрамак падоўжных нітак зрэзаў абшывак. Скласці абшыўкі правымі бакамі ўнутр, ураўнаваць падоўжныя зрэзы, перапусціць ражкі на шырыню шва, сфастрыгаваць

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
2		Сшыць абшыўкі. Шырыня шва роўна 5—7 мм. Выцягнуць ніткі фас-трыгі, распрасаваць шво, зрэзаць ражкі
3		Сфастрыгаваць і сшыць косую абшыўку ў кольца

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі 3 см; косыя абшыўкі злучаны па падоўжнай нітцы, ражкі зрэзаны.

1. Якое шво прымяняецца для злучэння частак косых абшывак?
2. Па якіх зрэзах сшываюць палоскі косай абшыўкай?

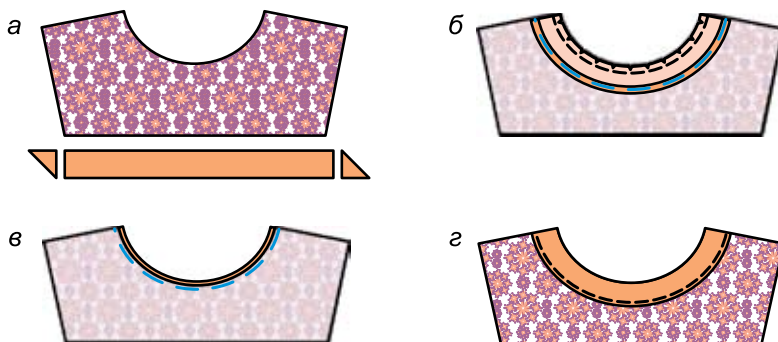
§ 90. Апрацоўка зрэзаў косай абшыўкай

Апрацоўка зрэзаў адзінарнай косай абшыўкай.

Ход работы

1. Выкраіць асноўную дэталю з закругленым зрэзам і косую абшыўку (мал. 110, а).

Мал. 110. Апрацоўка зрэзаў косай абшыўкай

2. Зафастрыгаваць адзін зрэз абшыўкі на левы бок. Шырыня падгіну 5—7 мм.

3. Накласці абшыўку правым бокам на левы бок дэталі, прыфастрыгаваць, ураўнаваўшы зрэзы абшыўкі і дэталі. Прышыць. Шырыня шва 5—7 мм (мал. 110, б).

4. Выцягнуць ніткі фастрыгі, зрабіць надсечкі на прыпуску шва асноўнай дэталі, не дарэзваючы 1 мм да строчкі.

5. Адагнуць абшыўку на правы бок, выпрастаць шво. Выфастрыгаваць шво, утвараючы кант з абшыўкі шырынёй 1—2 мм (мал. 110, в).

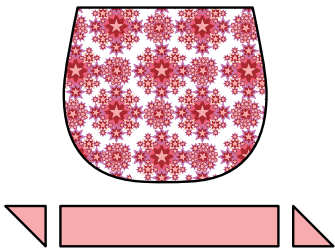
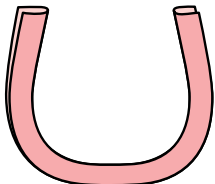
6. Нафастрыгаваць і настрачыць абшыўку. Шырыня шва 1—2 мм.

7. Выцягнуць ручныя шыўкі. Прыпрасаваць (мал. 110, г).

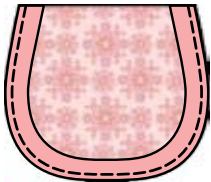
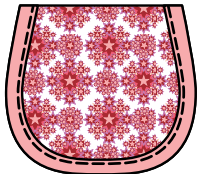
Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; строчка роўная, выканана дакладна па краі падгіну; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

ПР Апрацоўка закругленага зрэзу двойной косай абшыўкай па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Выкраіць асноўную дэталі з закругленым зрэзам і косую абшыўку
2		Скласці косую абшыўку ўдвай левым бокам унутр. Пры дапамозе праса надаць ёй форму апрацоўваемага зрэзу дэталі (спрасаваць згіб, адцягнуць зрэзы)

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
3		Накласці абшыўку правым бокам на левы бок дэталі, ураўнаваць зрэзы, прыфастрываць, прышыць, выцягнуць ніткі фастрыгі
4		Адагнуць абшыўку на правы бок, выправіць шво, выфастрываць шво, утвараючы кант з абшыўкі шырынёй 1—2 мм. Нафастрываць абшыўку па згібе, настрачыць на адлегласці 1—2 мм ад згібу. Выцягнуць ніткі фастрыгі. Прыпрасаваць

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; кант з абшыўкі роўны 1—2 мм; строчка роўная, пракладзена дакладна па краі падгіну; вільготна-цёплавая апрацоўка выканана якасна.

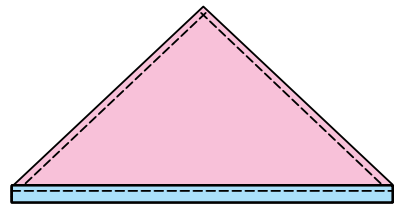

1. Як надаць абшыўцы форму зрэзу апрацоўваемай дэталі?
2. Для чаго робяць надсечкі на прыпуску шва асноўнай дэталі?
3. Якія патрабаванні прад'яўляюцца да якасці работы?

§ 91. Касынка

Касынка — галаўны ўбор. Часцей за ўсё касынка служыць для засцярогі валасоў ад сонечных праменяў, пылу. Выкарыстоўваюць касынку і як упрыгажэнне (дэталі адзення).

Касынка мае форму прамавугольнага трохвугольніка, у якога дзве стараны роўныя (мал. 111). Шыюць яе з баваўнянай тканіны (паркалю, саціну, мадапаламу, батысту). Касын-

Мал. 111. Касынка

ку можна пашыць з ільняной або шаўковай тканіны. У касынцы, якую мы будзем шыць, падоўжны і папяročны зрэзы апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэсам; косы зрэз апрацаваны падоўжнай абшыўкай.

Для пабудовы чарцяжа выкрайкі касынкі трэба ведаць яе меркі. Даўжыня роўных старон вырабу, які мы будзем шыць, (Дв) складае 65 см. Прыпуск на апрацоўку зрэзаў уваходзіць у мерку даўжыні старон.

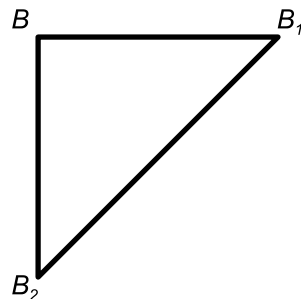
1. Якую форму мае касынка?
2. Назаві тканіны, з якіх можна шыць касынкі.
3. Як апрацоўваюцца падоўжны і папяročны зрэзы касынкі?
4. Якой абшыўкай апрацаваны косы зрэз касынкі?

ПР Пабудова чарцяжа выкрайкі касынкі.

Ход работы

1. Пабудаваць прамы вугал B .
2. Ад пункта B адкласці ўправа мерку даўжыні (65 см). Абзначыць атрыманы пункт літарай B_1 .
3. Ад пункта B адкласці ўніз мерку даўжыні (65 см). Абзначыць атрыманы пункт літарай B_2 .
4. Пабудаваць трохвугольнік BB_1B_2 .
5. Абвесці контур чарцяжа суцэльнай асноўнай лініяй (мал. 112).

Мал. 112. Чарцёж выкрайкі касынкі

ПР Выраб выкрайкі касынкі.

Ход работы

1. Праверыць чарцёж.
2. Выразаць чарцёж па контуры.
3. Пазначыць на выкрайцы напрамак падоўжнай ніткі.
4. Праверыць гатовую выкрайку, склаўшы ўдвая або вымераўшы стараны.

§ 92. Раскрой тканіны і пашыў касынкі

Раскрой падрыхтаванай тканіны можна выконваць па выкрайцы або па косым згібе квадрата.

План работы па пашыве касынкі ўключае наступныя этапы:

1. Апрацаваць папярочны зрэз падгінальным швом з закрытым зрэзам.
2. Апрацаваць падоўжны зрэз падгінальным швом з закрытым зрэзам.
3. Апрацаваць косы зрэз падоўжнай абшыўкай.
4. Адпрасаваць выраб, скласці.

ПР Раскрой тканіны.

Ход работы

1. Падрыхтаваць тканіну да раскрою.
2. Накласці выкрайку касынкі на левы бок тканіны, прышпіліць, раскроіць.

3. Выкраіць падоўжную абшыўку. Даўжыня абшыўкі роўна даўжыні косага зрэзу касынкі, шырыня — 3—4 см. Падоўжная абшыўка можа быць выкраена з дэкаратыўнай тканіны.

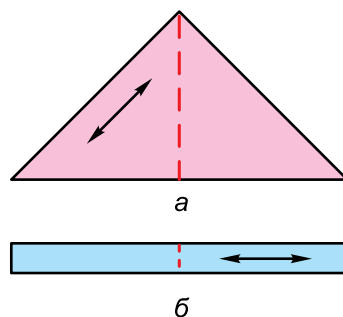
4. Вызначыць сярэдзіны дэталю касынкі шляхам складання. Пракласці лінію сярэдзіны дэталю прамымі шыўкамі (мал. 113).

Патрабаванні да якасці работы: зрэзы крою роўныя, без надрэзаў; падоўжны і папярочны зрэзы касынкі роўныя; лініі сярэдзіны дэталю пракладзены якасна.

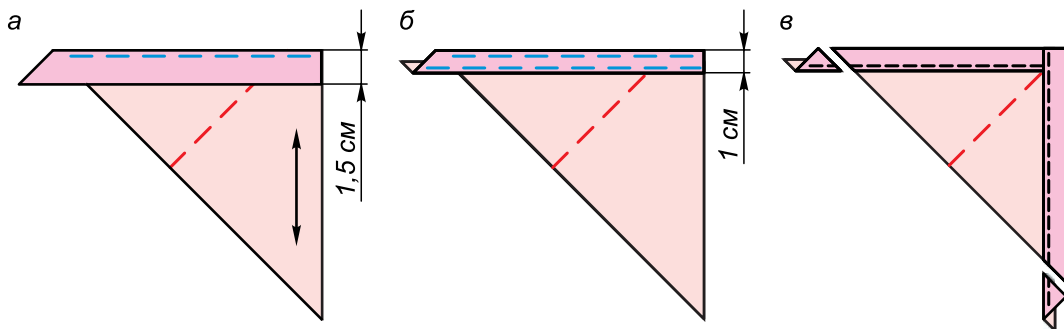
ПР Апрацоўка падоўжнага і папярочнага зрэзаў касынкі.

Ход работы

1. Падагнуць папярочны зрэз дэталі крою на левы бок на 1,5 см. Зафастрыгаваць падагнуты край (мал. 114, а).

Мал. 113. Дэталі крою касынкі

Мал. 114. Апрацоўка падоўжнага і папярочнага зрэзаў касынкі

2. Адкласці ад падагнутага краю 1 см, падагнуць зрэз, зафастрыгаваць падгін (мал. 114, б).

3. Выканаць строчку па краі падгіну на адлегласці 1—2 мм, выцягнуць ніткі зафастрыгання.

4. Апрацаваць падоўжны зрэз у той жа паслядоўнасці, што і папярочны.

5. Абрэзаць ражкі. Прыпрасаваць швы (мал. 114, в).

Патрабаванні да якасці работы: шырыня шва 1 см; строчка роўная, пракладзена дакладна па краі падгіну; вільготнацеплавая апрацоўка выканана якасна.

ПР

Апрацоўка косага зрэзу падоўжнай абшыўкай па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Падагнуць зрэз абшыўкі на левы бок на 7—10 мм, зафастрыгаваць. Накласці абшыўку правым бокам на левы бок дэталі касынкі; сумясціць лініі сярэдзіны дэталю касынкі і абшыўкі, ураўнаваць зрэзы, прышпіліць, прыфастрыгаваць

Працяг

Этап	Малюнак	Указанні
2		<p>Прышыць абшыўку з боку касынкі. Шырыня шва 7—10 мм. Выцягнуць ніткі фастрыгі</p>
3		<p>У месцах, дзе дэталі касынкі і абшыўка ўтвараюць вострыя вуглы, пракласці папярочныя машынныя строчкі</p>
4		<p>Зрэзаць тканіну каля машынных строчак, пакінуўшы прыпуск на шво 5 мм</p>
5		<p>Вывернуць абшыўку на правы бок, выпрастаць ражкі, шво. Па левым баку выфастрыгаваць шво, утвараючы кант з абшыўкі шырынёй 1—2 мм</p>
6		<p>Нафастрыгаваць падгін абшыўкі на дэталі касынкі, настрачыць на адлегласці 1—2 мм ад краю падгін, зрабіўшы машынныя замацаванні. Выцягнуць ручныя шыўкі</p>
7		<p>Адпрасаваць і скласці выраб</p>

Патрабаванні да якасці работы: шырыня абшыўкі аднолькавая па ўсёй лініі апрацоўкі; строчка роўная, выканана дакладна па краі падгіну; канцы касынкі аднолькавай формы; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

§ 93. Выраб кухоннай аконнай фіранкі з закругленым ніжнім краем

У 7-м класе мы шылі фіранку для кухні. Перш чым пачаць шыць другую фіранку, паўторам звесткі аб прызначэнні, прымяненні, відах фіранак, матэрыялах для іх пашыву і інш.

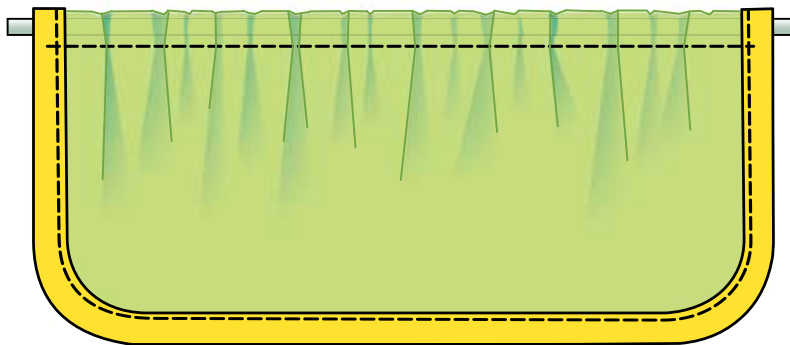
1. Раскажы аб ролі фіранак у афармленні жылля.
2. Ад чаго засцерагаюць фіранкі?
3. З якіх частак могуць складацца фіранкі для кухні?
4. Якія матэрыялы выкарыстоўваюцца для вырабу фіранак?
5. Назаві спосабы аздаблення фіранак для кухні.
6. Якой даўжыні бываюць кухонныя фіранкі?
7. Вызначы на прапанаваных настаўнікам ілюстрацыях віды і прызначэнне фіранак.
8. Раскажы, якая фіранка на кухне ў цябе дома.

Фіранка, якую мы будзем шыць, складаецца з адной дэталі прамавугольнай формы з закругленым ніжнім краем (мал. 115). Бакавыя і ніжні зрэзы фіранкі апрацаваны косай двойной абшыўкай на правы бок.

Фіранка выканана з лёгкай баваўнянай тканіны. Для абшыўкі выкарыстана дэкаратыўная тканіна. Верхні зрэз фіранкі апрацаваны падгінальным швом з закрытым зрэзам. У верхні падгін фіранкі працягнуты шнур для прызборвання і мацавання фіранкі.

План работ па вырабе аконнай фіранкі для кухні ўключае наступныя этапы:

1. Вызначэнне неабходнай колькасці тканіны.
2. Падрыхтоўка тканіны да раскрою.
3. Пабудова на тканіне чарцяжа фіранкі.

Мал. 115. Мадэль фіранкі

4. Раскрой тканіны.

5. Выкананне работ па пашыве фіранкі.

Для вызначэння неабходнай колькасці тканіны трэба ведаць даўжыню і шырыню фіранкі ў гатовым выглядзе. Шырыня фіранкі (Шв) залежыць ад даўжыні карніза, велічыні прыборвання і ўключае прыпускі на апрацоўку бакавых зрэзаў. Таму для разліку расходу тканіны па шырыні да меркі шырыні (Шв = 180 см) дадаюць яшчэ палавіну для ўтварэння зборак. Да атрыманага выніку дадаюць велічыню прыпускаў на апрацоўку бакавых зрэзаў абшыўкай: $5 \text{ мм} \times 2 = 10 \text{ мм} = 1 \text{ см}$.

Каб фіранка складалася з аднаго кавалка тканіны, яе можна раскроіць у папярочным напрамку. У гэтым выпадку прыпуск на ўсадку тканіны (2 см) дадаюць да шырыні фіранкі.

Разлік расходу тканіны па шырыні:

$$\begin{aligned} \text{Ш} &= 180 \text{ см} + 90 \text{ см} + 1 \text{ см} + 2 \text{ см} = \\ &= 273 \text{ см} = 2 \text{ м } 73 \text{ см}. \end{aligned}$$

Для разліку расходу тканіны па даўжыні да меркі даўжыні фіранкі ў гатовым выглядзе (Дв = 70 см) дадаюць прыпуск на апрацоўку верхняга зрэзу (2 см 5 мм) і прыпуск для апрацоўкі ніжняга зрэзу абшыўкай (5 мм).

Разлік расходу тканіны па даўжыні:

$$\text{Д} = 70 \text{ см} + 2 \text{ см } 5 \text{ мм} + 5 \text{ мм} = 73 \text{ см}.$$

1. Якую форму мае дэталі фіранкі?
2. Назаві матэрыялы, якія патрэбны для вырабу фіранкі.
3. Якім спосабам могуць быць апрацаваны бакавыя і ніжні зрэзы фіранкі?
4. Што выкарыстоўваюць у якасці аздаблення пры апрацоўцы ніжняга і бакавых зрэзаў фіранкі?
5. Назаві шво, якім можа быць апрацаваны верхні зрэз фіранкі.

§ 94. Падрыхтоўка тканіны. Пабудова чарцяжа фіранкі на тканіне і раскрой тканіны

Падобны выраб (фіранку прамавугольнай формы) мы выраблялі ў 7-м класе. Успомні, што чарцёж дэталі фіранкі мы будавалі прама на тканіне. Каб якасна раскроіць тканіну, мы выкарыстоўвалі стол з вялікай сталёнайцай. Перад раскромем выраўноўвалі папярочны зрэз тканіны з дапамогай лінейкі і вугольніка. Такую работу мы будзем выконваць і пры вырабе фіранкі з закругленым ніжнім краем.

ПР Падрыхтоўка тканіны.

Ход работы

1. Праверыць якасць тканіны (ці ёсць разрывы, недахопы ў фарбаванні), каб пры раскроі дэфекты тканіны не трапілі на дэталі крою.
2. Вызначыць правы і левы бакі тканіны.
3. Вызначыць напрамак малюнка, падоўжнай ніткі тканіны.
4. Вымераць даўжыню і шырыню тканіны.
5. Прапрасаваць тканіну па падоўжнай нітцы з увільгатненнем, каб яна дала ўсадку.
6. Раскласці тканіну на сталю правым бокам уніз, падоўжным зрэзам да сябе.
7. Пазначыць лініі зрэзу кромкі. Зрэзаць кромкі па пазначаных лініях.

ПР Пабудова чарцяжа фіранкі на тканіне. Раскрой тканіны.

Ход работы

1. Выраўнаваць папярочны зрэз тканіны з дапамогай вугольніка і лінейкі.

2. Ад папярочнага зрэзу адмераць шырыню фіранкі (2 м 73 см). У чатырох месцах паставіць крэйдай знакі. Па іх з дапамогай лінейкі і вугольніка правесці бакавую лінію фіранкі.

3. Ад падоўжнага зрэзу адмераць разліковую даўжыню фіранкі (73 см). У чатырох месцах паставіць крэйдай знакі. Па іх з дапамогай лінейкі і вугольніка правесці лінію нізу.

4. Пабудаваць закругленні ніжніх вуглоў па шаблоне.

5. Праверыць чарцёж (верхнія вуглы прамыя, ніз закруглены, даўжыня роўна 73 см, шырыня роўна 2 м 73 см).

6. Выразаць дэталі па пазначаных лініях.

7. Праверыць крой, склаўшы па лініі сярэдзіны.

Патрабаванні да якасці крою: дэталі выразаны дакладна па крэйдавай лініі; зрэзы крою роўныя, закругленні пры складанні супадаюць.

Запомні!

Дапускаецца пабудова чарцяжа ў палавінным размеры. У гэтым выпадку тканіну папярэдне складваюць па палам.

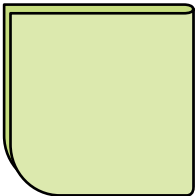
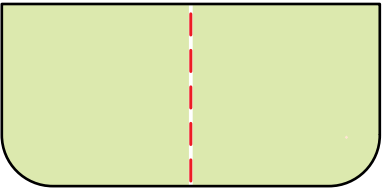
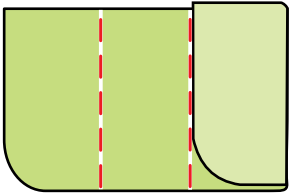
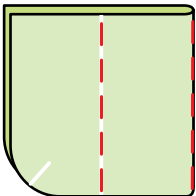
§ 95. Пашыў фіранкі

План работ па пашыве фіранкі ўключае наступныя этапы:

1. Падрыхтоўка дэталі крою да апрацоўкі.
2. Загатоўка косай двайной абшыўкі.
3. Апрацоўка бакавых зрэзаў і ніжняга зрэзу абшыўкай.
4. Апрацоўка верхняга зрэзу падгінальным швом з закрытым зрэзам.
5. Вільготна-цеплавая апрацоўка гатовага вырабу.

ПР Падрыхтоўка дэталі крою фіранкі да апрацоўкі па тэхналагічнай карце.

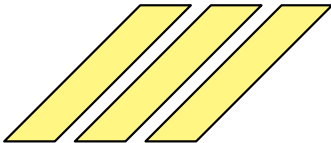

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Вызначыць сярэдзіну дэталі: скласці дэталю папалам правым бокам унутр, ураўнаваць зрэзы
2		Пазначыць крэйдай лінію сярэдзіны дакладна па згібе дэталі. Пракласці прамыя шыўкі па пазначанай лініі
3		Перагнуць дэталю злева і справа так, каб бакавыя зрэзы сумясціліся з лініяй сярэдзіны. Пазначыць крэйдай лініі згібаў. Пракласці прамыя шыўкі па пазначаных лініях
4		Пазначыць кантрольныя знакі на закругленнях

Патрабаванні да якасці работы: прамыя шыўкі роўныя; шыўкі выкананы дакладна па пазначаных лініях.

ПР Загатоўка косай двойной абшыўкі па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Выкраіць дэталі косай абшыўкі: даўжыня абшыўкі ў гатовым выглядзе роўна даўжыні апрацоўваемага зрэзу, шырыня 3,5—4,5 см
2		Часткі абшыўкі сфастрыгаваць, сшыць швом шырынёй 5—7 мм. Выцягнуць шыўкі фастрыгі, швы расправаць, зрэзаць ражкі
3		Скласці абшыўку левым бокам унутр, ураўнаваць зрэзы, прыправаць згіб
4		Скласці абшыўку папалам, пазначыць лінію сярэдзіны. Накласці абшыўку на асноўную дэталі, пазначыць кантрольныя знакі

Патрабаванні да якасці работы: часткі абшыўкі сшыты швом шырынёй 5—7 мм; зрэзы роўныя; абшыўка складзена і прыправавана дакладна пасярэдзіне дэталі; кантрольныя знакі выкананы правільна.

ПР Апрацоўка бакавых і ніжняга зрэзаў косай двойной абшыўкай па тэхналагічнай карце.

Тэхналагічная карта

Этап	Малюнак	Указанні
1		Накласці абшыўку на левы бок фіранкі, сумясціць кантрольныя знакі, ураўнаваць зрэзы. Прыфастрыгаваць і прышыць абшыўку швом шырынёй 5—7 мм
2		Адагнуць абшыўку на правы бок. Выпрастаць і выфастрыгаваць шво з левага боку, утвараючы кант з абшыўкі шырынёй 1—2 мм
3		Нафастрыгаваць згіб абшыўкі на адлегласці 3 мм ад згібу прамымі шыўкамі, надаўшы яму форму апрацоўваемага зрэзу. Выканаць машынную строчку на адлегласці 1—2 мм ад згібу абшыўкі
4		Выцягнуць ніткі нафастрыгавання абшыўкі. Прыпрасаваць апрацаваны край фіранкі

Патрабаванні да якасці работы: машынныя строчкі роўныя, выкананы на адлегласці 1—2 мм ад згібу абшыўкі; шырыня абшыўкі аднолькавая; кантрольныя знакі супадаюць.

ПР Апрацоўка верхняга зрэзу падгінальным швом з закрытым зрэзам.

Ход работы

1. На правым баку дэталі пазначыць лініі падгіну верхняга зрэзу: першую — на адлегласці 5 мм ад зрэзу, другую — на адлегласці 20 мм ад першай.

2. Падагнуць прыпуск на падгін па лініях разметкі на левы бок, зафастрыгаваць на адлегласці 3—4 мм ад унутранага падгіну.

3. Застрачыць шво па левым баку. Шырыня шва 1—2 мм.

4. Выцягнуць ніткі зафастрыгавання. Прыпрасаваць.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня падгіну аднолькавая і роўна 20 мм; машынная строчка роўная, выканана на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну.

ПР Вільготна-цеплавая апрацоўка гатовага вырабу.

Ход работы

1. Ачысціць выраб ад ручных шыўкоў часовага прызначэння, шыўкоў кантрольных ліній.

2. Адпрасаваць гатовы выраб.

3. Складзі фіранку.

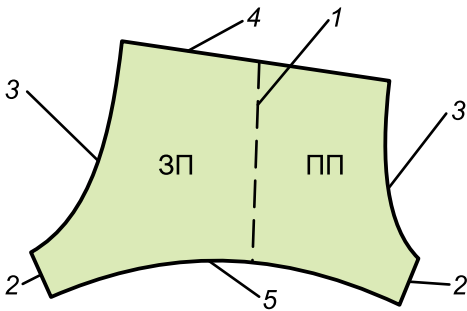
СПАРТЫЎНЫЯ ТРУСЫ

§ 96. Агульныя звесткі аб спартыўных трусах

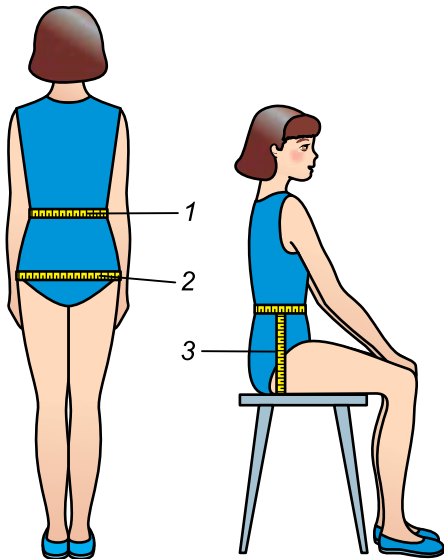
Трусы па спосабе нашэння адносяць да паясных вырабаў. Яны могуць выкарыстоўвацца ў якасці спартыўнага адзення або нацельнай бялізны. Шыюць іх з гладкафарбаваных натуральных тканін (бавоўна, шоўк) або з тканін з дабаўленнем сінтэтычных валокнаў. Дабаўленне сінтэтычных валокнаў надае тканінам **эластычнасць** і паляпшае іх эстэтычныя ўласцівасці. Пры пашыве спартыўных трусоў можна выкарыстоўваць аздабленне ў выглядзе аплікацый, вышывак, **кантаў**, **уставак** з дэкаратыўнай тканіны і інш. У цяперашні час для аздаблення спартыўнага адзення, у тым ліку спартыўных трусоў, шырока прымяняюць вышыўку і аплікацыі з нацыянальным беларускім каларытам (мал. 116). Спартыўныя трусы могуць быць рознай даўжыні.

Мал. 116. Віды спартыўных трусоў

Мал. 117. Дэталь крою трусоў

Мал. 118. Зняцце мерак для
вырабу трусоў

Крой трусоў (мал. 117) складаецца з дзвюх дэталей: левай і правай (без бакавых швоў). Лінія бока (1) падзяляе дэталь крою на заднюю (ЗП) і пераднюю (ПП) палавінкі. Крокавыя (2) і сярэднія (3) зрэзы дэталей злучаюць запашывачным швом. Верхні (4) і ніжні (5) зрэзы апрацоўваюць падгінальным швом з закрытым зрэзам. У падгін верхняга шва зацягваюць рызінку або шнур.

Для вырабу выкрайкі спартыўных трусоў неабходны тры меркі: абхват таліі, абхват клубоў, **вышыня сядзення**. Паслядоўнасць зняцця мерак паказана на малюнку 118. Выкрайку выконваюць на правую палавіну фігуры, таму меркі абхвату таліі (1) і абхвату клубоў (2) запісваюць у палавінным размеры. Мерку вышыні сядзення (3) запісваюць цалкам.

Назвы і абазначэнні мерак, а таксама велічыні прыбавак на

свабоду руху і аблягання спартыўных трусоў па фігуры прыведзены ў табліцы 9.

Табліца 9. Меркі і прыбаўкі для вырабу выкрайкі спартыўных трусоў

Назва і абазначэнне меркі	Прызначэнне	Абазначэнне і велічыня прыбаўкі
Паўабхват таліі (ПАт)	Вызначэнне даўжыні рызінкі	
Паўабхват клубоў (ПАк)	Вызначэнне шырыні вырабу	$P_k = 4—6$ см
Вышыня сядзення (Вс)	Вызначэнне даўжыні вырабу	$P_{Вс} = 2$ см

Колькасць тканіны, неабходная для пашыву вырабу, залежыць ад даўжыні вырабу і шырыні тканіны. Калі тканіна мае шырыню 140—160 см, то бяруць адну даўжыню па мерцы Вс (вышыня сядзення) і дадаюць 10 см на швы і выраўноўванне папярочных зрэзаў. Калі тканіна мае шырыню 80—100 см, то бяруць дзве даўжыні па мерцы Вс і дадаюць 20 см.

**эластычнасць, кант, устаўка,
вышыня сядзення**

1. Да якіх вырабаў па спосабе нашэння адносяць спартыўныя трусы?
2. З якіх тканін шыюць спартыўныя трусы?
3. Назаві дэталі крою спартыўных трусоў.
4. Назаві зрэзы дэталі крою трусоў.
5. Якім швом злучаюць дэталі крою?
6. Якім швом апрацоўваюць верхні і ніжнія зрэзы?
7. Якія меркі здымаюць для вырабу выкрайкі спартыўных трусоў?

8. Якая велічыня прыбаўкі да паўабхвату клубоў?
9. Якая колькасць тканіны неабходна для пашыву спартыўных трусоў пры шырыні тканіны: 140—160 см; 80—100 см?

ПР Зняцце мерак.

Ход работы

1. Паўтарыць паслядоўнасць зняцця мерак (гл. мал. 118).
2. Зняць меркі з сябра пад кантролем настаўніка.
3. Запісаць у сшытак свае меркі.

§ 97. Работа з гатовай выкрайкай спартыўных трусоў

ПР Работа з выкрайкай на 38-ы размер.

Ход работы

1. Вывучыць стандартныя меркі (табліца 10).

Табліца 10. Меркі для вырабу выкрайкі

Мерка	Стандартная мерка на 38-ы размер, см	Мерка на свой размер, см
ПАт	31	
ПАк	43	
Вс	25	

2. Унесці ў табліцу свае меркі. Параўнаць стандартныя меркі са сваімі.

3. На аркушы паперы абвесці выкрайку, выдадзеную настаўнікам. Унесці змяненні па сваіх мерках, абвесці контур асноўнай лініяй. Выразаць новую дэталі выкрайкі.

4. Падпісаць назвы зрэзаў на сваёй дэталі выкрайкі.

5. Пазначыць на выкрайцы напрамак падоўжнай ніткі.

6. Запісаць велічыні прыпускаў на швы: па верхнім зрэзе — 2 см; па ніжнім зрэзе — 2 см; па сярэдніх зрэзах — 1 см; па крокавых зрэзах — 1 см.

§ 98. Раскрой тканіны і пашыў спартыўных трусоў

ПР Раскрой тканіны.

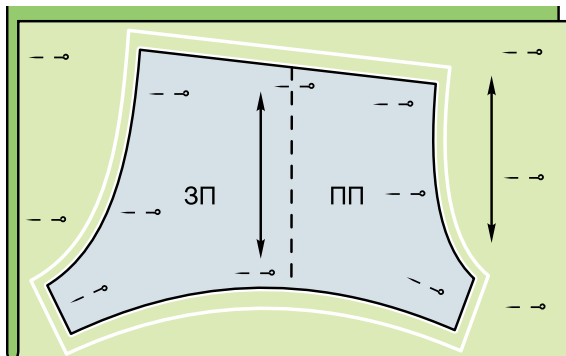
Ход работы

1. Падрыхтаваць тканіну да раскрою.
2. Складзі тканіну па папярочнай нітцы правым бокам унутр, ураўнаваць падоўжныя зрэзы, сашпіліць.
3. Накласці і прышпіліць выкрайку з улікам напрамку падоўжнай ніткі (мал. 119).
4. Абвесці контур выкрайкі.
5. Адмераць прыпускі на швы і абвесці новы контур.
6. Выразаць дэталі па лініях прыпускаў.
7. Адкалоць выкрайку, вызначыць правую і левую дэталі, сашпіліць дэталі крою.

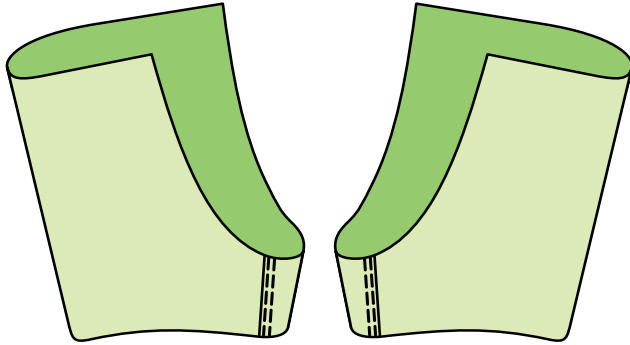
Патрабаванні да якасці работы: напрамкі падоўжнай ніткі на тканіне і на выкрайцы трусоў супадаюць; прыпускі на швы адмераны правільна; дэталі выразаны дакладна па лініі прыпускаў; зрэзы роўныя, без надрэзаў.

План работы па пашыве спартыўных трусоў

1. Апрацаваць крокавыя зрэзы.
2. Апрацаваць сярэдні зрэз.
3. Апрацаваць ніжнія зрэзы.
4. Апрацаваць верхні зрэз.
5. Адпрасаваць гатовы выраб, складзі.

Мал. 119. Раскладка выкрайкі трусоў на тканіне

Мал. 120. Апрацоўка крокавых зрэзаў трусоў

ПР Апрацоўка крокавых зрэзаў запашывачным швом.

Ход работы

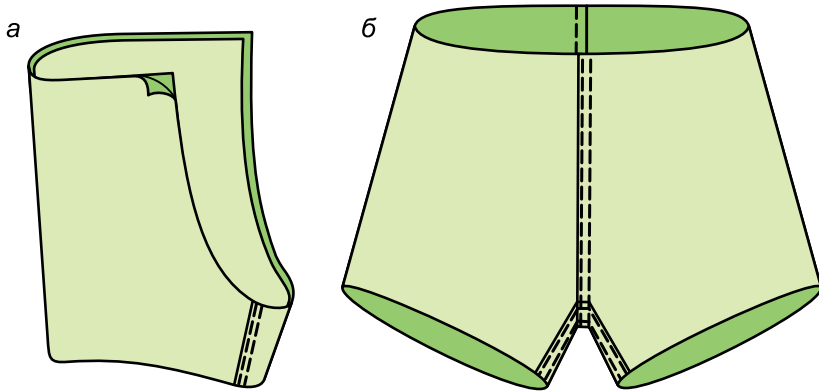
1. Вызначыць крокавыя зрэзы на дэталях крою.
2. Кожную дэталю скласці па крокавых зрэзах правым бокам унутр, выпусціўшы зрэз задняй палавінкі на 7 мм.
3. Апрацаваць крокавыя зрэзы запашывачным швом, шырыня шва — 7 мм (мал. 120).
4. Прыпрасаваць швы.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня швоў аднолькавая і роўна 7 мм; другая строчка выканана на адлегласці 1—2 мм ад краю падгіну; машынныя строчкі роўныя; швы добра прыпрасаваны.

ПР Апрацоўка сярэдняга зрэзу запашывачным швом.

Ход работы

1. Вывернуць адну дэталю трусоў на правы бок.
2. Укласці адну дэталю у другую так, каб правыя бакі былі ўнутры, выпусціць сярэдні зрэз вонкавай дэталі на 7 мм (мал. 121, а).
3. Апрацаваць зрэз запашывачным швом. Шырыня шва 7 мм.
4. Прыпрасаваць шво (мал. 121, б).

Мал. 121. Апрацоўка сярэдняга зрэзу

Патрабаванні да якасці работы: шырыня швоў аднолькавая і роўна 7 мм; другая строчка выканана на адлегласці 1—2 мм ад краю падгіну; машынныя строчкі роўныя; шво добра прыпрасавана.

Запомні!

Сярэдняе шво трусоў у працэсе нашэння расцягваецца. Для моцнасці запашывачнага шва пры яго выкананні дэталі крыху расцягваюць у абодва бакі ад іголки.

ПР Апрацоўка ніжніх зрэзаў падгінальным швом з закрытым зрэзам.

Ход работы

1. Вывернуць выраб на левы бок.
2. Падагнуць ніжнія зрэзы на левы бок на 5 мм, зафастрыгаваць.
3. Падагнуць прыпускі на падгін на 15 мм на левы бок, зафастрыгаваць.
4. Застрачыць ніз на адлегласці 1—2 мм ад унутранага згібу па левым баку абедзвюх палавінак.
5. Выцягнуць ручныя шыўкі, прыпрасаваць швы.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня швоў аднолькавая і роўна 15 мм; машынныя строчкі роўныя, выкананы на

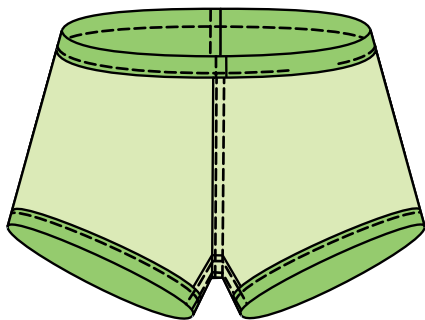
адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну; швы добра прыпра-саваны.

ПР Апрацоўка верхняга зрэзу падгінальным швом з закрытым зрэсам.

Ход работы

1. Выканаць падгін, зафастрыгаваць зрэз і прыпуск на падгін па плане папярэдняй практычнай работы (пункты 1—3).

2. Застрачыць верхні зрэз на адлегласці 1—2 мм ад унутранага згібу, пакінуўшы адтуліну 10 мм для ўцягвання рызінкі (мал. 122).

Мал. 122. Апрацоўка верхняга зрэзу трусоў

3. Вызначыць даўжыню рызінкі (ПАт × 2) – 5 мм.

4. Уцягнуць рызінку, замацаваць яе канцы косымі шыўкамі або накладным швом з двума адкрытымі зрэсамі двойной адваротнай строчкай.

5. Выцягнуць ручныя шыўкі, ачысціць выраб ад нітак, адпрасаваць, скласці.

Патрабаванні да якасці работы: шырыня шва аднолькавая і роўна 15 мм; строчка выканана на адлегласці 1—2 мм ад унутранага падгіну; машынная строчка роўная; канцы рызінкі добра замацаваны; вільготна-цеплавая апрацоўка выканана якасна.

ДОГЛЯД АДЗЕННЯ

§ 99. Догляд вырабаў са штучных і сінтэтычных тканін

Вырабы са штучнага шоўку, лаўсану, нітрону і іншых сінтэтычных тканін патрабуюць спецыяльнага догляду. Правілы чысткі, мыцця, вільготна-цеплавой апрацоўкі вырабаў з іх

абумоўлены ўласцівасцямі гэтых тканін. Напрыклад, тэмпература мыйнага раствору пры мыцці не павінна перавышаць 30—40 °С, паколькі пры больш высокай тэмпературы хімічныя валокны могуць пачаць разбурацца.

Неабходна строга выконваць пазначаныя на ярлыках вырабаў рэкамендацыі па мыцці і прасаванні.

Вырабы са штучнага шоўку (шалі, хусткі, касынкі) часта маюць нямоцную афарбоўку. Іх мыюць у мыльным раствору або раствору спецыяльнага сінтэтычнага мыйнага сродку. Работу выконваюць акуратна, злёгка адціскаючы. Палошчуць вырабы некалькі разоў, спачатку ў цёплай, а затым у халоднай вадзе. Пры апошнім паласканні ў вадзі дадаюць крыху воцату для аднаўлення колеру і ўласцівасцей валокнаў.

Вырабы з сінтэтычных тканін можна мыць таксама ў растворах універсальных сінтэтычных мыйных сродкаў. (Гэтыя сродкі прыдатныя для мыцця вырабаў з розных тканін, таму і называюцца ўніверсальнымі.)

Прасаванне вырабаў са штучнага шоўку, калі яно патрабуецца і дазваляецца, выконваецца, калі выраб яшчэ вільготны. Увільгатняць вырабы са штучнага шоўку непасрэдна перад прасаваннем не трэба. Прасаваць выраб рэкамендуецца з левага боку праз вільготную марлю або баваўняную тканіну. Прасаваць рэч трэба з асаблівай асцярожнасцю, хутка. Калі затрымаць прас на адным месцы, то тканіна можа дэфармавацца, згубіць колер і фактуру.

Тканіны з капрону прасуюць толькі ў выпадку крайняй неабходнасці пры самым слабым нагрэве праса (адна кропка) з асаблівай асцярожнасцю праз сухую тканіну. Параўвільгатняльнік абавязкова адключаюць.

Тканіны з лаўсану пасля мыцця часта не патрабуюць прасавання. Калі яно ўсё ж неабходна, то выконваецца праз вільготную баваўняную тканіну.

Вырабы з нітрону пасля мыцця звычайна добра захоўваюць сваю форму і не патрабуюць прасавання.

Пры прасаванні вырабаў неабходна сачыць за чысцінёй па-дэшвы праса. Пры неабходнасці чыстку праводзяць спецыяльнымі алоўкамі або іншымі сродкамі.

На большай частцы вырабаў са штучных і сінтэтычных тканін у працэсе нашэння ўтвараюцца электрычныя зарады — статычная электрычнасць. У выніку гэтага тканіна прыліпае да цела, губляе форму. Узнікае трэск і іскрэне. Электрызацыю можна знізіць, павысіўшы вільготнасць валокнаў. Напрыклад, можна правесці па адзенні вільготнымі рукамі. Рэкамендуецца таксама апрацоўка швейных вырабаў спецыяльнымі антыстатычнымі сродкамі. Яны выпускаюцца ў выглядзе вадкасцей і аэразоляў. Выкарыстоўваць іх трэба ў адпаведнасці з інструкцыяй на ўпакоўцы.

1. Чаму рэкамендацыі па доглядзе вырабаў з розных штучных і сінтэтычных тканін адрозніваюцца?
2. Якія мыйныя сродкі выкарыстоўваюць для мыцця вырабаў са штучных і сінтэтычных тканін?
3. Для чаго прымяняюцца антыстатычныя сродкі?

ПР Догляд вырабаў са штучных і сінтэтычных тканін.

Ход работы

1. Разгледзець вырабы з левага і правага бакоў, выявіць месцы і ступень забруджвання.
2. Вызначыць спосабы ўстаранення забруджванняў.
3. Падабраць мыйны сродак для замочвання і мыцця вырабу.
4. Выканаць мыццё з прымяненнем мыйных сродкаў і сродкаў антыстатычнай апрацоўкі.
5. Вызначыць рэкамендаваны спосаб сушкі вырабу.
6. Выбраць прыдатны рэжым вільготна-цеплавой апрацоўкі вырабу і выканаць яе.

СЛОЎНІК

Абкіданне — нітачнае замацаванне зрэзу дэталі для засцярогі ад асыпання. Напрыклад, абкіданне зрэзаў фартуха і іншых адкрытых зрэзаў.

Абшыванне — злучэнне дзвюх дэталяў, пасля выварочвання якіх шво размяшчаецца ўнутры. Напрыклад, абшыванне павязкі, верхніх зрэзаў фартухоў, кішэняў.

Абшыўка — палоска тканіны для апрацоўкі зрэзаў або аздаблення дэталяў вырабу.

Адпарванне — апрацоўка швейнага вырабу парай для выдалення ласаў, якія ўзніклі ў выніку вільготна-цеплавой апрацоўкі.

Адпрасоўванне — выдаленне замінаў і заломаў на гатовым вырабе, асобных дэталях або тканіне.

Адцягванне — павелічэнне мераў дэталяў на асобных участках для надання ім патрэбнай (выпуклай) формы з дапамогай праса. Напрыклад, адцягванне згібу абшыўкі.

Акантовачнае шво — месца апрацоўкі адкрытых зрэзаў (прамых або закругленых) палоскай тканіны. Напрыклад, акантоўванне зрэзаў сурвэткі, кішэняў.

Антыстатык — гэта сродак для зняцця статычных зарадаў, якія ўтварыліся на паверхні тканіны ў выніку трэння.

Аплікацыя — стварэнне мастацкіх відарысаў наклеиваннем, настрочваннем на тканіну рознакаляровых кавалачкаў якога-небудзь матэрыялу, якім надаюць розную форму (геаметрычную, узор і інш.).

Валакно — тонкая няпрадзеная нітка расліннага або штучнага паходжання.

Валокны натуральныя — валокны расліннага (лён, бавоўна) і жывёльнага (натуральны шоўк, шэрсць) паходжання. Выкарыстоўваюцца для вырабу пражы.

Валокны хімічныя — валокны, атрыманыя з прадуктаў хімічнай перапрацоўкі драўняных апілак, трэсак і адходаў ткацкай вытворчасці (штучныя валокны: віскоза, ацэтат) або прадуктаў хімічнай перапрацоўкі нафты і газу (сінтэтычныя валокны: капрон, лаўсан, нітрон).

Вільготна-цеплавая апрацоўка швейных вырабаў — апрацоўка дэталяў вырабу або гатовага вырабу з выкарыстаннем вільгаці і цяпла. Прымяняюць для надання формы дэталям вырабу і канчатковай апрацоўкі гатовага вырабу.

Выкрайка — узор для раскрою швейнага вырабу.

Выфастрыгоўванне — часовае нітачнае замацаванне абштых краёў дэталяў для захавання прыдадзенай ім пэўнай формы. Напрыклад, выфастрыгоўванне пояса, шлеек, абшыўкі.

Гіграскапічнасць — здольнасць паглынаць і аддаваць вільгаць.

Двойное шво — месца пастаяннага моцнага злучэння дэталяў дзвюма машыннымі строчкамі. Напрыклад, апрацоўка зрэзаў мяшочка, навалачак.

Дэкаціраванне — вільготна-цеплавая апрацоўка для прадухілення ўсадкі ў гатовым вырабе і паляпшэння якасці.

Дэфект — хіба, недахоп. Дэфекты могуць быць на матэрыяле (ткацкія, дэфекты ў фарбаванні, нанясенні друкаванага малюнка), а таксама могуць узнікнуць у працэсе пашыву (дэфекты строчки).

Запашывачнае шво — месца пастаяннага асабліва моцнага злучэння дэталяў дзвюма машыннымі строчкамі. Напрыклад, злучэнне частак сурвэткі, злучэнне крокавых зрэзаў спартыўных трусаў.

Запрасоўванне — адгінанне прыпускаў шва на адзін бок і замацаванне іх у гэтым становішчы. Напрыклад, запрасоўванне сшывальнага шва.

Застрочванне — замацаванне падагнутага краю дэталі, вытачак. Напрыклад, застрочванне нізу вырабу.

Зборкі — невялікія складкі ў адзены, сабраныя на нітку з аднаго або двух краёў дэталі і замацаваныя тасьмой або злучэннем з другой дэталлю.

Капіравальныя шыўкі — прамыя шыўкі, пры выкананні якіх ніткі не зацягваюцца; у выніку на паверхні ўтвараюцца петлі.

Крывашыпна-шатунны механізм — механізм, які пераўтварае вярчэнне галоўнага вала ў вертыкальны рух іголки.

Лякала — шаблон, па якім размячаюць, вырэзваюць дэталі швейнага вырабу пры раскроі.

Накладное шво — месца пастаяннага моцнага злучэння нафастрыгаваных дэталей. Напрыклад, настрочванне накладных кішэняў, латак, аплікацый.

Нафастрыгоўванне — часовае нітачнае злучэнне дзвюх дэталей, накладзеных адна на другую, з адкрытымі або закрытымі зрэзамі. Напрыклад, нафастрыгоўванне накладных кішэняў, лат, аплікацый.

Падшыванне — прымацаванне падагнутага краю дэталі шыўкамі, непрыметнымі з правага боку.

Пілінг — галачкі — варсяныя шарыкі, якія ўтвараюцца на адзенні ў месцах найбольшага трэння і псуюць знешні выгляд вырабу.

Прыпасоўванне — памяншэнне таўшчыні шва, згібу або краю дэталі з дапамогай вільготна-цеплавой апрацоўкі. Напрыклад, прыпасоўванне паясоў, шлеек, кішэняў і г. д.

Прыфастрыгоўванне — часовае нітачнае злучэнне дробных дэталей з вялікімі. Напрыклад, прыфастрыгоўванне паясоў, шлеек, вешалкі.

Прышыванне — 1) злучэнне машынай строчкай дробных дэталей з вялікімі. Напрыклад, прышыванне паясоў, шлеек, вешалкі; 2) прымацаванне адной дэталі да другой або фурнітуры да асноўнай дэталі. Напрыклад, прышыванне гузікаў, аплікоў, кнопак і г. д.

Распасоўванне — раскладка прыпускаў на шво на два бакі і замацаванне іх у такім выглядзе. Напрыклад, распасоўванне сшывальнага шва.

Расстрочванне — замацаванне прыпускаў на швы строчкай.

Скамечванне — здольнасць тканіны ўтвараць маршчыны і складкі, якія знікаюць пры вільготна-цеплавой апрацоўцы.

Спрасоўванне — памяншэнне мераў дэталей на асобных участках для надання ім патрэбнай (увагнутае) формы з дапамогай праса. Напрыклад, спрасоўванне зрэзаў абшыўкі.

Строчка — рад аднародных шыўкоў, якія паўтараюцца.

Сфастрыгоўванне — часовае нітачнае злучэнне дзвюх або болей дэталяў. Напрыклад, сфастрыгоўванне бакавых, плечавых зрэзаў, частак абшыўкі.

Сшыванне — злучэнне дзвюх і болей дэталяў машынай строчкай. Напрыклад, сшыванне бакавых, плечавых зрэзаў, частак абшыўкі.

Траста — вымачаныя ў вадзе сцёблы лёну.

Утварэнне зборкі — нітачнае замацаванне слабiны тканiны на асобным участку вырабу.

Уточванне — злучэнне дзвюх дэталяў па авальных лiнiях.

Уфастрыгоўванне — часовае нітачнае злучэнне дэталяў па авальным контуры. Напрыклад, уфастрыгоўванне каўнера да гарлавіны, рукава да проймы.

Шторавая стужка — стужка для апрацоўкі верхняга зрэзу фіранкі.

Шывок — перапляценне нітак у тканiне памiж двума праколамі iголки.

Шырыня шва — адлегласць ад зрэзаў дэталі да строчкі.

Ярлык вытворчы — кавалачак тканiны або нятканага матэрыялу, які змяшчае звесткі аб складзе тканiны, размеры вырабу, а таксама рэкамендацыі па доглядзе за вырабам.

ЗМЕСТ

Уводзіны	3
6-ы КЛАС	
§ 1. Арганізацыя і абсталяванне швейнай майстэрні	4
§ 2. Ахова працы, правілы паводзін і бяспекі, санітарна-гігіенічныя патрабаванні на занятках	6
§ 3. Прафесіі рабочых швейнай прамысловасці. Швачка	8
Машыназнаўства	11
§ 4. Нажная швейная машына, яе прызначэнне і будова	—
§ 5. Арганізацыя рабочага месца, рабочая поза і правілы бяспекі пры рабоце на нажнай швейнай машыне	14
§ 6. Прывадны, перадатчны і рабочыя механізмы, іх узаемадзеянне	16
§ 7. Рэгулятар даўжыні шыўка. Адваротны ход машыны ...	18
§ 8. Парадак запраўкі верхняй і ніжняй нітак	20
§ 9. Падрыхтоўка машыны да работы. Умовы выканання роўнай строчкі	22
§ 10. Будова маталкі, правілы выканання намоткі ніткі на шпульку	24
§ 11. Вільготна-цеплавая апрацоўка швейных вырабаў	26
§ 12. Шывок, строчка, машынныя швы	29
§ 13. Сшывальнае шво	30
§ 14. Двайное шво	32
§ 15. Падгінальныя швы. Выкананне падгінальных швоў з адкрытым і закрытым зрэзамі	34
Матэрыялазнаўства	38
§ 16. Віды тэкстыльных валокнаў. Валокны расліннага паходжання	—
§ 17. Атрыманне тканіны з раслінных валокнаў	41
§ 18. Будова тканіны	44
§ 19. Уласцівасці баваўняных і льяных тканін	48
§ 20. Асартымент баваўняных і льяных тканін	50
§ 21. Чарцёж швейнага вырабу	53

Сурвэткі	57
§ 22. Звесткі аб сурвэтках	—
§ 23. Пабудова чарцяжа выкрайкі сурвэткі. Падрыхтоўка выкрайкі сурвэткі да раскрою	58
§ 24. Віды зрэзаў тканіны, уласцівасці зрэзаў	60
§ 25. Падрыхтоўка тканіны да раскрою, раскрой тканіны для сурвэткі	62
§ 26. Падрыхтоўка крою сурвэткі да апрацоўкі. Пашыў сурвэткі	63
Павязка для дзяжурнага	66
§ 27. Пабудова чарцяжа выкрайкі павязкі для дзяжурнага	—
§ 28. Выраб выкрайкі павязкі для дзяжурнага. Раскрой тканіны і пашыў павязкі	68
Шыццё аднадэталёвага вырабу з прымяненнем двайнога шва	72
§ 29. Звесткі аб навалачках	—
§ 30. Пабудова чарцяжа выкрайкі навалачкі	74
§ 31. Выраб выкрайкі навалачкі, раскрой тканіны і пашыў навалачкі	75
Догляд адзення	79
§ 32. Віды работ па доглядзе вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў	—
§ 33. Рамонт адзення	81
§ 34. Прышыванне гузікаў	—
§ 35. Рамонт адзення па распоратым шве	84
§ 36. Рамонт адзення ў месцы разрыву тканіны	85
§ 37. Выраб і прышыванне вешалкі	87

7-ы КЛАС

Матэрыялазнаўства	90
§ 38. Шаўковыя тканіны	—
§ 39. Тканіны са штучнага шоўку	92

§ 40. Шарсцяныя тканіны	94
§ 41. Параўнанне тканін па тэхналагічных уласцівасцях	96
§ 42. Нятканыя матэрыялы	99
§ 43. Аздабляльныя матэрыялы	101
§ 44. Сацінавае перапляценне	102
Машыназнаўства	104
§ 45. Швейная машына з электрапрывадам, прызначэнне і агульная будова, віды работ	—
§ 46. Роля і будова электрапрываду	108
§ 47. Правілы бяспекі пры рабоце на машыне з электрапрывадам	110
§ 48. Бытавая швейная машына «Чайка-142М»	111
§ 49. Будова чаўночнага камплекта	114
§ 50. Механізмы рэгуліроўкі швейнай машыны	115
§ 51. Будова і падбор машынай іголки	119
§ 52. Накладныя швы	121
§ 53. Накладное шво з двума адкрытымі зрэзамі	123
§ 54. Настрочванне тасьмы	124
§ 55. Накладное шво з адным закрытым зрэзам	125
§ 56. Накладное шво з двума закрытымі зрэзамі	127
Шыццё швейных вырабаў з прымяненнем накладнога шва	129
§ 57. Сурвэтка, аздабленая тасьмой	—
§ 58. Пано з геаметрычных фігур	133
§ 59. Выраб пано «Домік»	137
§ 60. Аконныя фіранкі для кухні	141
§ 61. План работы па вырабе аконнай фіранкі для кухні. Вызначэнне расходу матэрыялаў	144
§ 62. Падрыхтоўка тканіны. Пабудова чарцяжа на тканіне і раскрой тканіны для фіранкі	146
§ 63. Выраб аконнай фіранкі для кухні	147
§ 64. Апрацоўка ніжняга і бакавых зрэзаў фіранкі	150
§ 65. Апрацоўка верхняга зрэзу фіранкі шторавай стужкай	152
§ 66. Фартух з накладнымі кішэнямі	153
§ 67. Падрыхтоўка дэталяў крою да апрацоўкі	158

§ 68. Накладныя кішэні	161
§ 69. Апрацоўка простаі накладной кішэні. Злучэнне кішэняў з асноўнай дэтאלлю	162
§ 70. План работы па пашыве фартуха	165
§ 71. Апрацоўка шлеек і пояса	166
§ 72. Апрацоўка зрэзаў фартуха	167
Догляд адзення	171
§ 73. Спосабы догляду вырабаў з шарсцяных і шаўковых тканін	—
§ 74. Накладанне латы	174

8-ы КЛАС

Матэрыялазнаўства	179
§ 75. Штучныя і сінтэтычныя тканіны	—
§ 76. Дэфекты тканін	181
§ 77. Саржавае перапляценне	182
Машыназнаўства	185
§ 78. Механізм іголки. Механізм чаўнака	—
§ 79. Механізм ніткапрыцягвальніка. Механізм рухавіка тканіны	187
§ 80. Механізм лапкі	188
§ 81. Акантовачнае шво	189
§ 82. Апрацоўка зрэзу акантовачным швом з закрытым зрэзам	193
§ 83. Запашывачнае шво	195
Сурвэтка	197
§ 84. Выраб сурвэткі з прымяненнем запашывачнага шва. Пабудова чарцяжоў выкраек дэталаў сурвэткі	—
§ 85. Раскрой тканіны і пашыў сурвэткі	200
Абшыўкі	201
§ 86. Віды і ўласцівасці зрэзаў тканіны	—
§ 87. Віды абшывак	—

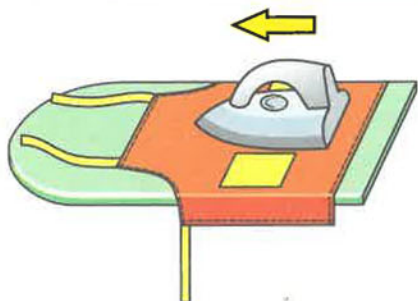
§ 88. Апрацоўка зрэзаў падоўжнымі і папяročнымі абшыўкамі	203
§ 89. Косая абшыўка	205
§ 90. Апрацоўка зрэзаў косай абшыўкай	207
§ 91. Касынка	209
§ 92. Раскрой тканіны і пашыў касынкі	211
§ 93. Выраб кухоннай аконнай фіранкі з закругленым ніжнім краем	214
§ 94. Падрыхтоўка тканіны. Пабудова чарцяжа фіранкі на тканіне і раскрой тканіны	216
§ 95. Пашыў фіранкі	217
Спартыўныя трусы	221
§ 96. Агульныя звесткі аб спартыўных трусах	—
§ 97. Работа з гатовай выкрайкай спартыўных трусоў	224
§ 98. Раскрой тканіны і пашыў спартыўных трусоў	225
Догляд адзення	228
§ 99. Догляд вырабаў са штучных і сінтэтычных тканін	—
Слоўнік	231

СІМВАЛЫ — РЕКАМЕНДАЦЫІ ПА ДОГЛЯДЗЕ ШВЕЙНЫХ ВЫРАБАЎ

 — ручное мыццё	 — выраб мыць нельга	 — хімічная чыстка	 — хімістка забараняецца
 — мыць пры тэмпературы, не большай за 30 °C	 — мыць пры тэмпературы, не большай за 40 °C	 — хімістка агульнапрынятымі растваральнікамі, патрабуецца асцярожнасць	 — пры хімістцы патрабуецца асаблівая асцярожнасць
 — мыць пры тэмпературы, не большай за 60 °C	 — пры мыцці не патрабуецца асцярожнасць, можна кіпяціць	 — хімістка з выкарыстаннем тэтрахлорэтылену або бензіну	 — сушыць на плечках
 — машыннае мыццё	 — машыннае мыццё забараняецца	 — прасаваць забараняецца	 — прасаваць пры тэмпературы, не большай за 100 °C
 — выраб можна адбельваць	 — нельга выкарыстоўваць адбельванне хлорам	 — прасаваць пры тэмпературы, не большай за 150 °C	 — прасаваць пры тэмпературы, не большай за 200 °C

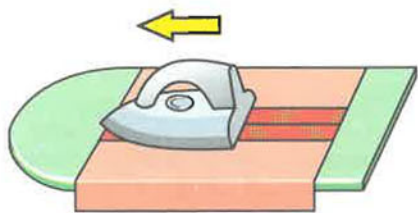
АСНОЎНЫЯ АПЕРАЦЫІ ВІЛЬГОТНА-ЦЕПЛАВОЙ АПРАЦОЎКІ ШВЕЙНЫХ ВЫРАБАЎ

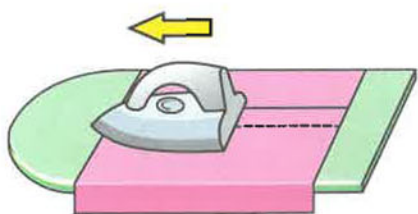
Адпрасоўванне —
выдаленне замінаў
на гатовым вырабе

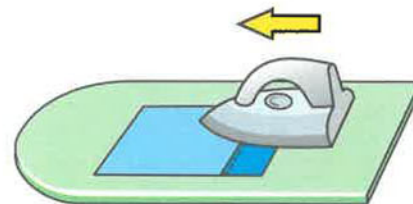
Прапрасоўванне —
выдаленне замінаў
на тканіне, на дэталі
перад яе далейшай
апрацоўкай

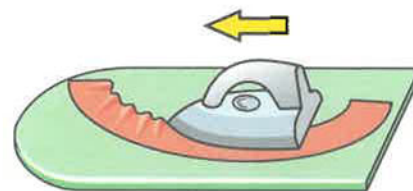
Распрасоўванне —
раскладка прыпускаў
на шво або складак
на два бакі і замацаванне
іх у такім становішчы

Запрасоўванне —
адгінанне на адзін бок
прыпускаў на шво,
складак, вытачак
і замацаванне іх
у такім становішчы

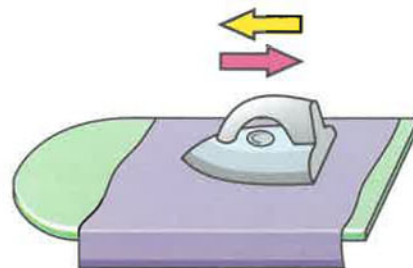
Прыпрасоўванне —
памяншэнне таўшчыні
краю або згібу дэталі,
шва, складакі

Спрасоўванне —
памяншэнне размераў
дэталяў на асобных
участках вырабу

Адцягванне —
павелічэнне размераў
дэталяў на асобных
участках вырабу

Дэаціраванне —
апрацоўка тканіны парай
для прадухілення ўсадкі
ў гатовым вырабе
і паляпшэння яе якасці

(Назва і нумар школы)

Навучальны год	Імя і прозвішча навучэнца	Стан вучэбнага дапаможніка пры атрыманні	Адзнака навучэнцу за карыстанне вучэбным дапаможнікам
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			
20 /			

Вучэбнае выданне

Шынкарэнка Уладзімір Анатольевіч

Молчан Наталля Мікалаеўна

Непрахіна Наталля Аляксееўна

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

АПРАЦОЎКА ТКАНІН

Вучэбны дапаможнік для 6—8 класаў
першага аддзялення дапаможнай школы
з беларускай мовай навучання

2-е выданне, перапрацаванае

Заг. рэдакцыі *Г. А. Бабаева*. Рэдактар *Н. М. Алганова*. Мастацкі рэдактар *А. А. Жданойская*. Тэхнічнае рэдагаванне і камп'ютарная вёрстка *Г. А. Дудко*. Карэктары *В. С. Казіцкая, А. П. Тхір, В. С. Бабеня, Г. В. Алешка*.

Падпісана да друку 17.01.2019. Фармат $70 \times 90^{1/16}$. Папера афсетная. Гарнітура школьная. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 17,55 + 0,29 форз. Ул.-выд. арк. 11,6 + 0,4 форз. Тыраж 738 экз. Заказ .

Выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Народная асвета»
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/2 ад 08.07.2013.

Пр. Пераможцаў, 11, 220004, Мінск, Рэспубліка Беларусь.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/102 ад 01.04.2014.

Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск, Рэспубліка Беларусь.

Правообладатель Народная асвета